

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi

Formidling av fortid i Kåfjord kommune

En studie av utvalgte kulturminnsteder

Mona Helene Nilsen

Masteroppgave i arkeologi, ARK-3900, Høst 2025

Forsidebildet: Viser noe av tilretteleggingen på Spåkenes kystfort. Foto: Mona Nilsen

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker hvordan fortid blir formidlet i Kåfjord kommune, gjennom en analyse av fire tilrettelagte kulturminnsteder: Spåkenes kystfort, Holmenes gård, Ankerlia og Kvenparken. Kåfjord kommune er kjent som kulturkommunen i Troms og er preget av møtet mellom samisk, kvensk og norsk språk og kultur, der begrepet om «tre stammers møte» er sentralt.

Hovedfokuset for oppgaven har vært å undersøke de ulike valgene som er blitt tatt i forbindelse med tilretteleggingene. Problemstillingene som belyses er:

1. Hvordan formidles fortiden ved de utvalgte kulturminnstedene i Kåfjord kommune? Hvilke historier/informasjon blir formidlet på stedene?
2. I hvilken grad og på hvilken måte tematiseres etnisitet ved tilretteleggingene? Er etnisitet et tema i disse tilretteleggingene?
3. Hvem og hva bestemmer hvilke steder og hva som skal formidlet til publikum, og hvordan det skal gjøres?

Studien bruker ulike teoretiske perspektiver, slik som Laurajane Smiths begrep om Authorized Heritage Discourse (AHD), Pierre Bourdieus teori om forskjellige former for kapital (makt), samt teori om verdi og formidling. Av metoder er det utført både feltbesøk og dokumentasjon av stedene, men også to kvalitative intervju med sentrale aktører som har jobbet med noen av prosjektene.

Analysen viser at informasjonsskilt er den dominerende formen for formidling, og at graden av tilrettelegging varierer fra sted til sted. Det formidles varierte temaer: Sjøsamisk levesett ved Holmenes gård, gruvedrift ved Ankerlia, krigshistorie ved Spåkenes kystfort, samt det kvenske ved Kvenparken. Etnisitet er et tydelig tema ved Kvenparken og Holmenes gård, mens det tones ned i de militære- og industrihistoriske sammenhengene som Spåkenes kystfort og Ankerlia.

Det er flere aktører som jobber med formidling av fortid i kommunen, både private og

offentlige, der disse er med på å bestemme hvilke historier som skal formidles, og hvordan dette skal gjøres. Min analyse tyder på at formidlingen i et slikt lokalt område preges av flere stemmer: både de offentlige og private aktørene. Samtidig kan man se hvordan lokalbefolkningen sine stemmer i noen grad kommer frem, og hvordan forholdet mellom «eksperten» og «amatøren» ser ut til å være mer nyansert i denne konteksten.

Oppgaven viser et utsnitt av hva som formidles i Kåfjord kommune, og bidrar til en dypere forståelse av hvordan fortiden formidles i en lokal kontekst.

Forord

Etter fem fine og lærerike år ved UiT – Norges Arktiske Universitet så kan man nå si seg ferdig! Det har vært fem lange år med både opp og nedturer, hvor jeg har lært veldig mye. Å skrive om hjemkommunen var et ønske jeg hadde fra starten, og det å kunne gå dypere inn på fortidsformidling i kommunen har vært meget spennende og lærerikt.

Jeg vil først og fremst rekke en takk til de flinke foreleserne ved studiet, som har gjort forelesningene både spennende og lærerike. Jeg vil også takke min gode veileder, Gørill Nilsen, for mange gode tilbakemeldinger og råd i forbindelse med oppgaven. Oppgaven har vært krevende til tider, men samtidig også spennende. Stor takk til mine to informanter som har stilt opp til intervju, noe som har hjulpet meg mye med oppgaven!

Mona Helene Nilsen

Tromsø 03. november 2025

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	ii
Forord.....	iv
Figurliste.....	viii
1 Innledning.....	1
1.1 Tema og problemstilling	1
1.2 Metode og materialinnsamling.....	2
1.3 Begrepsforklaring.....	3
1.4 Oppbygning av oppgaven.....	4
2 Teoretiske perspektiver	5
2.1 Innledning.....	5
2.2 Arv og Authorized Heritage Discourse.....	5
2.3 Bourdieu og forskjellige typer kapital (makt).....	7
2.4 Makt og valg på ulike nivå.....	9
2.5 Verdi og formidling.....	11
2.6 Oppsummering	13
3 Aktører i Kåfjord.....	14
3.1 Innledning.....	14
3.2 Offentlige aktører	14
3.2.1 Sametinget.....	15
3.2.2 Fylkeskommunen	17
3.2.3 Kåfjord kommune	17
3.2.4 Nord-Troms museum	19
3.2.5 Senter for nordlige folk	21
3.3 Foreninger	22
3.3.1 Kåfjord kvenforening	22

3.3.2	Riddu Ridðu	22
3.4	Private aktører	23
3.4.1	Torleif Lyngstad	23
3.4.2	Svein Arild Soleng (Bygdavar.com)	24
3.5	Oppsummering	24
4	Beskrivelse av kulturminnsteder	26
4.1	Innledning	26
4.2	Kulturminnested 1: Spåkenes kystfort	28
4.2.1	Historisk kontekst	28
4.2.2	Kulturminner på stedet	29
4.2.3	Tilrettelegging	32
4.3	Kulturminnested 2: Holmenes gård	39
4.3.1	Historisk kontekst	39
4.3.2	Kulturminner på stedet	40
4.3.3	Tilrettelegging	45
4.4	Kulturminnested 3: Ankerlia hovedadministrasjon	49
4.4.1	Historisk Kontekst	49
4.4.2	Kulturminner på stedet	51
4.4.3	Tilrettelegging	54
4.5	Kulturminnested 4: Kvenparken – Kväänin muistotaras	60
4.5.1	Historisk kontekst	60
4.5.2	Kulturminner på stedet	60
4.5.3	Tilrettelegging	61
5	Diskusjon	67
5.1	Innledning	67
5.2	Hvordan blir fortiden formidlet på de utvalgte kulturminnstedene?	67

5.2.1	Bruk av informasjonsskilt	68
5.2.2	Språk og utforming av skiltene	70
5.2.3	Andre tilrettelegginger	72
5.2.4	Guiding og aktiviteter.....	73
5.2.5	Valg av informasjon/historier.....	75
5.3	Blir etnisitet formidlet ved kulturminnestedene?	79
5.3.1	Etnisitet som tema	79
5.4	Hvem og hva spiller inn på hvilke historier som blir formidlet og hvordan de velger å gjøre dette?	85
5.4.1	Makt/Kapital og ulike aktører	85
5.4.2	Ulike verdier.....	86
5.4.3	Fredning og kulturminneloven	89
6	Oppsummering og konklusjon	91
	Referanseliste	93
	Vedlegg 1 Intervjuguide.....	103

Figurliste

Figur 1: Holmenes sjøsamiske gård. Viser noen av byggene som anlegget består av. Foto: Mona Nilsen.....	20
Figur 2: Kvenmonumentet som står i Nommedalen. Foto: Mona Nilsen	24
Figur 3: Kart over Kåfjord kommune, med punkter som viser hvor de ulike kulturminnstedene befinner seg. Laget i ArcGis Pro.	27
Figur 4: Viser to av artilleribunkersene. Foto: Mona Nilsen	30
Figur 5: Infanteribunkers. Foto: Mona Nilsen	31
Figur 6: Kommandobunker på Spåkenes. Foto: Mona Nilsen	31
Figur 7: Noen av bunkersene på Spåkenes. Foto: Mona Nilsen	32
Figur 8: Informasjonsskilt ved ankomst til Spåkenes kystfort. Kart over kystfortløype. Foto: Mona Nilsen.....	34
Figur 9: Oversiktsbilde av tavle med tre forskjellige informasjonsskilt. Foto: Mona Nilsen..	34
Figur 10: Informasjonsskilt som forteller om fangeleiren i Djupvik. Foto: Mona Nilsen	35
Figur 11: To av informasjonsskiltene på tavla. Her kan man blant annet lese om bygningene og anleggene som finnes i Djupvik og hvordan det var for lokalbefolkningen når tyskerne kom til bygda. Foto: Mona Nilsen	36
Figur 12: Eksempler på noen av informasjonsskiltene som er satt opp på området. Foto: Mona Nilsen.....	37
Figur 13: Andre tilrettelegginger på området, hvor man her ser en bru og en benk. Foto: Mona Nilsen.....	38
Figur 14: Øverst: Servicebygget. Nederst til venstre: høysjå. I midten: buone. Nederst til høyre: Vedskjå. Foto: Mona Nilsen	41
Figur 15: Oversiktsbilde av litt av området når man står ved høysjåen. Her kan man se buone og våningshuset, samt benker, med vippebrønnen og fjøsgammen i bakgrunnen. Foto: Mona Nilsen.....	42
Figur 16: Våningshuset. Foto: Mona Nilsen	43
Figur 17: Her ser man både vippestanga og vippebrønnen. Øverst til høyre ser man slipesteinen som ble brukt til å slippe redskaper. Foto: Mona Nilsen.....	44
Figur 18: Fjøsgamme med høylae og stall. Foto: Mona Nilsen	45
Figur 19: Viser to forskjellige skilt med ulik design. Foto: Mona Nilsen	46

Figur 20: Informasjonsskilt som står nærmere gården. Foto: Mona Nilsen.....	47
Figur 21: Informasjonsskiltet som står ved fjøsgammen med høylae og stall. Viser skiltene typiske design med tegning og informasjon om bygningsmåte og funksjon. Foto: Mona Nilsen.....	48
Figur 22: Noen av restene etter bygningene på stedet. Her ser man laboratoriet, smeltehytta, tavlehuset og en av smelteverkets ovner. Foto: Mona Nilsen.....	51
Figur 23: Tuften etter Storbrakka. Foto: Mona Nilsen.....	52
Figur 24: Restene etter malmvaskeriet. Foto: Mona Nilsen.....	52
Figur 25: Viser restene etter linebanestasjonen. Foto: Mona Nilsen	53
Figur 26: Her ser man direktørboligen. Et informasjonsskilt står ved tuften som forteller om direktørgården. Foto: Mona Nilsen	54
Figur 27: Kart ved parkeringsplassen. Foto: Mona Nilsen	55
Figur 28: Informasjonsskilt som gir informasjon om nærområdet, men også kart over Ankerlia friluftsmuseum. Foto: Mona Nilsen.	56
Figur 29: To av informasjonsskiltene som står ved byggene de forteller om. De er skrevet på norsk, engelsk og samisk. Foto: Mona Nilsen	57
Figur 30: Informasjonsskilt med bilde av hvordan bygningen så ut før med informasjon om bygningens funksjon, som representerer den typiske utformingen av skiltene på stedet. Foto: Gørill Nilsen.	58
Figur 31: Kvenmonumentet, bestående av to kvernsteiner. Foto: Mona Nilsen.....	61
Figur 32: Inngangen til Kvenparken. Her er det kjørt inn grus og laget en sti inn mot området. Her ser man også kvenrosa på baksiden. Foto: Mona Nilsen	62
Figur 33: Til høyre ser man en frasebok laget av kvenungdommen. Foto: Mona Nilsen.....	63
Figur 34: Et av informasjonsskiltene man møter i nærheten av inngangen. Foto: Mona Nilsen.....	64
Figur 35: To av informasjonsskiltene som står på hver sin side av monumentet. Foto: Mona Nilsen.....	65
Figur 36: Viser tre stammer som skal representere "tre stammers møte". Til høyre ser man en av vekstene som formidles på stedet. Dette viser det typiske oppsettet, med bilde, QR-kode og informasjon om hvilken plante det er og hva den ble brukt til. Foto: Mona Nilsen	66
Figur 37: Skilt med pekere som finnes på området. Foto: Mona Nilsen.....	74

1 Innledning

Kulturminnesteder kan forstås som møteplasser mellom fortid og nåtid (jf. Bjerck 2005:35), og utgjør en kilde til kunnskap og opplevelse (Meld St. 16 (2004-2005):6). Tilrettelegging er en måte å synliggjøre og tilgjengeliggjøre disse stedene, der det blir tatt valg om hva man ønsker å formidle. Det er ulike aktører som jobber med tilrettelegging og formidling, som på forskjellige måter, gjennom sine valg, former fortidsforestillingene.

Med henblikk på Kåfjord kommune, som har en kompleks historie med etniske og kulturelle møter, blir kulturminnesteder og tilretteleggingen av disse tema som kan belyse nettopp kulturminnesteder som møteplasser. Kåfjord kommune ligger i Nord-Troms og er kjent som kulturkommunen i Troms. Kulturen er preget av møtet mellom norsk, kvensk og samisk språk og kultur, og her er slagordet om «tre stammers møte» viktig. Området har derfor vært et møtested for både samisk, kvensk og norsk kultur, og fortiden er formet av et mangfold av historier. Kommunen har en rik kulturhistorie, der både funn av tufter, men også ulike gjenstander, dateres flere tusen år tilbake i tid og vitner om aktivitet i området (Kåfjord kommune 2020:6). Gjennom en tilrettelegging og synliggjøring av ulike kulturminnesteder i kommunen, styrker man kunnskapen om og forståelsen av kommunens flerkulturelle fortid.

1.1 Tema og problemstilling

Jeg har selv vokst opp i Kåfjord kommune, og har gjennom skole, men også frivillig interesse, besøkt ulike kulturminnesteder. Jeg har alltid vært interessert i lokalhistorie, men også selve formidlingsaspektet, og hvorfor noen historier og kulturminnesteder blir valgt ut for tilrettelegging.

Derfor vil jeg i denne oppgaven undersøke hvordan fortiden formidles gjennom utvalgte kulturminnesteder i Kåfjord kommune. Jeg vil undersøke tilretteleggingen og formidlingen av disse stedene, herunder også sammenligne disse, samt se på om etnisitet har vært et tema i disse og i hvilken grad.

Jeg er også interessert i hvem og hva som bestemmer hvilke steder og hvilken informasjon som skal formidles til publikum, og hvordan det skal gjøres på de ulike kulturminnestedene.

Kåfjord kommune er kjent for sitt mangfold, som tidligere nevnt som et «tre stammers møte», og det er derfor interessant å vurdere om etnisitet har vært et tema i hvordan fortiden har blitt presentert ved de ulike kulturminnstedene. Denne oppgaven kan gi en dypere forståelse av hvordan fortiden formidles i en lokal kontekst.

Spørsmålene jeg stiller er:

1. Hvordan formidles fortiden ved de utvalgte kulturminnstedene i Kåfjord kommune? Hvilke historier/informasjon blir formidlet på stedene?
2. I hvilken grad og på hvilken måte tematiseres etnisitet ved tilretteleggingene? Er etnisitet et tema i disse tilretteleggingene?
3. Hvem og hva bestemmer hvilke steder og hva som skal formidles til publikum, og hvordan det skal gjøres?

1.2 Metode og materialinnsamling

For å svare på disse problemstillingene har jeg valgt ut fire sentrale kulturminnsteder: Spåkenes kystfort, Holmenes gård, Ankerlia og Kvenparken.

Jeg har brukt forskjellige metoder for å undersøke og svare på mine problemstillinger. Jeg har besøkt de utvalgte kulturminnstedene og dokumentert disse ved å ta bilder. Gjennom dette har jeg i hovedsak fokusert på selve tilretteleggingen, herunder både formidlingsmaterialet og annen tilrettelegging. Jeg har også i stor grad brukt Kåfjord kommune sin Temaplan for kulturminner (2020), da de har arbeidet mye med å registrere kulturminnene ved Ankerlia og gruveområdene. Utenom dette har jeg brukt andre skriftlige kilder og mitt materiale blir da selve kulturminnstedene, herunder kulturminnene som stedene består av, men også tilretteleggingen, slik som skiltning og annen tilrettelegging. For å undersøke mine problemstillinger har skriftlige kilder vært en stor del av oppgaven, da jeg er interessert i å se hva som påvirker hvilke kulturminnsteder som blir valgt ut til formidling, og hvordan disse blir formidlet gjennom tilrettelegging.

En av mine tilleggsmetoder er kvalitative intervju, der mine informanter har vært noen aktører som har jobbet med noen av prosjektene, eller som er sentrale ved at de jobber med formidling i kommunen. Hensikten med intervjuene har vært å få mer innsikt i de ulike

prosjektene; blant annet hvorfor disse ble til, tanken bak ulike valg slik som språk, tilrettelegging og valg av historier og hva de har hatt lyst å formidle. Jeg har intervjuet to forskjellige aktører, og intervjuene ble enten utført hjemme hos dem eller på et møterom ved biblioteket i Tromsø sentrum. Intervjuene ble utført i perioden 28.05.2025 – 23.06.2025. Jeg har valgt å ikke ha et eget intervjukapittel, men integrert dataene der de er relevante for mine problemstillinger. Informantene blir omtalt som informant 1 og informant 2 i teksten.

1.3 Begrepsforklaring

I oppgaven bruker jeg noen sentrale begrep som jeg skal redegjøre for her. Når jeg snakker om de utvalgte tilrettelagte stedene som jeg ser på i oppgaven bruker jeg begrepet «kulturminnested». Kulturminnene som stedene består av, ser jeg på som en del av et landskap og et natur- og kulturmiljø, hvor disse ligger «in situ». Det vil si at de ligger på sitt opprinnelige/naturlige sted. «In situ» betyr «på stedet», og brukes i arkeologien for å beskrive gjenstander med en faglig dokumentert kontekst (Hedeager 2017:75). I denne sammenhengen brukes begrepet i forhold til formidling, i form av at kulturminnene og stedets fortid blir formidlet på stedet.

Jeg har valgt å bruke begrepet «kulturminnested» i denne oppgaven, da det understreker at jeg ser på konkrete steder hvor kulturminner og de omkringliggende omgivelsene - som landskap og natur- sammen utgjør en helhet. Selv om jeg ikke bruker begrepet «kulturmiljø» i teksten, vil mange av de kulturminnestedene jeg undersøker kunne forstås som kulturmiljøer - slik det er definert i kulturminneloven som «områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng» (kulturminneloven 1978§2). Jeg viser ikke til kulturmiljøer fredet etter § 20, selv om ett av stedene inneholder kulturminner som er fredet etter andre paragrafer i kulturminneloven.

To andre begrep som jeg bruker i oppgaven, er «tilrettelegging» og «formidling». Jeg skiller mellom begrepene, hvor jeg bruker begrepet tilrettelegging om alt som er gjort på stedet slik som formidlingsmateriale i form av skilt, men også kart, stier, sitteplasser og annen tilrettelegging. I formidlingsbegrepet legger jeg bare i hva de har gjort for å formidle selve fortiden, som da mer spesifikt er formidlingsmaterialet, herunder for eksempel informasjonsskilt. Så tilrettelegging er alt som er gjort på stedet, også formidlingsmaterialet,

mens formidling er mer konkret selve formidlingsmaterialet. Når jeg bruker begrepet «formidling» presiserer jeg at det er selve formidlingsmaterialet som jeg snakker om.

1.4 Oppbygning av oppgaven

Oppgaven er bygd opp slik at kapittel 2 presenterer det teoretiske rammeverket for oppgaven, herunder ulike teorier om arv, maktbegrepet og diskurser, men også teori i forbindelse med formidling og hvordan tingene/kulturminnene ikke «snakker» for seg selv.

I kapittel 3 presenterer jeg de ulike aktørene som er de viktigste når det kommer til formidling av fortid i Kåfjord kommune. Noen av disse har makt i form av at de er autoritative og kan bestemme gjennom lovgivning, mens andre er nøkkelpersoner i kommunen som er valgt ut på grunn av deres lokale kompetanse og arbeid med formidling av fortid.

I kapittel 4 presenteres materialet for oppgaven: de fire utvalgte kulturminnestedene. Her har jeg delt de forskjellige kulturminnestedene inn i flere deler, der jeg først går inn på historien på stedet, deretter hvilke kulturminner som finnes og til slutt hva som er gjort av tilrettelegging, herunder formidlingsmaterialet og annen tilrettelegging.

I kapittel 5 ser jeg på mitt materiale ved hjelp av teori, intervjuene og aktørkapitelet slik at jeg kan svare på problemstillingene mine. Diskusjonskapittelet er delt inn i flere deler, basert på mine problemstillinger.

Til slutt i kapittel 6 presenterer jeg en oppsummering og en konklusjon, der jeg kommer inn på noen begrensninger ved studien min.

2 Teoretiske perspektiver

2.1 Innledning

Denne oppgaven vil undersøke hvordan fortiden formidles gjennom en analyse av et utvalg kulturminnesteder. Det innebærer en undersøkelse av stedenes tilrettelegging, herunder hvilken informasjon og hvilke historier som formidles, i hvilken grad etnisitet tematiseres, samt hvilke aktører og faktorer som påvirker hvilke steder og historier som får plass i fortidsformidlingen. Derfor er det nødvendig å benytte flere teoretiske perspektiver, i mitt tilfelle teori relatert til arv og diskurser om kulturarv, ulike former for kapital, samt teori om verdi og formidling.

Jeg blir først å presentere teorier relatert til maktbegrepet. Deretter går jeg inn på verdibegrepet og forskjellige typer formidling. Disse teoriene er relevante for mitt materiale og mine problemstillinger da de kan være med å forklare hvordan kulturminnevernet er organisert, i form av at noen aktører gjerne har mer makt enn andre til å ta valg, som igjen kan knyttes til forskjellige lovverk, slik som kulturminneloven. Disse teoriene kan brukes til å diskutere hvorfor noen steder er blitt valgt ut for formidling, mens andre ikke er det, og om det er noen aktører som har mer makt til å ta ulike valg. I tillegg kan teori om ulike måter å tilrettelegge kulturminnesteder på og hvordan kulturminnene ikke «snakker» for seg selv, gi en innsikt i hvordan fortiden blir formidlet.

2.2 Arv og Authorized Heritage Discourse

Kulturarvstudier er et bredt felt, som omfatter mange ulike teorier og tilnærminger. En viktig retning innenfor kulturarvstudier er «critical heritage studies». Her har Laurajane Smith vært fremtredende med boka «Uses of Heritage» i 2006, der hun introduserte begrepet «Authorized Heritage Discourse» (AHD). Det er ifølge Smith (2006:4) en dominerende vestlig diskurs eller en sett med ideer som normaliserer en bestemt forståelse av hva kulturarv er og hvordan den skal forvaltes. Smith påpeker (2006:29-30) at det er eksperter som tar avgjørelsene om hva som er arv og ikke, og at AHD favoriserer monumentale og estetisk tiltalende elementer av fortiden, samtidig som den kan overse eller nedprioritere andre. Diskursen fokuserer på steder eller landskap som den nåværende generasjonen må ta vare på slik at de kan overføres til fremtidige generasjoner for kunnskap, og å skape en følelse av en felles identitet basert på

fortiden. Innenfor nasjonens narrativ så promoterer diskursen erfaringene og verdiene til de elitære sosiale klassene.

Denne diskursen bidrar til at enkelte grupper ofte blir utelatt – for eksempel kvinner, ulike etniske og sosiale grupper, urfolk og personer knyttet til arbeider- og arbeidslivshistorie. Verdiene og perspektivene til «eksperten» blir prioritert fremfor ikke-eksperten, og diskursen bidrar til å ekskludere deres erfaringer (Smith 2006:30).

I forhold til dette kan man si at statlige institusjoner, museer og andre aktører som jobber med arv formidler historie og kulturarv på en bestemt måte, som i noen tilfeller kan være en ensidig og ideologisk farget fremstilling. Det kan innebære å fremheve visse hendelser eller deler av fortiden, mens man overser eller underrepresenterer andre, i forhold til Smith (2006:30) som påpeker at mange grupper og deres historie ofte blir utelatt.

Noe man må tenke på i forhold til teorien om AHD er at denne i utgangspunktet er utviklet med et globalt/vestlig perspektiv, mens kulturminneforvaltningen i Norge har noen særegne trekk, slik som for eksempel økt demokratisering, lokal medvirkning og regionale prosesser. Mer deltakelse for publikum og dialog mellom aktører i kulturminneforvaltningen økte på 2000-tallet (Løkka 2014:241). Et fokus på økt demokratisering, mangfold, lokal medvirkning og dialog mellom aktørene kan man se i stortingsmeldinger slik som for eksempel Meld. St. 16 (2004-2005) «Leve med kulturminner», Meld. St. 49 (2008-2009) «Framtidas museum» og Meld. St. 16 (2019-2020) «Nye mål i kulturmiljøpolitikken».

Demokratisering har dermed blitt et viktig mål i kulturminneforvaltningen, som henger sammen med demokratiseringsidealet som preger norsk politikk og den norske kulturpolitikken. Demokratisering av kulturarven kan handle om flere ting: At den skal være tilgjengelig for alle, at den skal gjenspeile hele samfunnet og at folket selv skal være med å definere og påvirke sin egen kulturarv (Løkka 2014:241).

Dette gjøres på ulike måter, for eksempel via dialog der publikum blir involvert i produksjonen og formidlingen av kunnskap (Løkka 2014:242). Meld. St. 16 (2019-2020):35) påpeker at: «regjeringen vil understreke betydningen av å gjøre kulturmiljø relevant for alle

gjennom et eget nasjonalt mål: Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø». Samtidig trekker de inn to nye kulturmiljøsmål: «Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging» og «et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk» (Meld. St. 16 (2019-2020):7). Med det siste målet påpekes det at det som tas vare på skal synliggjøre et kulturelt, sosialt og geografisk mangfold fra ulike tidsperioder (Meld. St. 16 (2019-2020):11). Samtidig blir det dratt frem at kulturmiljøforvaltningen har gått bort fra å bare vektlegge kulturminner og monumenter som gjenspeiler en liten del av historien, da spesielt knyttet til et sosialt sjikt, til å løfte frem et større mangfold av kulturmiljø. For eksempel kulturmiljø knyttet til hverdagsliv, lokalsamfunn og ulike etniske og kulturelle grupper (Meld. St. 16 (2019-2020):21).

I forhold til AHD har det å demokratisere kulturarv blitt viktig, hvor man prøver å flytte makten til å definere hva kulturarv er og hvordan man skal forvalte den fra en gruppe med «eksperter» til andre, da ofte marginaliserte «lekfolk». Flere forskere har prøvd å endre på forholdet mellom «eksperter» og «lekfolk» og påpeker at de må samarbeide i spørsmål om verdisetting av kulturarv og ulike beslutningsprosesser når det kommer til dette (Hølleland og Skrede 2019:133-134).

Hvis man ser på forholdet mellom «eksperten» og «lekfolk» eller «de lokale historieforvalterne», kan det ofte fremstå som asymmetrisk. I senere år har man forsøkt å endre dette gjennom å vektlegge dialog og samarbeid med lokalbefolkningen (Myrvoll 2010:91). Ved å la folk få være med å ta beslutninger i forbindelse med kulturmiljøarbeid, så styrkes demokratiperspektivet, samtidig som at lokalsamfunnet blir sterkere. Dette gir større eierskap til kulturminner og kulturmiljøer, og fører til at folk føler på et personlig ansvar for å ta vare på dem (NOU 2025: 3: 74).

2.3 Bourdieu og forskjellige typer kapital (makt)

Pierre Bourdieu (1986) peker på at samfunnet er preget av akkumulert historie, som vil si at samfunnet er et resultat av tidligere investeringer og opparbeidede ressurser, som han kaller for «kapital». Bourdieu skiller mellom tre ulike former for kapital – økonomisk, sosial og kulturell – som gir noen aktører bedre forutsetninger enn andre. De ulike kapitalformene

påvirker hvilken posisjon mennesker har i samfunnet, og kan overføres, akkumuleres og omdannes fra en form til en annen. For eksempel kan sosial kapital gi tilgang til økonomiske ressurser (økonomisk kapital) eller så kan kulturell kapital føre til anerkjennelse og sosiale bånd (sosial kapital).

For Bourdieu er sosiale ulikheter uttrykk for et maktforhold mellom individer, grupper eller institusjoner, der noen har mer innflytelse og kontroll enn andre. Denne ulikheten kommer fra forskjeller i tilgang til ulike former for kapital. En skjev fordeling av kapital innebærer at enkelte aktører får lettere gjennomslag for sine interesser på bekostning av andres (Bugge 2002:224).

Han skiller mellom flere typer kapital. Kulturell kapital viser til kunnskap, for eksempel vitenskapelig kunnskap eller utdanning (Bugge 2002:237). Økonomisk kapital er ressurser eller goder som er konvertible til penger (Bugge 2002:243). Sosial kapital handler om sosiale relasjoner, da i form av kontakter og nettverk (Bugge 2002:225). Bourdieu snakker også om symbolsk kapital, som vil si kapital som ikke oppleves som kapital, og som i kraft av dette oppfattes som legitim. Det kan være ulike former for autoritet eller myndighet. En ressurs får først funksjon som kapital når den er begrenset og ikke tilgjengelig for alle. Kapital gir dermed aktører muligheten til å påvirke eller realisere egne interesser, selv når disse står i konflikt med andres (Bugge 2002:225-226).

Kapitalbegrepet kan brukes for å synliggjøre de sosiale aktørenes interesser og mål, og for å forstå hva som ligger bak deres handlinger. Man kan, ved bruk av begrepet, analysere og avdekke de underliggende sosiale strukturene i et samfunn. Disse strukturene består av posisjoner som er ordnet i et hierarki og som står i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre. Hvilken posisjon en aktør innehar, avhenger av hvor mye og hvilken type kapital vedkommende besitter, ettersom fordelingen av kapital danner grunnlaget for hierarkiet (Bugge 2002:235).

I konteksten av denne oppgaven kan man si at økonomisk kapital kan være avgjørende for hvordan kulturminner blir forvaltet og formidlet, ettersom tilgangen til økonomiske midler ofte bestemmer hvilke prosjekter som får gjennomslag. Kulturell kapital kan forstås som de

kunnskaper, ferdigheter og ressurser som gir ulike aktører autoritet til å kunne definere hva som er viktig kulturarv og hvordan den skal formidles. Sosial kapital kan ha betydning da de ulike nettverkene og relasjonene en har vil påvirke hvordan man får utført sine interesser. Samtidig kan man trekke inn at noen aktører kan bruke en type kapital til å få tilgang til andre typer. For eksempel hvis en besitter sosial kapital og nettverk, da er det kanskje lettere å få tak i økonomiske ressurser (økonomisk kapital). I forhold til ulike aktører og kulturminnevernet så er det noen som sitter med mer kapital enn andre, og dermed kan man si at de har mer makt, og større muligheter til å få gjennom sine interesser. Det er ofte et hierarki, hvor man kan si at hvor man befinner seg i denne er bestemt av hvor mye kapital man besitter.

2.4 Makt og valg på ulike nivå

Kulturarv handler i stor grad om makt, der det er noen som bestemmer hva som skal bevares og hva som skal formidles. Dette innebærer både valg og utelatelser. Dette legitimeres gjennom kulturpolitikk, forvaltning og ideologi. Ulike perspektiver skaper ulike former for kulturarv, og forvaltningen spiller en sentral rolle i denne prosessen gjennom å løfte frem og formidle bestemte kulturminner (Løkka og Hylland 2014:164; Løkka 2014:238). Dette kan sees på i forhold til valg av hvilke steder som skal tilrettelegges, da det er noen som har makt til å velge.

Man kan se en dynamikk mellom to nivåer: Den offisielle kulturminneforvaltningen (på nasjonalt, fylkesmessig og kommunalt nivå) og lokale aktører, de som ikke jobber profesjonelt med historiefaglige spørsmål (Løkka 2014:239). Det har vært et tydelig makthierarki mellom gruppene, der ekspertene har fungert korrigerende ovenfor amatørerne (Løkka 2014:240).

Historisk stoff blir benyttet i ulike sammenhenger, hvor historiske hendelser og steder blir utgangspunkt for alt fra jubileer til turistattraksjoner. Dette danner grunnlaget for formidlingsarbeidet ved etablerte institusjoner slik som museer. Ofte er konkrete mål med på å avgjøre hvilke historiske steder og hendelser som trekkes frem i formidlingen, hvor disse målene igjen påvirker hvordan historien formidles. Det er noen som definerer målene og tar ulike valg underveis (Johnsen og Pabst 2011:11).

Man kan trekke inn en studie gjort av Lise Brekmoe (2004:59) som har sett på noen steder som ikke har eller i liten grad har vært gjenstand for arkeologisk forskning. I møte med den lokale diskursen påpeker hun at det ofte er noen enkeltpersoner eller grupper som er særlig aktive i formidlingen av ulike steders historie. Disse ressurspersonene er til dels oppnevnt av lokalsamfunnet gjennom anerkjennelse av deres kunnskap, men også oppnevnt av dem selv gjennom aktivitet i forbindelse med innsamling av kunnskap. Dette kan vise at historier som blir formidlet av lokale innbyggere og i lokale sammenhenger, kan inngå i et hierarki der noen historier og formidlere har større autoritet enn andre (Myrvoll 2010:82). Det kan også vise at noen har mer kulturell kapital, i form av mye kunnskap, som ofte gir de mer autoritet og som igjen kan hjelpe de med å få gjennom sine interesser. Sosial kapital kan også knyttes til dette, ved at noen har flere sosiale nettverk og forbindelser enn andre.

Når det kommer til asymmetri og hierarkisering, kan man trekke inn at mange påpeker at minoriteter har blitt hierarkisert som en del av den offentlige statlige minoritetspolitikken, som videre har ført til at det er ulike økonomiske handlingsrom for ulike minoriteter, da offentlige midler bevilges ut fra hvilken minoritetskategori man tilhører. Dette viser at noen minoritetsidentiteter har blitt viktigere eller mer verdifulle enn andre, demonstrert ved størrelsen på offentlige midler som blir stilt til rådighet (Hämäläinen og Salamonsen 2024:96).

En undersøkelse gjort av Kvidal-Røvik og Olsen (2024), som har sett på reiselivsdiskursen i forhold til det kvenske, har sett at i for eksempel Kåfjord, som er et sted kjent for å ha en betydelig kvensk befolkning, så er den kvenske tilstedeværelsen underkommunisert. De påpeker at i reiselivsdiskursen blir ofte det samiske, norske og kvenske slått sammen, der «tre stammers møte» brukes som begrep, noe som ofte bidrar til at det kvenske blir lite synlig.

Samiske byggetradisjoner har også gjennom mange år blitt nedvurdert av samfunnet, hvor monumentale norske byggverk har fått mer oppmerksomhet (Jernsletten 2019:11). Dette er noe som kan knyttes til Smith (2006) som påpeker at AHD prioriterer monumentale og estetiske elementer fra fortiden.

2.5 Verdi og formidling

Både offentlige og private aktører vil ha oppfatninger, herunder også ulike oppfatninger, om hva som er viktig og hvordan de ønsker å formidle kulturarven lokalt. Da hva de tenker er viktig kulturarv, hva som er viktig å få frem osv. Det er også overlokale rammer av både teoretisk, økonomisk, politisk og legal karakter som påvirker hvordan fortiden formidles. Innenfor disse rammene har aktører, her både amatører og profesjonelle, utfoldet sine virksomheter (Nilsen 2003:277).

Det har skjedd en endring over tid på hva som blir ansett som verdifulle kulturminner. I senere tid har nyere kulturminner, kulturminner som vitner om vonde og ubehagelige historier og hverdagshistorier fått mer fokus, der man før var mer opptatt av det gamle, unike og estetisk tiltalende (Stugu 2021:137-139). For eksempel er representativitet viktig, hvor variasjon og mangfold blir trukket frem. Kulturminner som blir valgt ut til vern, men også til formidling, skal belyse hele historien, fra steinalderen til nyere tid. De skal også vise historien til ulike sosiale- og etniske grupper, og minoriteter (Riksantikvaren 2025).

Kulturminner kan deles inn i tre grupper: Kulturminner av nasjonal verdi, kulturminner av regional/og eller lokal verdi og andre kulturminner og miljøer, hvor vern er overlatt til eier eller bruker. Kulturminner av regional og/eller lokal verdi er kulturminner og miljøer som bør vernes etter plan og bygningsloven, andre særlover eller virkemidler (Gaukstad 2005:135). Dette kan man se i forhold til noen av de kulturminnestedene jeg har sett på, hvor for eksempel plan- og bygningsloven er brukt for vern, i og med at kulturminnestedet har stor lokal/regional verdi.

Grunnen til at ulike kulturmiljøer og kulturminner blir vernet er fordi folk gir de mening, og fordi de betyr forskjellige ting for ulike grupper i samfunnet (NOU 2025: 3: 119). Mange kulturminner og kulturmiljø får status som verneverdige fordi mennesker gir dem en verdi som går utover det materielle. De har en mening som blir gitt til dem av enkeltpersoner eller grupper. Ulike grupper kan forstå og tolke det samme kulturminnet på forskjellige måter, noe som gjør at det har ulik verdi for ulike mennesker. Dette påvirker hvilke kulturmiljøer som blir vurdert som viktige (NOU 2025: 3: 52). Det vil være ulike syn på hvilke kulturminner og kulturmiljøer som er viktige og har verdi basert på hvem som ser.

Når det kommer til formidling og tilrettelegging er det flere måter å gjøre dette på. Formidling av kulturminnesteder, der du får oppleve kulturminnene in situ, er en annen type formidling enn det du får på en utstilling ved et museum, der gjenstander og historier er flyttet fra deres originale miljø til et annet et. Dette kan sees i sammenheng med økomuseum og deres desentraliserte struktur, hvor kulturminnene oppbevares på stedet, i sitt miljø (Maure 1988:27).

Tekst utgjør ofte et sentralt verktøy i formidlingen av kulturminner, både i museumsutstillinger og ved kulturminnesteder in situ. Gjennom tekst blir kulturminnene knyttet til bestemte perioder, kulturer og prosesser. Slike tekster har stor betydning for hvordan man nærmer seg både utstillingen og kulturminnstedet, og hvordan man oppfatter deres budskap. Kulturminnenes egen formidlingskraft kan ofte bli underkommunisert, ettersom informasjon og tilrettelegging i stor grad brukes for å forklare dem og instruere hvordan de bør forstås (Petursdottir og Olsen 2019:35-37, 40).

Tradisjonelt har kommunikasjonsprosessen foregått i en retning, hvor besøkende passivt tar inn informasjonen ment av kulturarvfolk som jobber ved museer og statlig administrerte steder (Smith 2006:67). Når man tilrettelegger kulturminnesteder, for eksempel kulturminner fra andre verdenskrig, ved markering av stier og skilt, blir det formidlet ferdige meninger og ferdigtolkede beretninger (Figenschau 2016:208). Kulturminner har en annerledeshet når de ligger in-situ, og når vi da konserverer eller rekonstruerer de, fjerner vi deres opprinnelige betydning. Gjennom tilrettelegging og fremstilling blir de domestisert inn i et satt rammeverk som da omgjør de til noe annet (Figenschau 2016:206).

Informasjonsskilt er den vanligste og mest etablerte metoden som brukes for å formidle fortiden på et sted eller monument. Dette kan være den eneste informasjonen som møter besøkende på stedet, og dermed blir skiltene og deres innhold en stor del av opplevelsen ved besøk til et kulturminnsted (Högberg 2012:132).

Hvordan noe skrives på skiltene, altså skrivestilen, kan ha stor betydning for hvordan man oppfatter informasjonen. Skrives det på en veldig akademisk måte, med eksempelvis vanskelige begreper, kan det understreke at man må ha en spesialkompetanse for å forstå det som blir sagt. Det kan også føre til at den besøkende føler seg utelatt og ikke en del av

narrativet som blir formidlet av kulturarvssektoren (Högberg 2012:140).

Flere forskere innen kritiske kulturarvstudier har argumentert for at kulturarv må forstås som en prosess, snarere enn som et statisk objekt (se for eksempel Smith 2006; Harrison 2013; Waterton og Smith 2009). Det vil si at kulturarv skapes og gjenskapes gjennom måten mennesker tolker, bruker og gir mening til fortiden på i nåtiden. Kulturarv handler ikke bare om materielle gjenstander eller steder, men om prosesser. Når man setter opp informasjonsskilt på et kulturminneste så skapes selve stedet. Dermed fungerer ikke informasjonsskiltene bare som en måte å gi informasjon på, men også som en skaper av stedet (Högberg 2012:161). Man kan si at informasjonsskiltene bidrar til at man tolker fortiden basert på disse, og at de påvirker hvordan man oppfatter stedet.

2.6 Oppsummering

Som vist i dette kapitlet, er det flere teorier som omhandler makt, verdi og formidling som kan være nyttige for å svare på mine problemstillinger. Smith (2006) har vært fremtredende innenfor «critical heritage studies» og introduserte begrepet «Authorized Heritage Discourse» (AHD), som påpeker at det finnes en kulturarvdiskurs der ekspertise og autoritative institusjoner dominerer utformingen av kulturarv. Kulturminneforvaltningen i Norge har derimot noen særegne trekk, slik som økt demokratisering og lokal medvirkning, noe som innebærer at publikum har økt deltakelse i prosesser som omhandler kulturarv.

Det er ulike aktører som jobber med kulturarv, dermed kan Bourdieu (1986) sin teori om kapital være nyttig, da kapital kan forstås som makt, der ulike aktører innenfor arbeid med kulturvern har ulik mengde av kapital. Det er noen som har makten til å definere hva som skal bevares og formidles, der man kan tenke seg at det er de med mest kapital som har flere muligheter til å ta disse valgene. Samtidig kan verdibegrepet være relevant, da ulike aktører har ulike oppfatninger om hva som er verdifullt og hvilke aspekter som er viktig å fremheve.

Samtidig finnes det flere måter å tilrettelegge på, der tekst ofte blir brukt for å gi informasjon til besøkende. Man tolker dermed stedet og fortiden basert på informasjonsskiltene, og tekstene som disse består av. Derfor har informasjonen, herunder både skrivestilen, hvilke begreper tekstene består av og hvordan disse er utformet, mye å si for fortidsformidlingen.

3 Aktører i Kåfjord

3.1 Innledning

Det finnes ulike aktører i og rundt kommunen som arbeider med kulturvern, både gjennom forvaltning og formidling. Dette inkluderer blant annet museer, Sametinget, forskjellige foreninger og private aktører. Selv om kommunen som forvaltningsnivå ikke nødvendigvis har myndighet over kulturminner, er det likevel mange aktører lokalt som er involvert i kulturarvsarbeid. Disse aktørene har ulike roller og er viktige på ulike måter, men de har også ulik mengde av kapital eller makt, der noen er mer autoritative. Aktørene kan man se i sammenheng med AHD-begrepet, i form av at noen kanskje har mer medvirkning, er mer autoritative og har større påvirkning.

I Kåfjord kommune har de som målsetting å bevare, forvalte og formidle kulturminnene på en god måte gjennom at flere aktører jobber sammen med dette. Dette kan være alt ifra foreninger til lokalbefolkningen (Kåfjord kommune 2020:4). Derfor for å kunne undersøke hvem som tar valg i forbindelse med hvilke historier som skal formidles og hvordan dette skal gjøres, er det viktig å presentere de ulike aktørene som jobber med akkurat dette. I dette kapittelet blir jeg å presentere aktørene som er involvert i formidling av fortid i Kåfjord kommune. Disse aktørene er involvert i beslutningene om hvilke kulturminner som skal bevares og hvordan disse skal formidles. Det finnes flere aktører innenfor kommunen, både offentlige og private, men jeg blir å presentere de som har vist seg å ha innflytelse på mitt utvalg.

3.2 Offentlige aktører

Jeg skiller mellom «offentlige» aktører– som inkluderer Sametinget, kommunen, museer, og andre statlige eller kommunale institusjoner - og «private» aktører som omfatter enkeltpersoner, eller «ressurspersoner» som ofte har mye lokal kompetanse og interesse for lokalhistorie. Offentlige aktører har ofte større makt og myndighet, ettersom mange av de har lovpålagte ansvar og forvaltningsoppgaver i henhold til kulturminneloven og tilhørende forskrifter. Private aktører bidrar med lokal kunnskap, engasjement og initiativ, men har ikke samme formelle forvaltningsmyndighet som mange av de offentlige aktørene har.

3.2.1 Sametinget

Sametinget er et folkevalgt organ som ble etablert i 1989 etter at Stortinget vedtok LOV 1987-06-12 NR 56 Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold, også kalt sameloven (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023:288, sameloven 1987). Sameloven har som formål å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv (sameloven 1987:§1-1). Loven sier at Sametingets arbeidsområde er alle saker som særlig berører den samiske folkegruppen (sameloven 1987:§2-1).

En annen lov som har vært viktig er Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven), der samenes status som urfolk er lovfestet etter at Stortinget vedtok dette 15.mai 2023 (Hoelseth 2023). Paragraf 108 (tidligere 110a) sier at statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023:288). ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater ble ratifisert av Norge den 20. juni 1990 og gjelder for samene i Norge. Hovedprinsippet i konvensjonen er urfolks rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur, og myndighetene har dermed en plikt til å treffe tiltak som støtter dette arbeidet (Regjeringen 2025).

Sametingets myndighet innen kulturminneforvaltning er i dag hjemlet i Lov om kulturminner (kulturminneloven) (kulturminneloven 1978). Denne loven er et resultat av sammenslåingen av de tidligere lovene: fornminneloven og bygningsfredningsloven (Gaukstad 2005:133). Sametingets myndighet etter kulturminneloven fremkommer av Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven (2019), der paragraf 4 sier at for samiske kulturminner har Sametinget tilsvarende myndighet som fylkeskommunen har etter paragraf 3. Dette vil si at Sametinget blant annet har myndighet etter kulturminneloven paragraf 3 (Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven 2019), som handler om forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner (kulturminneloven 1978§3). De har også myndighet etter paragraf 6, 8 og 9 andre ledd første og tredje punktum. Det er også flere paragrafer i kulturminneloven som gjelder for Sametinget (Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven 2019).

Sametinget er den fremste premissgiveren i utforming av statens samepolitikk og fungerer som et konsultativt organ i samepolitiske spørsmål. Som et politisk organ er ikke Sametinget et underordnet organ i forhold til regjeringen, og dermed ikke underlagt instruksjons- eller kontrollmyndighet fra dem. Som forvaltningsorgan har de ansvaret for flere tilskuddordninger, blant annet til kultur, språk og næringsformål (Regjeringen U.Å.A).

Sametinget har forvaltningsmyndighet på ulike fagområder, for eksempel utdanning og oppvekst, helse, kultur, samiske språk, kulturminner og næringsutvikling (Regjeringen U.Å.B:5). Sametinget har flere kontorer rundt om i Norge, der hovedadministrasjonen ligger i Karasjok. Sametingsbygget i Karasjok ble åpnet 2.november 2000 og har bibliotek, resepsjon, møterom og kontorer. De har også en plenumssal der det blir holdt møter for samenes folkevalgte forsamling (Sametinget U.Å.A). Utenom dette har de åtte andre kontorsteder: Varangerbotn i Nesseby kommune, i Kautokeino, et ved Senter for nordlige folk i Manndalen, i Tromsø, i Evenskjer i Tjeldsund kommune, i Drag i Hamarøy kommune, i Hattfjelldal og i Snåsa, der de jobber med saker som omhandler og berører den samiske folkegruppen (Sametinget U.Å.B).

Sametinget har gjennom sameloven (1987 § 4-2) en lovfestet konsultasjonsrett i saker som berører samiske interesser, noe som betyr at myndighetene må snakke og rådføre seg med de før de tar beslutninger som kan påvirke samene. Kåfjord kommune har en betydelig samisk befolkning og et aktivt samisk kulturliv, der Sametinget har en sterk rolle som en aktiv samfunns-utvikler og samfunnsaktør.

De er da en myndighet etter særskilte lover. De forvalter samiske kulturminner etter kulturminneloven, samisk språk etter sameloven og det samiske innholdet i opplæringen etter opplæringsloven. De har også myndighet til å ivareta samiske hensyn ved all arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. Sametinget fatter beslutninger, avgir uttalelser og deltar i statens beslutningsprosesser på politisk eller faglig-administrativt nivå (Falch og Selle 2022:54-55).

Man kan si at det samiske kulturminnevernet skiller seg litt fra det norske, der Audhild Schanche (1995:39) trekker frem tre faktorer, som påpeker hvordan det norske

kulturminnevernet vektlegger andre ting enn det samiske. For eksempel sier hun at det norske kulturminnevernet vektlegger monumentalitet og høy alder, mens det samiske vektlegger naturnærhet og erfaringsnærhet. Jernsletten (2019:7) påpeker at norsk kulturminnevern legger stor vekt på bevaring og restaurering, mens i et samisk perspektiv blir dette fremmed, da for eksempel en gamle ikke ble bygd for å vare evig og at byggverk måtte helst ha en form at de liknet naturen og da forsvinner i den etter endt bruk. Et hovedsatsningsområde for Sametinget har vært restaurering av automatisk fredete og verneverdige samiske bygninger, og at bygninger som har stor betydning for det samiske lokalsamfunnet skal prioriteres (Jernsletten 2019:9). Dette kan kanskje sees i sammenheng med Holmenes gård, som består av restaurerte og rekonstruerte bygninger som har en stor betydning for kommunen og det samiske lokalsamfunnet.

3.2.2 Fylkeskommunen

I 1975 ble fylkeskommunen opprettet som regionalt politisk organ, og i 1990 fikk de delegert myndighet etter kulturminneloven. De ivaretar et regionalpolitisk planleggingsansvar gjennom fylkesplanleggingen og er det regionale forvaltningsorganet for alle typer kulturminner unntatt de samiske kulturminnene (Gaukstad og Holme 2005A:140).

Fylkeskommunen skal sørge for at det tas hensyn til kulturmiljø i planleggingen, også på kommunenivå og har ansvar for kulturmiljøet i fylkene (Riksantikvaren 2019). Kåfjord kommune ligger i Troms fylkeskommune.

3.2.3 Kåfjord kommune

En kommune er både en styringsordning som tar beslutninger og fatter vedtak, og en organisasjon som gjennomfører disse og produserer tjenester for innbyggerne. Kommunens myndighet er avgrenset til eget areal og innbyggerne som bor i kommunen. Kommunen fungerer som styringsorgan, myndighet og tjenesteprodusent, og spiller samtidig en rolle som lokalsamfunn og samfunnsutvikler (Jansen og Jensen 2016:16-22). Kommunen blir da et geografisk avgrenset område som fatter beslutninger og produserer tjenester for innbyggerne. Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven 2018) gjelder for kommuners og fylkeskommuners virksomhet og legger til rette for utøvelse av offentlig myndighet. Den sier blant annet at hver kommune og fylkeskommune kan ta avgjørelser på eget initiativ og ansvar, der kommunestyret er det øverste organet som treffer vedtak på vegne av kommunen.

Så kommunens myndighet er regulert gjennom kommuneloven, som setter rammene for hvordan vedtak skal gjennomføres. Samtidig bruker kommunen plan – og bygningsloven til å fatte vedtak.

Kommunene har en viktig rolle når det gjelder å ta vare på kulturminner i egen kommune, og er en plan- og byggesaksmyndighet som kan sikre kulturminner og kulturmiljøer ved hjelp av plan- og bygningsloven og i utarbeidelsen av kulturminneplaner (Kåfjord kommune 2020:10). Da kulturminneloven bare verner en del av alle våre kulturminner, er det flere som faller utenfor denne loven. Likevel blir mange vernet og beskyttet på andre måter (Gaukstad og Holme 2005B:156), for eksempel da via kommunene, som ofte eier eller forvalter kulturminner i egne kommuner. De bruker da Plan- og bygningsloven som et viktig redskap i vernearbeidet (Kollandsrud 2005:146).

For eksempel har ikke kvenske kulturminner et formelt vern gjennom dagens kulturminnelov, derfor har kommunens rolle vært viktig i bevaringen av disse (Kåfjord kommune 2020:10). Det kommer en ny kulturmiljølov der det kan bli endringer i henhold til kvenske kulturminner (Regjeringen 2022)

Kvener regnes som en nasjonal minoritet, der denne anerkjennelsen skjedde i 1999 gjennom Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Dette gir staten en forpliktelse til å legge forholdene til rette for at nasjonale minoriteter skal kunne bevare og videreutvikle sin egenart, språk og kultur (Meld. St. 16 (2019-2020):22, 30-31). Det er dermed viktig at kulturminnevernet følger opp disse kulturminnene og at det legges vekt på ivaretagelse av kvenske kulturmiljøer og kulturminner. Kvenene har ikke til dags dato automatisk fredningsstatus etter kulturminneloven på samme måte som de samiske, og de er derfor sårbare med et behov for prioritering (Innst. 379 S (2019-2020):16-17). Det kommer en ny kulturminnelov i 2025, og dermed kan det komme endringer med hensyn til regler for fredning og vern, også i forhold til kvener og andre minoriteter (Regjeringen 2022). Her kan man trekke inn Stortinget som vedtok flere vedtak vedrørende oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, blant annet vedtak 27 som sier at «Stortinget ber regjeringen utarbeide et forslag til endring i kulturminneloven som sikrer automatisk fredning av kvenske/norskfinske og skogfinske kulturminner i tråd med bestemmelsen for samiske

kulturminner» (Innst. 30 S (2024-2025):65, Stortinget U.Å.).

Kålfjord kommune er kjent som kulturkommunen i Troms og er preget av møtet mellom norsk, kvensk og samisk språk og kultur (Kålfjord kommune U.Å.A). Kommunen selv er en viktig aktør når det kommer til formidling av kulturminnene i kommunen og de jobber sammen med andre aktører for å formidle historien til befolkningen og andre. Kommunen får penger gjennom tilskudd fra staten, der dette er frie inntekter som de kan disponere fritt uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regler. Mye av inntektene kommer også fra skatteinntekter (Regjeringen U.Å.C). Deres arbeid etter plan- og bygningsloven blir dermed finansiert over de frie inntektene (NOU 2000: 22: 577). Kommunen skal påse at kulturminner blir ivaretatt i den fysiske arealplanleggingen (NOU 2000: 22: 572).

Kommunen er ansvarlig for å legge til rette for bruk av kulturminner, kulturmiljøer og landskap i arealbruk og samfunnsplanlegging (Riksantikvaren 2019). Som planmyndighet får kommunen en sentral rolle i forvaltningen av kulturarv. Planleggingsprosessene i kommunene er arenaer for aktiv medvirkning fra politikere, lokalbefolkning, foreninger og andre interesserte (Riksantikvaren 2020A:6). Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven bygger på viktige prinsipper for miljøvern, som da handler om å bruke og beskytte ressurser, bærekraft, ansvar for ulike sektorer, føre-var-prinsippet og kostnadseffektivitet. Dette innebærer at man ikke kan ta vare på alt, og at ulike valg må tas (Riksantikvaren 2020A:6).

3.2.4 Nord-Troms museum

Forvaltningsmuseene, slik som de arkeologiske landsdelsmuseene og marinarkeologiske museer, har en viktig rolle i kulturminneforvaltningen. I tillegg spiller mange andre museer en viktig rolle som støttespillere gjennom formidling, skjøtsel og dokumentasjon, selv om de ikke har formell myndighet etter kulturminneloven (Gaukstad og Holme 2005B:156). Ved siden av forvaltningsmuseene finnes det mange andre museer i Norge som, selv uten formell forvaltningsrolle, utfører viktige oppgaver med å ta vare på og formidle lokal historie (NOU 2025: 3: 99).

Et av disse er Nord-Troms museum som ble stiftet på Skjervøy den 20.mai 1979, og som da er et regionsmuseum som dekker seks ulike kommuner: Storfjord, Lyngen, Kålfjord,

Nordreisa, Skjervøy og Kvæningen (Nilsen 2004:6, 9). Museet er i dag et aksjeselskap som ledes av et styre med representanter fra hver kommune i regionen (Nord-Troms museum 2023:34). Hovedkontoret til museet ligger på Halti i Nordreisa kommune, der de fleste ansatte har sitt arbeidsted (Nord-Troms museum 2019:8). Museet setter lys på samisk, kvensk og norsk historie og kultur, og har flere museumsanlegg i Nord-Troms som viser det flerkulturelle (Nord-Troms museum U.Å.A.:3). Museet samarbeider med flere aktører for å nå ut i regionen, blant annet med eierkommunene, Troms og Finnmark fylkeskommune som har finansiert flere av deres prosjekter, Sametinget, Halti kvenkultursenter for å formidle og ivareta kvensk kultur og historie og Riddu Riddu festivalen (Nord-Troms museum 2023:19-20).

Hovedoppgaven til museet er bevaring, forvaltning, dokumentasjon og formidling omkring kulturarven i Nord-Troms. Deres hovedmuseumsanlegg i Kåfjord er Holmenes gård som ligger i Kåfjorddalen ved tettstedet Birtavarre, se figur 1. Gården er fra rundt 1850 og var bebodd frem til 1964. Det er et typisk eksempel på hvordan en sjøsamisk gård i Nord-Troms har sett ut og består av både våningshus, buer, sjåer, brønn, stall, høyløe, fjøsgamme, fjøs og sommerfjøs. Alle bygningene er i dag restaurerte, og gården er satt tilbake til slik den så ut rundt 1930 (Nord-Troms museum U.Å.B).

*Figur 1: Holmenes sjøsamiske gård. Viser noen av byggene som anlegget består av.
Foto: Mona Nilsen*

Formidlingsarbeidet i museet fokuserer på omvisninger i utstillinger og skoleopplegg. De er også en viktig aktør for gjennomføring av prosjektsamarbeid og festivalarrangement som foregår i alle deler av regionen. Museets visjon er «Kunnskap for fremtiden», der formidling er et sentralt område (Nord-Troms museum U.Å.A:3). Museet har som mål å:

formidle kulturelle møter og brytninger i fortid og samtid, synliggjøre det kulturelle mangfoldet i Nord-Troms gjennom å øke inkludering av minoriteter eller grupper som er lite representert i museets formidling, bidra aktivt til at fortellingene blir viktige for samfunnet vi tjener, gi opplevelser som skaper entusiasme og forståelse for kulturarven og være profesjonell, inkluderende og samfunnsengasjert i formidlingsarbeidet (Nord-Troms museum U.Å.A:4-5).

Nord-Troms museum ser på lokalbefolkningen og skolene som de viktigste målgruppene, og dermed er deres formidling først og fremst rettet mot disse (Nord-Troms museum 2022:23). Nord-Troms museum har ikke delegert ansvar jamfør ansvarsforskriften slik som fylkeskommunen og Sametinget, men de har offentlig støtte og kan søke penger til ulike prosjekter. Troms og Finnmark fylkeskommune har for eksempel finansiert flere av museets prosjekter (Nord-Troms museum 2022:17). De kan ikke vedta lover, men må følge dem, og har autoritet siden de er fagfolk. I praksis ivaretar museet flere anlegg, slik som for eksempel Tørfoss¹ som er et freda anlegg, men også Holmenes gård² som er deres hovedanlegg i Kåfjord.

3.2.5 Senter for nordlige folk

Senter for nordlige folk er lokalisert i Manndalen i Kåfjord kommune og er et samisk kulturhus og urfolkssenter med nordområdene og Sàpmi som arbeidsområde. Eierne av selskapet er Sametinget, Troms og Finnmark fylkeskommune, Kåfjord kommune, Riddu Riddu og andelshavere i tidligere Ája samisk senter (Senter for nordlige folk 2022:3). Kåfjord kommune eier 20 % av senteret (Kåfjord kommune U.Å.B). Senteret skal utvikle og formidle

¹ Askeladden ID: 299099

² Askeladden ID: 218084

sjøsamisk språk, kunst, kultur og samfunnsliv, og gi kunnskap om urfolkene i nordområdene. Dermed har de som ambisjon å være en aktør med ansvar for formidling av kunnskap om nordlige folk (Senter for nordlige folk 2022:3). Senteret rommer museum, språksenter, bibliotek, utstillingslokaler, kjøkken og kontorareal. Senteret drives med bl.a. driftstilskudd fra Sametinget og Troms fylkeskommune (Senter for nordlige folk U.Å.). Senteret samarbeider med flere ulike aktører, slik som Riddu Riddu og Nord-Troms museum, for å nå ut til flere og gi økt kunnskapsgrunnlag (Senter for nordlige folk 2022).

3.3 Foreninger

3.3.1 Kåfjord kvenforening

Kåfjord kvenforening er et lokallag under Norske kveners forbund som ble stiftet 17. september 2010. De arbeider med å synliggjøre det kvenske i Kåfjord, blant annet ved arbeid for kvenskpråklig skilting og opprettelse av et kvenpolitisk utvalg i kommunen (Norske kveners forbund U.Å.A). Kåfjord ble den første kommunen i landet som opprettet et kvenpolitisk utvalg, der de jobber med å fremme det kvenske i kommunen og området rundt. Samtidig ønsker de å få en fast utstilling om kvenene på UiT Norges arktiske universitetsmuseum (Vaara 2022). Lokallagene kan søke om støtte til ulike formål fra Norske kveners forbund, men også regjeringen har en støtteordning til tiltak for kvensk språk og kultur og til nasjonale minoriteter (Norske kveners forbund U.Å.B). Norske kveners forbund er en landsomfattende organisasjon bestående av kvenske og norsk-finske lag og foreninger (Norske kveners forbund U.Å.C.:3), hvorav Kåfjord kvenforening er et av lokallagene. Forbundet jobber for å fremme kveners og de finskætteses stilling, deres rettigheter og å synliggjøre deres historie (Norske kveners forbund U.Å.C.:3).

3.3.2 Riddu Riddu

Riddu Riddu er en internasjonal urfolksfestival som avholdes i Manndalen i Kåfjord kommune hvert år. De har jobbet i over 30 år med å skape en bevissthet og stolhet rundt det samiske, og har blitt en viktig del av den samiske kulturreisinga i de sjøsamiske områdene. Festivalen ble arrangert for første gang i 1991 av en samisk ungdomsorganisasjon som ble startet året før. De ønsket å revitalisere kulturen som en gang hadde vært. Festivalen er i dag sett på som et knutepunkt for urfolk verden over, der den bygger broer, skaper vennskap og

respekt på tvers av landegrenser og etnisitet. Festivalen har sammen med 11 andre, status som knutepunktfestival, noe som ga de en fast post på statsbudsjettet. Styret i festivalen har flere representanter fra andre aktører, slik som Kåfjord kommune, Troms og Finnmark Fylkeskommune og Sametinget (Løkvoll 2020:5, Riddu-riddu U.Å.).

Man kan si at Riddu Riddu er en viktig festivalaktør som gjennom sitt arbeid har vært en viktig formidler av samisk og urfolkskultur.

3.4 Private aktører

Det finnes flere private aktører, eller «nøkkelpersoner» innenfor kommunen som er med på å formidle ulike historier. Private aktører er viktige da vi har et felles ansvar når det kommer til å ta vare på kulturarv. Flere private aktører og frivillige organisasjoner har gjort en stor innsats i dette arbeidet (Meld. St. 16 (2019-2020):25). Her skal jeg presentere de mest sentrale som har vært fremtredende i form av at de viser interesse for lokalhistorie, har mye lokal kompetanse og eksempel har gitt ut bøker, vært mye i avisa eller jobbet mye med formidling i kommunen. Samtidig har de vært knyttet til to av mine utvalgte kulturminnsteder.

3.4.1 Torleif Lyngstad

Torleif Lyngstad er en lokalhistoriker og forfatter fra Birtavarre i Kåfjord kommune. Han har vært fremtredende når det kommer til å samle inn og formidle historien om gruvedriften i Kåfjord. Han har utgitt flere bøker og artikler slik som boka: *Historia om Birtavarre Gruber*, som ble utgitt i 2019. I 2020 ble han tildelt Kongens fortjenestemedalje (*Torleif Lyngstad* U.Å.). Han har også vært opptatt av kvensk historie, og er medlem av Norske kveners forbund og har sittet i styret i Kåfjord kvenforening. Han har foreslått at kvenforeningen i Kåfjord skal starte et prosjekt der de kartlegger de gamle kvenske bomiljøene rundt hele Lyngenfjorden (Lanes 2018). Som privatperson forvalter han ikke lover eller har offentlig støtte slik som noen andre aktører, men han har fått støtte til forskjellige prosjekter, slik som hos Troms fylkeskommune og Kåfjord kommune til boka om Birtavarre gruver, kalt «*Historia om Birtavarre gruber*» (Koivulehto 2019).

3.4.2 Svein Arild Soleng (Bygdavar.com)

Svein Arild Soleng begynte for mange år siden å samle lokalhistorie og arkivere det i mapper. I dag driver han siden Bygdavar.com, som har over 100 000 besøkende og 250 000 visninger (Soleng 2024). Han formidler historier fra Olderdalen og bygdene rundt, med et spesielt fokus på stedsnavn, historier og kultur (<https://bygdavar.com/>). Soleng er varamedlem i styret til Kåfjord kvenforening, og har jobbet med kvensk historie og arbeid med åpning av et Kvenmonument i Kåfjord (Eriksen 2023).

Figur 2: Kvenmonumentet som står i Nommedalen. Foto: Mona Nilsen

3.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert de ulike aktørene, der disse er viktige på ulike måter. Det er flere aktører som jobber alene, men også sammen med andre for å formidle og spre ulike historier fra kommunen. Noen har forvaltningsansvar og offentlig støtte, mens andre er autoritative i form av at de som arbeider der er fagfolk med mye kunnskap. Det finnes flere private aktører, som kanskje har mindre makt når det kommer til dette, men som har mye lokal kompetanse som blir lyttet til når det kommer til ulike beslutninger som tas i kommunen med hensyn til forvaltning og formidling. Sametinget har myndighet gjennom ulike lover og ansvar for samiske kulturminner, kommunen følger plan- og bygningsloven og fatter vedtak,

museet består av fagfolk og må følge ulike lover og ivareta ulike anlegg, mens de private aktørene har mye lokal kunnskap og kompetanse. Det er viktig å ha de ulike aktørene i bakhodet når man ser på hvilke historier som formidles og hvordan dette gjøres.

4 Beskrivelse av kulturminnsteder

4.1 Innledning

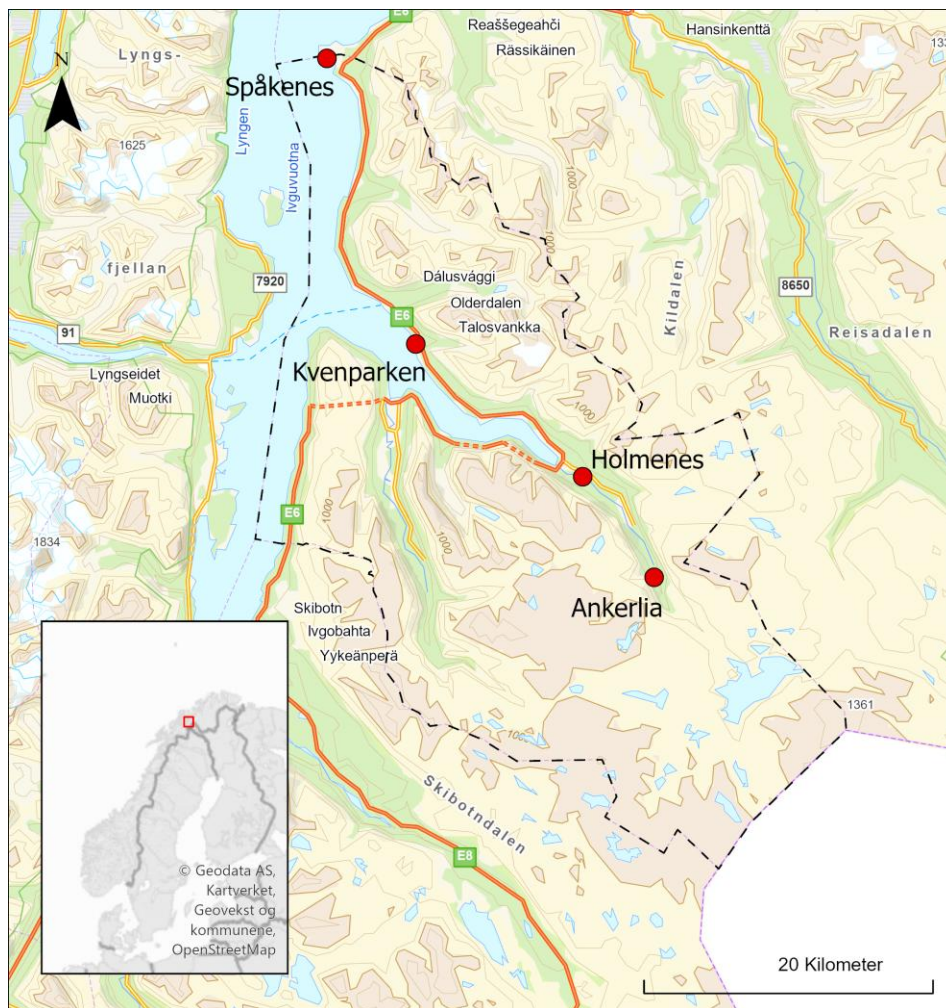
I de tidligere kapitlene har jeg presentert det teoretiske rammeverket, men jeg har også presentert de ulike aktørene som jobber med formidling av fortid, der flere av disse har vært knyttet til mine utvalgte kulturminnsteder. I dette kapitlet skal jeg presentere det empiriske materialet som danner grunnlaget for analysen i oppgaven. Kapitlet tar for seg mine utvalgte kulturminnsteder, der målet er å gi en oversikt over hva som er blitt formidlet på disse stedene, hvordan formidlingen er utformet, og hvilke valg som er tatt i tilretteleggingen. Jeg blir å presentere historien til stedene, beskrive hvilke kulturminner som finnes der, samt presentere tiltakene som er gjort for å formidle og tilrettelegge for besøkende. Fokuset vil dermed være på tilgjengeligheten av informasjon og hvilke andre tiltak som er iverksatt for å formidle stedets historie til publikum.

De kulturminnstedene jeg har valgt ut er Spåkenes kystfort, Holmenes gård og Ankerlia. I tillegg vil jeg se nærmere på Kvenparken, som er et kvensk monument i kommunen. Når det kommer til Ankerlia vil jeg bare se på selve «hovedadministrasjonen» for gruvedriften. Ankerlia omfatter flere områder, slik som gruver, men jeg har valgt å avgrense til selve hovedadministrasjonen der jeg mener det er tilrettelagt mest i form av blant annet skilting.

Kåfjord kommune har flere ulike kulturminner og kulturmiljøer, men jeg har gjort et utvalg basert på de mest kjente stedene som jeg mener har fått mest oppmerksomhet. Jeg har også inkludert et kvensk kulturminne for å fremheve kulturminner som kanskje ikke får like stor oppmerksomhet og formidling i kommunen. Da en del av oppgaven min omhandler om etnisitet blir formidlet ved kulturminnstedene, har valget av ulike historier vært viktig for meg. Valget av disse stedene er gjort for å belyse ulike typer kulturminner fra forskjellige perioder og for å presentere varierte historier som har blitt formidlet. Dette gjør det også mer spennende å sammenligne den fysiske tilretteleggingen og se på aspektet med etnisitet.

Materialet består i hovedsak av data samlet inn gjennom feltbesøk på de aktuelle kulturminnstedene, der jeg har dokumentert gjennom å ta bilder av de ulike kulturminnene området består av, men også av de fysiske tilretteleggingene slik som informasjonsskilt,

stedsutforming og annen tilrettelegging. Jeg har fått data gjennom kvalitative intervjuer med aktører som har vært involvert i de ulike prosjektene på ulike måter. Noe er også hentet fra databasen Askeladden. Kapitelet er strukturert slik at hvert sted presenteres i en egen del, der jeg har delt hver del inn i tre deler. Jeg redegjør først for stedets historiske kontekst, deretter for hvilke fysiske kulturminner stedet består av, og til slutt for hvordan stedet er blitt tilrettelagt og hvordan de har valgt å formidle historien. Der jeg ser det relevant, presenteres funn fra intervjuene for å belyse noen av valgene de har tatt.

Figur 3: Kart over Kåfjord kommune, med punkter som viser hvor de ulike kulturminnstedene befinner seg. Laget i ArcGis Pro.

4.2 Kulturminnested 1: Spåkenes kystfort

4.2.1 Historisk kontekst

Det ble bygget mer enn 300 fort langs kysten i Norge under andre verdenskrig, der disse kystfortene er de fysisk sett mest omfattende levningene vi finner etter krigen. Kystfortene var en del av en forsvarslinje kalt Festung Norwegen, som var den norske delen av den tyske forsvarslinjen Atlantik Wall, Atlanterhavsvollen, som strekte seg fra Biscayabukta til Kirkenes (Stugu 2021:133). Kystfortene ble bygd på forskjellige strategiske steder, slik som ved innseilingen til fjorder (Berge 2015:xi).

Senere høsten 1944 prøvde tyskerne å bygge opp en ny sterk forsvarslinje, kalt Lyngenlinja, mot en sovjetisk fremrykking østfra (Stugu 2021:134). Spåkenes kystfort (tysk betegnelse MKB 3./512 Lyngen/HKB 1/972 Lyngen), som ligger på Storbakken i Djupvik, ble bygd av tyskerne under andre verdenskrig, og er en del av denne forsvarslinjen (Grepstad og Thorheim 2005:614). Lyngenlinjen ble aldri satt på prøve i regulære kamper, da de sovjetiske styrkene ble stående i Øst-Finnmark (Berge 2019:202).

Ved Spåkenes kystfort finner man i dag restene etter kystfortet som tyskerne bygde. En av grunnene til at de bygde kystfort langs kysten var for å beholde Europa som sitt krigsbytte, og mange fort i Nord-Norge ble strategisk viktig med sin lange kystlinje. Mange kanoner ble plassert på Spåkenes for å forsvare Lyngenfjorden mot inntrengere utefra (Hauge og Hauglid 1995:45). Tyske styrker ankom Djupvik natten til 28.august 1940 (Hauge og Hauglid 1995:42-43) og gjorde så at befolkningsantallet i Djupvik mangedoblet. Soldatene ble innkvartert i lokalbefolkningens hus, og bygde dermed et kystfort, men også et sykehus i bygda. Det var svært mange fangeleirer i Nord-Troms, da også i Djupvik (Hauge og Hauglid 1995:124).

Området besto av flere ulike bunkerser som ble brukt til forskjellige formål, men det er også andre bygninger som ble bygget knyttet til kystfortet. Det lå en infanterileir nedenfor Spåkenes som ble omtalt av lokalbefolkningen som «Bjørnebrakka». Dette fordi den ble bygget av Ric. Bjørn fra Birtavarre. Utbyggingen av denne startet i 1940, mens byggingen av batteriene og de store bunkersene på kystfortet ble startet i 1941. Her jobbet det over 200

menn fra Olderdalen, Rotsund og Reisa. Mannskapet til kystbatteriet var tyske unggutter. Senere ble det også bygget en fangeleir, der sovjetiske krigsfanger og tyske kriminelle ble brukt til videre utbygging av fortet (Hauge og Hauglid 1995:55).

Det var ikke bare på Spåkenes at det ble bygget kystfort under krigen, men også langs hele kysten. Kystfortet på Spåkenes har blitt en viktig del av Kåfjord kommunens krigshistorie. Restene etter kystfortet, altså bunkerser, festningsverk, fangeleir og kystartilleristillinger ligger som synlige bevis på at Djupvik ble gjenstand for en enorm tysk styrkeoppbygging under krigen.

Hærens kystartilleribatteri (HKB) 1/972 Lyngen på Spåkenes var det eneste operative kystbatteriet på østsiden av Lyngen ved krigens slutt 8.mai. Den kraftige eksplosjonen i et ammunisjons-magasin i august 1945 har fått mange til å tro at batteriet ble sprengt under tilbaketrekningen i 1944/45, men batteriet ble demontert etter krigen av forsvaret/DKN (Berge 2019:205). Spåkenes lå under artillerigruppe Vartø – HKAA 448 under Major Uschmann på Seljevik nord for Lyngseidet og hadde betegnelsen HKB 1/972 (Berge 2019:208-209).

4.2.2 Kulturminner på stedet

Kystfortet på Spåkenes består i dag av flere synlige strukturer fra den tyske militære aktiviteten under andre verdenskrig. Disse omfatter blant annet ulike bunkerser slik som kommandobunker, infanteribunker og artilleribunker. Man finner dermed restene etter kystfortet, der man kan se bunkerser og kanonstillinger som ligger utover sletta. En av bunkersene er sprengt, noe som kan ha blitt utløst ved et uhell etter at tyskerne hadde forlatt selve anlegget (se figur 7). De aller fleste krigsminner er ikke fredet, men mange bevares gjennom plan- og bygningsloven og kommunale kulturminneplaner. Mange blir tatt vare på takket være lokalt engasjement og frivilling innsats (Riksantikvaren 2020B).

Kystfortløypen (se figur 8) viser hvilke strukturer man finner på området. Et annet informasjonsskilt ved inngangen viser hvilke strukturer som finnes i området, ikke bare ved kystfortet, men også nærområdet (se figur 11). Noen av strukturene er ikke markert i selve løypen, for eksempel noen bunkerser som ikke har noen informasjonsskilt ved seg. Jeg blir å

presentere de ulike strukturene man finner delt inn i ulike grupper, slik som de har gjort på kystfortløypen, nemlig: Artilleribunker, infanteribunker, kommandobunker og bunker. Da det var vanskelig å finne noe konkret informasjon om de ulike strukturene så er beskrivelsene hentet fra informasjonsskiltene på området.

Artilleribunker

Ifølge kystfortløypen finner man tre ulike artilleribunkere. Disse var utstyrt med kanoner med en rekkevidde opptil 23 km. De ble brukt til å beskytte skip utenfor Lyngstuva, den ytterste spissen av Lyngenhavvøya.

Figur 4: Viser to av artilleribunkersene. Foto: Mona Nilsen

Infanteribunker

Figur 5: Infanteribunkers. Foto: Mona Nilsen

Kommandobunker

Strukturen er merket som en kommandobunker. Den var utstyrt med kikkerter som ble brukt til å følge med på alt i et stort område.

Figur 6: Kommandobunker på Spåkenes. Foto: Mona Nilsen

Bunker

Det finnes flere ulike bunkerser på området, der en av disse er sprengt. Noen av bunkersene ble brukt til oppbevaring av ammunisjon.

Figur 7: Noen av bunkersene på Spåkenes. Foto: Mona Nilsen

4.2.3 Tilrettelegging

Mange av de byggverkene som tyskerne etterlot seg etter krigen har lenge blitt sett på som «skammens byggverk», men i senere tid har de fått mer oppmerksomhet der folks holdning til disse har endret seg til det positive. Flere kommuner og andre interesserte (som for eksempel i Kåfjord), har arbeidet for å ta vare på de gamle anleggene, da spesielt gamle kystfort (Fjørtoft 1996:7).

Ifølge informant 1 startet det i 1995 ved at det ble gjennomført et stort arrangement der ute siden det var 50 år siden frigjøringen etter krigen. Det som skjedde under krigen, spesielt i tilknytning til kystfortet, var et veldig sentralt tema i Kåfjord. I forbindelse med dette arrangementet kontaktet aktøren folk der ute, og de var veldig takknemlige da de mente at det var mye av deres historie som de aldri hadde fått lov til å fortelle, da det ikke var gjort noe

spesielt der ute. Etter dette arrangementet følte aktøren at de måtte gjøre noe mer og ikke bare stoppe med 50 årsmarkeringen. Dermed tok aktøren kontakt med Troms fylkeskommune og kulturvern avdelingen, der de mente at de ble å støtte dette, og at de kunne søke penger. Næringsavdelingen ble også med på dette, da de så på området i forhold til turisme (informant 1).

Videre forteller informant 1 at tilretteleggingen foregikk i tre etapper. Det startet med grunneier-avtaler i 1992 for å få tillatelse til å bruke området og å starte tilretteleggingen. I 1996-1997 kom de tre hovedskiltene opp (se figur 9), der det til slutt ut på 2000-tallet ble satt opp flere små skilt på området, og lagt til rette med grus. Storfjord, Kåfjord og Lyngen jobbet sammen da de har den samme Lyngenlinjen og samtidig også rester fra ulike ting fra krigsperioden. Dermed lagde de et prosjekt og søkte penger sammen (informant 1).

Spåkenes kystfort kunne blitt tilrettelagt gjennom fotefar mot nord-prosjektet, da anlegg fra andre verdenskrig inngikk som mulige tema for kommunevise tilrettelegginger i Lyngen, Storfjord og Kåfjord kommune, men de ble ikke valgt ut (Nilsen 2003:299). Istedenfor ble fjærbuene i Birtavarre valgt ut som Fotefar mot nord-prosjekt i Kåfjord kommune (Nilsen 2003:280).

Av tilrettelegging på kystfortet finner man flere informasjonsskilt som gir en beretning om livet i skyggen av fortet. De har brukt tegninger og fiktive fortellinger som er basert på situasjoner fra virkeligheten for å formidle selve historien på stedet. Ved spørsmål om hva aktørene har tenkt i forhold til hvilken informasjon som skulle tas med, svarte informant 1 at:

På de hovedskiltene er det hovedsakelig ren informatikk, men når det gjelder de små skiltene vi har rundt omkring, så fant vi ut at det blir for kjedelig å bare sette sånn vanlig informasjon. Vi har brukt det fra lokalbefolkningen [...] Vi satt oss ned og prøvde å tenke hva vi synes hadde vært spennende om vi kom dit. Vi tenkte ut at det er litt sånn små episoder fra hva som har skjedd.

Det er også kart på stedet som viser hvor de ulike kulturminnene ligger, og en oversikt over løypen, se figur 8. Det er to merkede løyper som man kan følge, der kystfortløypen er en

gruset vei ca. 800 meter lang. Bunkerstien er ca. 1 km lang og går forbi alle strukturene. Informant 1 svarte at: «Vi har jo prøvd å lagt den løypen og ordnet sånn at det skal bli litt spennende å vandre litt rundt omkring. Slik at du ikke bare går, men at du samtidig får en sånn vandring i historien».

Figur 8: Informasjonsskilt ved ankomst til Spåkenes kystfort. Kart over kystfortløype. Foto: Mona Nilsen

Ved inngangen av området, i nærheten av informasjonsskiltet på figur 8, finner man også en

tafle bestående av tre andre informasjonsskilt.

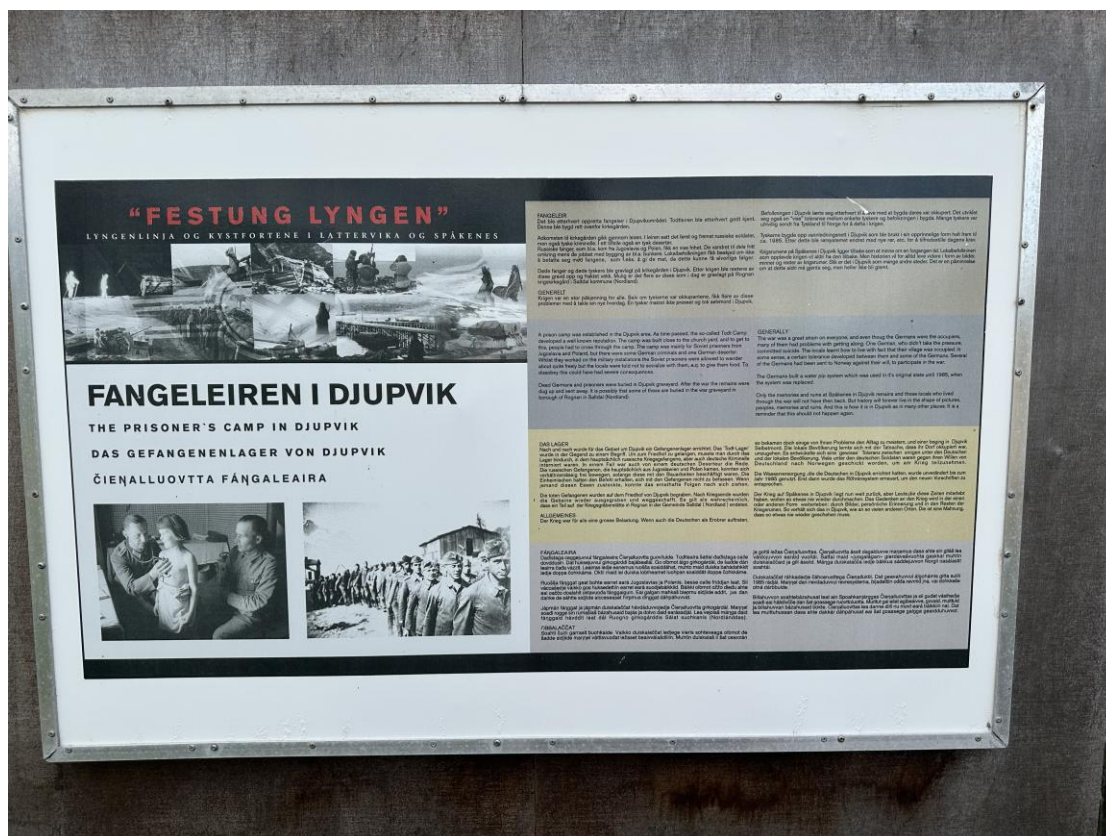
Disse tre informasjonsskiltene er skrevet på norsk, engelsk, tysk og samisk. Disse skiltene var de første som ble satt opp på området.

Figur 9: Oversiktsbilde av tavle med tre forskjellige informasjonsskilt. Foto: Mona Nilsen

Det første skiltet på tavla forteller om fangeleiren som ble opprettet i Djupvik, se figur 10. Her kommer det også frem litt generelt om hvordan det var for både tyskerne og befolkningen under krigen, hvor man kan lese at:

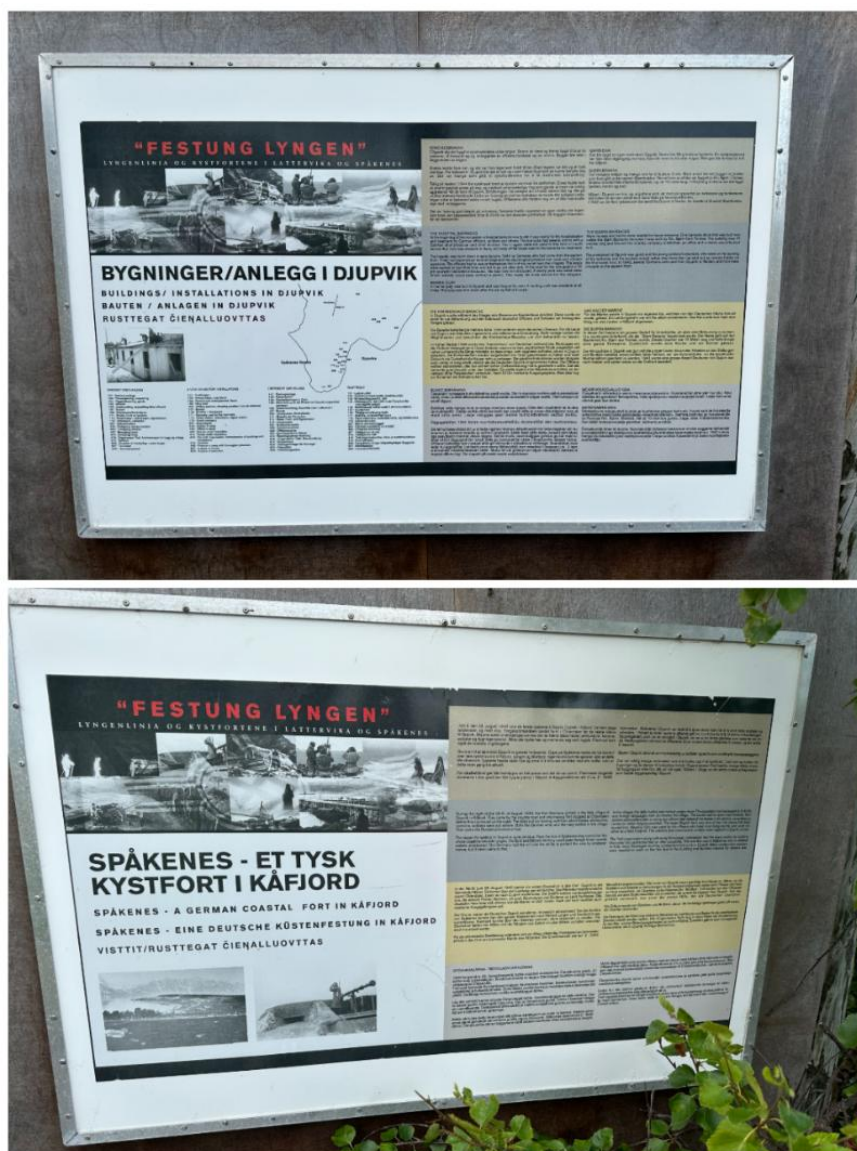
Krigen var en stor påkjenning for alle. Selv om tyskerne var okkupantene, fikk flere av disse problemer med å takle sin nye hverdag [...] Befolkningen i Djupvik lærte seg etter hvert til å leve med at bygda deres var okkupert. Det utviklet seg også en «viss» toleranse mellom enkelte tyskere og befolkningen i bygda. Mange tyskere var ufrivillig sendt fra Tyskland til Norge for å delta i krigen

Det påpekes også at: «historien vil for alltid leve videre i form av bilder, minner og rester av krigsruiner [...] Det er en påminnelse om at dette aldri må gjenta seg, men heller ikke bli glemt».

Figur 10: Informasjonsskilt som forteller om fangeleiren i Djupvik. Foto: Mona Nilsen

Videre forteller det andre informasjonsskiltet om bygninger og anlegg i Djupvik med punkter som viser hvor de forskjellige ligger og hva disse er. Her får man også vite litt om sykehusbrakken, marinekaia og «Bjørnebrakka» som ble bygget i Djupvik. Man kan lese at: «For beboerne i Djupvik ble det et nytt og uvant helsetilbud som de kunne benytte seg av. Det var mange som gikk til sykehusbrakka for å få medisinsk behandling». Det siste informasjonsskiltet på tavla forteller om kystfortet på Spåkenes, herunder når tyskerne kom til bygda og litt annen informasjon som hvorfor de kom og hvordan det var for lokalbefolkningen da innbyggertallet økte.

Figur 11: To av informasjonsskiltene på tavla. Her kan man blant annet lese om bygningene og anleggene som finnes i Djupvik og hvordan det var for lokalbefolkningen når tyskerne kom til bygda. Foto: Mona Nilsen

Utenom disse informasjonsskiltene finner man syv andre, der hver enkelte ligger ved de ulike bunkerne de forteller om. Forskjellen på disse informasjonsskiltene og de man finner nærmere «inngangen» av området, er at disse er skrevet på kun tre språk: norsk, engelsk og samisk, og ikke på tysk slik som de andre. Samtidig formidler de fiktive historier basert på virkeligheten, med litt ren informasjon til slutt, noe som er litt annerledes fra de første skiltene. Noen eksempler på disse kan du se på figur 12.

Figur 12: Eksempler på noen av informasjonsskiltene som er satt opp på området. Foto: Mona Nilsen

De fleste av skiltene inneholder en QR-kode som man kan scanne for å lese mer om ulike ting, for eksempel om krutt, som man ser øverst på figur 12. Når spurt om QR-kodene så svarte informant 1 at: «Det er jo sånn at folk kan ta å bruke mobilen å laste ned, men vi har

oppdaget at det er veldig få som bruker det».

Utenom de ulike informasjonsskiltene så er det tilrettelagt med benk på stedet, men også en bru. Det er mulig å gå inn i noen av bunkersene, men man må være litt forsiktig da det er mørkt, og kan være vann inni disse. Informant 1 forteller at: «Det er jo litt forskjellig som har skjedd i de forskjellige bunkersene. Men dessverre så er det mye vann i dem. Jeg ser jo fra jeg jobbet der ute, da gikk det ant å gå inn i flere av dem, men nå ligger det vann hele tiden i flere av dem».

Figur 13: Andre tilrettelegginger på området, hvor man her ser en bru og en benk. Foto: Mona Nilsen

4.3 Kulturminnested 2: Holmenes gård

4.3.1 Historisk kontekst

Hovedanlegget til Nord-Troms museum i Kåfjord er Holmenes sjøsamiske gård, og denne ligger i Kåfjorddalen ved tettstedet Birtavarre (Nilsen 2004:13).

Dette er en gård fra midten av 1800-tallet, som viser hvordan et sjøsamisk kombinasjonsbruk var og gir en god dokumentasjon av et sjøsamisk levesett i Nord-Troms (Breivik og Antonsen 2004:3). Selv om gården dateres til 1800-tallet, vitner gammetufter i terrenget rundt om at den sjøsamiske bosettingen har langt eldre røtter (Nilsen 2004:13). Gården er i dag bevart gjennom Nord-Troms museums restaureringsarbeid (Breivik og Antonsen 2004:3). Dette var det andre museumsanlegget i Nord-Troms (etter kvengården Tørfoss) som sto ferdig og ble åpnet i 1989 (Hauge og Hauglid 1995:406, 408).

Det var i 1983 at Kåfjord kommune gikk inn for å etablere et kystsamisk museum for Nord-Troms på den sjøsamiske gården i Birtavarre. De søkte midler fra Norsk Kulturråd for å kunne realisere ideen om et desentralisert Nord-Troms museum som skulle gjenspeile de tre stammers møte. Midler fra det offentlige bidro til restaurering og istandsetting av flere eldre hus, herunder Holmenes gård i Birtavarre (Hauglid 1983:41).

På gården formidles en sjøsamisk tilpasning basert på kombinasjonen av utnyttelse av ressurser i utmark, innmark og på havet (Nilsen 2004:13). Gården var en kombinasjonsnæringsgård, som vil si at flere næringer var en del av drifta. Dette var viktig for sjølberging basert på tre ressurser: sjø, jord og utmark. I tillegg var duodji også en viktig del. Det var denne kombinasjonsdrifta som gjorde det mulig for en flergenerasjonsfamilie å leve av det som ressursene ga (Breivik og Antonsen 2004:6).

I 1944 ble store deler av Finnmark og Nord-Troms brent ned av tyskerne, og dette gjorde at mange tradisjonelle bygninger, som gammer og tømmerhus, ble brent og forsvant fra landskapet (Breivik og Antonsen 2004:21). Det som er spesielt med Holmenes gård, er at gården er en av få gårdstun i Nord-Troms som ikke ble brent ned i 1944/1945 (Grepstad og Thorheim 2005:618).

Det tilhører fjærbuer til gården, men også en utmarksteig tre km oppe i dalen. Bygningene som hører til selve gården har ulike funksjoner, men landskapet rundt er også en viktig del av gården, da gården ble drevet med handkraft og hest (Breivik og Antonsen 2004:21). De som bodde innover dalen drev med fiske på sjøen og hadde både buer og båter ved fjorden.

Sjøbuene³ i Birtavarre er tilrettelagt som et prosjekt i regi Fotefar mot nord (Mathisen 2005:29). Disse sjøbuene tilhører ulike gårder i Kåfjorddalen, og av de 28 sjøbuene er det åtte som er fra forrige århundre. Buene ble brukt til å oppbevare fiskeutstyr slik som fiskegarn og anker (Hage 1994:5-6).

Folketellinger fra 1860, 1875 og 1900 forteller hvor mange som bodde på Holmenes gård, der det blant annet i 1875 står at det bodde 40 på gården, og at alle talte «lappisk» (Breivik og Antonsen 2004:4). Etnografiske kart for Nord-Troms fra 1861 og 1890 viser at indre Kåfjord hadde en bofast samisk befolkning med få nordmenn og kvener. I 1890 bodde det seks «lappefamilier i tømrede huse» på Holmenes (Grepstad og Thorheim 2005:618).

4.3.2 Kulturminner på stedet

Gården består av et våningshus, vedskjå, buer, skjåer, brønn, stall, høyløe, fjøsgamme, fjøs og sommerfjøs. Det er også et servicehus på stedet (Grepstad og Thorheim 2005:618-619). Det tilhører noen sjøbuer til gården, som ligger i fjæra, tre km nedenfor gården (Breivik og Antonsen 2004:6). Det unike opprinnelige bygningskomplekset av fjøsgammer, stall og løe med tradisjoner fra 1800-tallet, delvis sammenbygd, er rekonstruert. Den opprinnelige vippebrønnen med vippestanga på Holmenes er også rekonstruert (Grepstad og Thorheim 2005:619). Ikke alle byggene er fredet da de er rekonstruerte, men sommerfjøs, guttebua og sjå, jentebua og sjå, geitfjøs og låvebygning og våningshuset⁴ er automatisk fredet etter kulturminneloven, paragraf 4.2 (Samisk kulturminne fra år 1917 eller eldre).

³ Askeladden ID: 126653

⁴ Askeladden ID: 218084-1 – 218084-6

Servicebygget, høysjå og buer

Figur nr. 14 viser noen av bygningene som gården består av. Servicebygget ble oppført som fjøs i 1950-årene, og blir i dag brukt som lager og kafe for besøkende i sommersesongen.

Nederst til venstre på figur nr. 2 kan man se en bu, som sist ble brukt som høysjå og flyttet til sin nåværende plassering i 1920-årene.

De to buene nærmest våningshuset (i midten på figur nr. 14) er todelte, der laftedelen ble brukt til oppbevaring av klær og utstyr, og til å sove i om sommeren. Gutter og jenter sov på hver sin bu, der jentene pleide å sove i den minste bua, mens guttene sov i den største. I de skjeltrede delene av buene ble mat og utstyr oppbevart. I enden av buene ble det bygd skjåer der mat ble lagret, både kjøtt, saltfisk og ost.

Figur 14: Øverst: Servicebygget. Nederst til venstre: høysjå. I midten: buene. Nederst til høyre: Vedskjå. Foto: Mona Nilsen

Figur 15: Oversiktsbilde av litt av området når man står ved høysjåen. Her kan man se buone og våningshuset, samt benker, med vippebrønnen og fjøsgammen i bakgrunnen. Foto: Mona Nilsen

Våningshuset

Figur 16 viser våningshuset, som er et todelt toroms-hus stående på en mur av naturstein, bygget rundt 1914 og bebodd til 1964. I dag er huset restaurert slik det sto omkring århundreskiftet (Se Breivik og Antonsen 2004:21-22; Grepstad og Thorheim 2005:618). Opptil 15 mennesker bodde i våningshuset samtidig. Dette gjorde at de måtte utnytte stua godt, både til duodji, soverom og samvær. Inne i selve hovedhuset finner man både grenevevens vevstol og rennestol. Greneveving var en vesentlig del av kombinasjonsbruket, og en gren (teppe vevd på oppstadvev), var et verdifullt byttemiddel (Grepstad og Thorheim 2005:618). Tømmerhus som dette var vanligvis ikke kledd innvendig eller utvendig, så dens eneste varmekilde var en jernovn, som også ble brukt til baking og koking av mat. Av lys ble det brukt hjemmelaget talglys, tranlamper og senere parafinlamper (Breivik og Antonsen 2004:21-22).

Figur 16: Våningshuset. Foto: Mona Nilsen

Slipestein og vippebrønn med vippestang

Man finner en slipestein bak en av buene, og en rekonstruert vippebrønn med vippestang. Slipesteinen ble brukt til å slipe økser, ljåer, kniver og andre redskaper. Det var ofte barna som måtte sveive hjulet rundt. Vippebrønnen består av en kasse, ca. 3-4 meter dyp, med et tak over. Vippestangen ble brukt til å heise vannet opp, men da det var lite vann i brønnen måtte man på vinteren samle vann og blande det med snø (Breivik og Antonsen 2004:23).

Figur 17: Her ser man både vippestanga og vippebrønnen. Øverst til høyre ser man slipesteinen som ble brukt til å slipe redskaper. Foto: Mona Nilsen

Fjøsgamme med høylæ og stall

Gården består av et fjøsanlegg inndelt i en hestestall, høysjå, fjøsgang og fjøsgamme (Se figur 18). På gulvet i gammen finner man store steinheller, og en urin-renne. Møkka etter dyra ble kastet ut gjennom en luke i veggen, og man finner båser for kyr og sauer (Se figur 21). Den lille stallen av laftet older, høyløa, fjøsgangen og fjøsgammen for ku og sau ble trolig bygd på 1800-tallet (Grepstad og Thorheim 2005:619). Hestestallen ble bygd slik at den passer en liten lyngshest. På vinteren ble det oppbevart tørrhøy i høyløa, mens på sommeren ble det også oppbevart en del utstyr der (Breivik og Antonsen 2004:24).

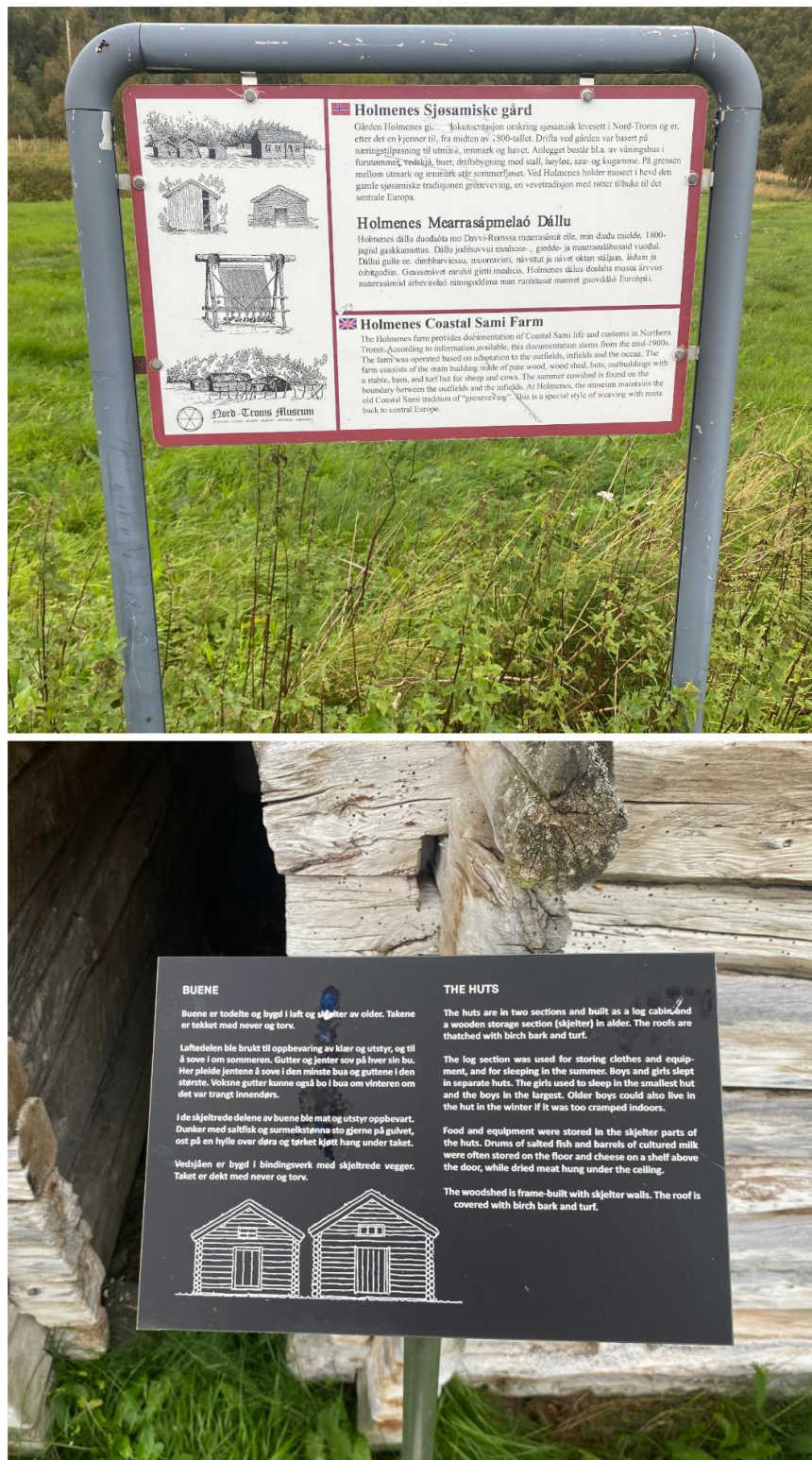

Figur 18: Fjøs gamle med høylae og stall. Foto: Mona Nilsen

4.3.3 Tilrettelegging

Av tilrettelegging på stedet finner man flere informasjonsskilt som står rundt på området. Disse skiltene står ved bygningene de formidler om, utenom et skilt ved inngangen til området som forteller generelt om den sjøsamiske gården. Alle skiltene er skrevet på både norsk og engelsk, hvor det bare er et skilt som også er skrevet på samisk, nemlig skiltet ved inngangen. Alle skiltene følger et lignende design og formidler også lignende informasjon. Skiltet som står ved inngangen skiller seg ut språklig, men samtidig også på farger og utforming. Skiltene som står ved de ulike bygningene formidler informasjon om bygningsmåte, men også funksjon. Samtidig har de ulike tegninger av selve bygningene.

Figur 19 viser inngangsskiltet og et av skiltene som står ved et av bygningene, der man kan se forskjellen i design og språk.

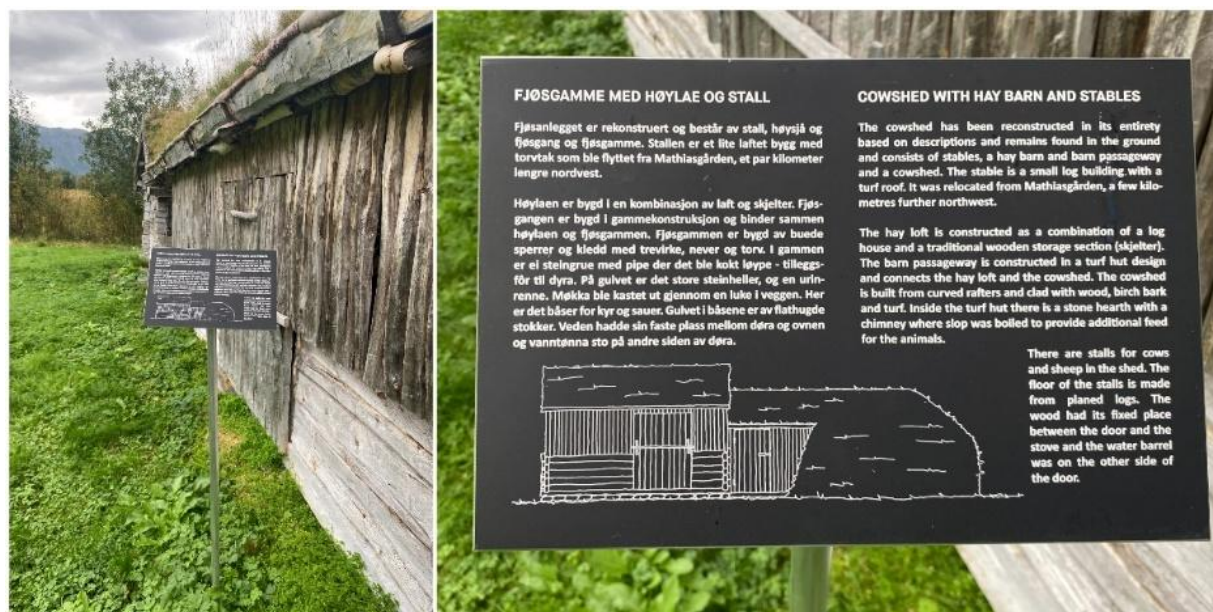
Figur 19: Viser to forskjellige skilt med ulik design. Foto: Mona Nilsen

Når man kommer nærmere gården møter man et annet informasjonsskilt, som også formidler litt annen informasjon enn skiltene som står ved bygningene. Her kan man for eksempel lese at alle bygningene er restaurerte eller rekonstruerte, og at etterkommerne av Bereth Isaksdatter og Lars Jakobsen eier gården i dag. Dette formidler også mer generell informasjon om selve gården, slik som skiltet ved inngangen også gjør.

Figur 20: Informasjonsskilt som står nærmere gården. Foto: Mona Nilsen

Som sagt følger de fleste skiltene samme utforming og formidler lignende informasjon. Figur 21 viser det typiske oppsettet med tegning av bygget, men også informasjon om hvordan det er bygd og hva det ble brukt til.

Figur 21: Informasjonsskiltet som står ved fjøsgammen med høylae og stall. Viser skiltene typiske design med tegning og informasjon om bygningsmåte og funksjon. Foto: Mona Nilsen

Det som skiller seg litt fra de andre kulturminnestedene er at dette anlegget holdes åpent i løpet av sommersesongen, der ulike aktiviteter gjennomføres. Det gjennomføres også hvert år en markedsdag på gården (Nilsen 2004:15). På markedsdagen kan man spise tradisjonsmat, der barna kan være med på gamle leker. Gamle husflidstradisjoner slik som greneveving, toving og plantefarging blir også utført denne dagen (Nord-Troms museum U.Å.B).

4.4 Kulturminnested 3: Ankerlia hovedadministrasjon

4.4.1 Historisk Kontekst

Ankerlia, som ligger på vestsiden av Kåfjorddalen, omtrent 10 km ovenfor Kåfjordbotn i Birtavarre, var stedet der administrasjonen for det nystiftede gruveselskapet «The Norwegian Copper Mines Ltd.» holdt til. Fra 1898 og i løpet av de neste 20 årene var det stor aktivitet i området (Lyngstad 1998:4). Der pågikk det malm drift fra 1898 til 1919. I dag er stedet gjort om til et friluftsmuseum (Grepstad og Thorheim 2005:614). Selv om jeg bare blir å fokusere på tilretteleggingen ved hovedadministrasjonen for gruvedriften, vil jeg også gå inn på historien til området rundt, for å sette det inn i en større sammenheng.

Oppstart og drift

Det første kjente malmfunnet fra området ble gjort på 1860-tallet, da en liten prøve ble hentet ut og sendt til Alta kobberverk. Senere, i midten av 1890-årene, ble forekomsten oppdaget av en mann som fant malmblokker. En prøve fra stedet havnet hos Rikardsen, som meldte fra om funnet. Det førte til at Christian Anker fra Fredrikshald (Halden) fikk kjennskap til funnet og sendte amanuensis Gudbrand Thesen nordover for å undersøke området (Larssen 1976:255). Han ble sendt til Kåfjordbotn i 1896 for å vurdere forekomstene på funnområdet med tanke på mulig gruvedrift. I løpet av tiden han oppholdte seg i dalen ble det gjort funn av en rekke forekomster. For å finansiere oppbygging og driftsstart så kom Anker i kontakt med et engelsk selskap, der de ble enige om å etablere gruveselskapet «The Norwegian Copper Mines Ltd.». Anker eide en tredjedel av aksjene (Lyngstad 2019:15).

Bergverksindustri i form av gruver på og i fjellene på begge sider av Kåfjorddalen, med smelteanlegg for koppermalm på Ankerlia ble dermed etablert av Anker (Lyngstad 2019:10-11). Senere, i 1898, ble bergingeniør Gudbrand Thesen verksinteriør ved The Norwegian Copper Mines Ltd, bare 29 år gammel (Hauge et.al. 1986:169).

På Ankerlia jobbet det både svensker, finlendere, nordmenn, kvener, sjøsamer og russere (Lyngstad 2019:10-11). De fleste av bygningene ble oppført rundt århundreskiftet, men smelteanlegget sto ferdig før dette. Det ble også bygd kraftstasjon ved Fossen, et stykke nedenfor samenes sommerboplass Sabitjohk. Her ble det produsert elektrisk energi til

malmsmeltingen. Det ble også anlagt en hestesporveg, som knyttet Ankerlia med kaia. Det ble etablert linebaner og kjøreveier til gruvene på begge sider av dalen. Arbeiderne som jobbet her hadde husly, de bodde i torvgammer og brakker, mens direktøren bodde i en bolig med gårdsbruk (Lyngstad 1998:4-5).

Det oppholdte seg mange personer på Ankerlia gjennom driftsperioden. Her lå Verkets administrasjon og direktørbolig - en stor bygning og gård med mange tjenere og forskjellige dyr. Ankerlia besto blant annet av butikk, bakeri, smie, sjeideverk, hestestall, linebanestasjon, boliger, brakker og torvgammer (Lyngstad 2019:46).

Gruvene

Gruvene tilknyttet Ankerlia finnes spredt over et område ca. 30 km langt og 12 km bredt. De viktigste av gruvene, nemlig de ved Moskogaissa, Sabetjok og Skaide finnes i den sydøstlige delen (Larssen 1976:255).

Den første drifta startet ved Sabitjohk gruve, og det var nedenfor denne at Thesen bygde sin første bolig på sensommeren 1896. Her ble det også oppført brakker for arbeiderne. Det ble funnet malm på Moskogaissa, dermed ble det opprettet flere gruver: Moskogaissa-gruvene. En annen gruve, Monte Carlo gruva, ble anlagt noe senere, men drifta var ikke særlig langvarig. Denne gruva var derimot spesiell siden flere arbeidere bodde inne i den – i en utsprengt hall – mens de jobbet der oppe. Gruva på Skaidi, på fjellet mellom Kåfjorddalen og Nordreisadalen, kom i drift fra 1912 (Lyngstad 1998:6).

Smelteanlegget, der malmsmeltingen foregikk, var forholdsvis moderne og effektiv, men det var flere risikoer forbundet med smeltingen. Det oppsto mange branntilfeller, der en av disse førte til at smeltehytta brant ned. Det oppsto også flere ulykker i gruvene, slik som brann, men også ras, oversvømmelse og sprengningsulykker (Lyngstad 1998:5).

Ved gruvene ble det satt opp brakker for arbeiderne å bo i. Gruvene befant seg langt fra bebyggelse, og dermed var det mest praktisk å bo i nærheten av disse. Ved Moskogaissa og Skaidi var det små tettbebyggelser for gruvens arbeidsfolk, og disse brakkene ble ikke omtalt pent av de som bodde i dem (Bull 2005:45).

4.4.2 Kulturminner på stedet

I dag kan man bare se grunnmurene, tuftene og ruinene etter lagerbygninger, smier, hestestall, sjeideanlegg, linebane, kraftstasjon, m.m. i Ankerlia og ellers rundt om der det engang foregikk et eller annet (Lyngstad 1998:8). Kulturminnene på Ankerlia er registrert som kommunalt listeførte kulturminner i databasen Askeladden⁵. Dette vil si at de er på en politisk vedtatt liste over verneverdige kulturminner. De har ikke noe vern i loven (Kåfjord kommune 2020:14). Kåfjord kommune har gjennom Temaplan for kulturminner (2020:25) delt stedet inn i fire ulike områder. I det første området man kommer til dersom man går hit fra parkeringsplassen, finner man laboratoriet, smeltehytta og tavlehuset samt restene etter ovnene, se figur 22.

Figur 22: Noen av restene etter bygningene på stedet. Her ser man laboratoriet, smeltehytta, tavlehuset og en av smelteverkets ovner. Foto: Mona Nilsen

⁵ Askeladden ID: 274232-1 – 274232-17

Det andre området består av tuftene etter Storbrakka/Vinkelbrakka og verkets administrasjonsbygg. Man kan også se tufter etter verkets butikk, en tuft nedenfor butikken som trolig er fra en arbeiderbolig eller brakke og en tuft etter en jordkjeller i nærheten av administrasjonsbygget. Storbrakka/Vinkelbrakka var en av flere boliger for arbeiderne, hvor det var klasserom og møtelokaler i 3 etasje.

Figur 23: Tuften etter Storbrakka. Foto: Mona Nilsen

Langs Ørndalselva i vest finner man restene etter vaskeriet/sjeideverket. Her ble gråstein og slam skilt fra malmen før den ble kjørt til smeltehytta av vogner trukket av hester.

Figur 24: Restene etter malmvaskeriet. Foto: Mona Nilsen

Følger man veien i sørlig retning, kommer man til linebanestasjonen, hvor verkets smie ligger nord for denne. Linebanen var på 2,8 km og ble ferdig i 1900. Denne gikk til hovedgruva Moskogaisa 115 (Hauge et.al. 1986:154). Linebanestasjonen var nedre endestasjon for banen fra Moskogaisa og Sabet-johk, der det ble transportert malm og gods.

Figur 25: Viser restene etter linebanestasjonen. Foto: Mona Nilsen

I sørlig retning fortsetter veien til direktørgården, som ligger 150 meter unna linebanestasjonen. Her finner man tuftene etter hovedhuset på gården, men også tufter etter fjøs, tjenestebolig og uthus. Figur 26 viser restene etter direktørboligen, som var villaen til Direktør Thesen.

*Figur 26: Her ser man direktørboligen. Et informasjonsskilt står ved tuften som forteller om direktørgården.
Foto: Mona Nilsen*

4.4.3 Tilrettelegging

Tidligere

I 1988 startet kommunen «Ankerlia-prosjektet», hvor de jobbet med å utvikle selve området. Dette var for å ta vare på området, men også gjøre slik at det skulle bli et mål for turister og ulike friluftaktiviteter. Utgangspunktet for akkurat dette prosjektet var at det lokale særpreget i områdets kulturhistorie, botanikk, natur og geologi skulle bevares. Det ble gjort mye i løpet av prosjektet, herunder for eksempel laget skilt, grillplasser med bord og benker, informasjonstavle og ulike brosjyrer. Det var noen tiltak som ikke ble iverksatt da det var en utfordring å få på plass nødvendig finansiering, men flere lag og foreninger engasjerte seg veldig i selve arbeidet (Kåfjord kommune 2020:19-20). Det ble også lagt ned en del arbeid på 90-tallet i forhold til formidling, hvor det senere har blitt satt opp ulike informasjonsskilt (Kåfjord kommune 2020:24).

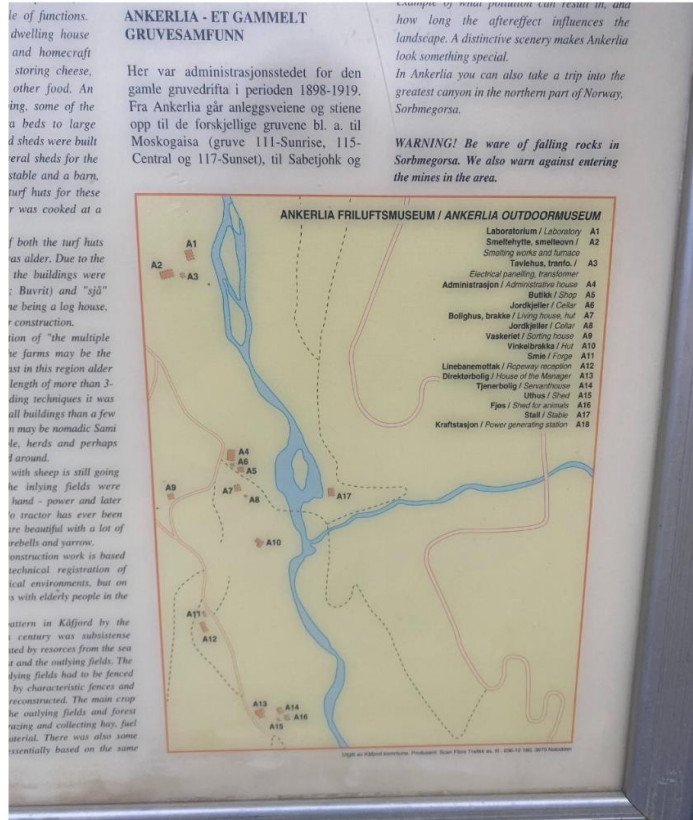
Idag

Når man besøker stedet i dag og ser på tilretteleggingen, kan man se at det er gjort en del arbeid i forbindelse med dette. Det er som sagt blitt satt opp flere skilt som formidler stedets historie. Selve området er et populært utfartssted, hvor selve gruveområdet ligger ca. 300 meter fra en tilrettelagt parkering ved Kåfjordelva. Man må gå etter en sti gjennom lett bjørkeskog til man når nedre del av Ankerlia (Kåfjord kommune 2020:24). Ved den tilrettelagte parkeringen finner man et informasjonsskilt med kart over området, samt informasjon om Ankerlia, der man kan se gamle bilder fra gruvedriften. Her kan man for eksempel lese at: «Gruvedrifta i Ankerlia skapte mange arbeidsplasser den korte tida anlegget var i drift». Det forteller imidlertid ikke noe om hvem disse var eller hvor de kom ifra. Det er også bygget en ny bru over elva siden den gamle ble tatt av flom.

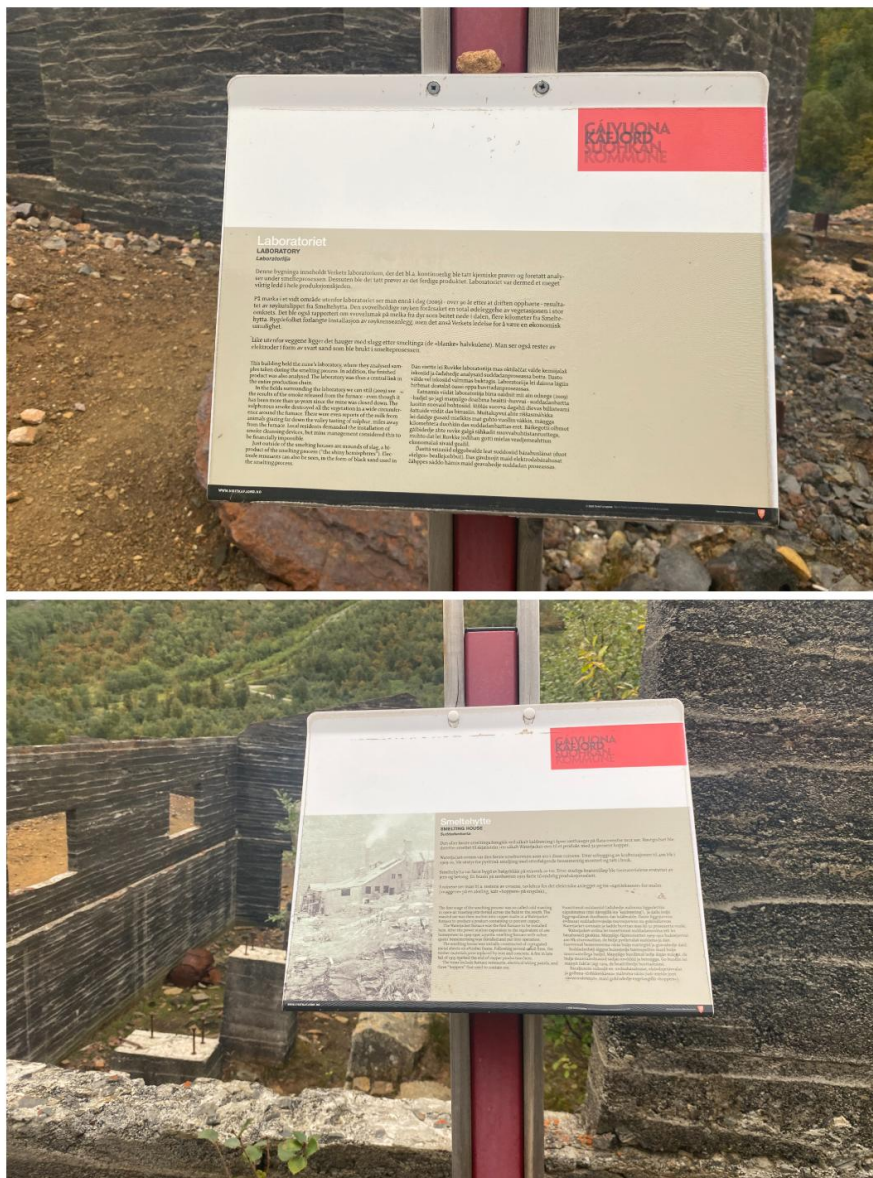
Figur 27: Kart ved parkeringsplassen. Foto: Mona Nilsen

Man kan se at det er et friluftsmuseum og også tilrettelagt for turister da de ikke bare har informasjon om Ankerlia, men også om nærområdet og steder slik som Holmenes gård. Det er satt opp et kart over Ankerlia friluftsmuseum, som viser hvor de forskjellige byggene ligger, se figur 28.

Figur 28: Informasjonsskilt som gir informasjon om nærområdet, men også kart over Ankerlia friluftsmuseum. Foto: Mona Nilsen.

Når det kommer til skilting ved de ulike byggene, er det satt opp slike på norsk, engelsk og samisk. Det er ganske lik utforming på alle skiltene på området, da de er skrevet på de samme språkene og inneholder bilder fra hvordan bygningene så ut før i tiden. Figur 29 og 30 viser noen eksempler på det typiske oppsettet.

Figur 29: To av informasjonsskiltene som står ved byggene de forteller om. De er skrevet på norsk, engelsk og samisk. Foto: Mona Nilsen

Figur 30: Informasjonsskilt med bilde av hvordan bygningen så ut før med informasjon om bygningens funksjon, som representerer den typiske utformingen av skiltene på stedet. Foto: Gørill Nilsen.

Av informasjon kan man se en forskjell mellom de store hovedskiltene, og skiltene som står ved de ulike byggene. De små skiltene forteller hovedsakelig om byggenes funksjon, hvor de også har historiske bilder fra drifta. På hovedskiltet ved parkeringen blir det formidlet litt om gruvedriften, men også om området rundt, der man for eksempel kan lese at: «Fra Ankerlia går det et oppmerket løpesystem opp til Sabetjohk eller til fjellet Moskogaisa». Ankerlia er dermed utgangspunkt for en rekke vandreturer, for eksempel til gruveområdene eller Gorsabrua (Kålfjord kommune 2020:24). Noen av byggene og skiltene kan være litt vanskelige å se da det er vokst veldig mye rundt akkurat disse. Det er heller ikke noen stier, trapper eller andre tilrettelegginger rundt selve smeltehytta og laboratoriet som legger føringer

for hvor folk går når de besøker Ankerlia (Kåfjord kommune 2020:29), slik som det er gjort på Spåkenes kystfort (Se figur 8).

4.5 Kulturminnested 4: Kvenparken – Kväänin muistotaras

4.5.1 Historisk kontekst

Kvenparken – Kväänin muistotaras befinner seg i Nommedalen i Olderdalen i Kåfjord kommune. Parken består av et Kvenmonument som ligger til ved sjøen med utsikt over Kåfjorden, Nordnesfjellet og Lyngsalpene.

Det ble funnet en kvernstein under graving av vannledning mellom Olderdalen og Nommedalen, og det ble dermed en stor diskusjon rundt spørsmålet om kvernsteiner er et samisk eller kvensk kulturminne. Representanter fra Sametinget og Nord-Troms Museum hadde en befaring og kom frem til at kvernsteiner er en sentral del av den kvenske kulturarven. Etter dette kom Soleng (Bygdavar) til å tenke på noen kvernsteiner som sto i hagen til tanten sin Solveig Brannfjell. Disse steinene hadde blitt funnet i 1962 av en guttegjeng på vandring langs Nommedalselva. Senere fikk de steinene ned til gården Brannfjell, der Solveig så nytte av den, malte den rød og brukte den som blomsteroppsats i hagen. Dattera, Rita Brannfjell, dagens eier av steinen, ble spurt av Soleng om lov til å bruke den til noe spennende. Det fikk han, og ved hjelp av Steinar Hansen og Ranveig Soleng, med midler fra Tom Soleng Furuset, ble kvenmonumentet til. Utenom dette var det flere som bidro, fra enkeltpersoner til Kåfjord kommune og Senter for nordlige folk. Utforming av Kvenmonumentet ble laget etter mal fra Tirpitz-monumentet som står på Håkøya utenfor Tromsø (Soleng 2023).

4.5.2 Kulturminner på stedet

Kvenparken består av et monument: Kvenmonumentet, herunder to kulturminner, nemlig to kvernsteiner. Her finner man både kvernsteinen som ble funnet av vegvesenet under graving av vannledning mellom Olderdalen og Nommedalen, men også kvernsteinen som lå i hagen til Brannfjell.

Informasjonsskilt på området forteller at kvernsteiner ble brukt til maling av korn, der kornet ble malt mellom to steiner som lå horisontalt. Deretter ble oversteinen dratt rundt, mens understeinen lå i ro. Dette ble gjort for å male kornet og deretter produsere mel. Kvernsteiner

ble også brukt som en handelsvare.

Figur 31: Kvenmonumentet, bestående av to kvernsteiner. Foto: Mona Nilsen

4.5.3 Tilrettelegging

I starten av prosjektet, da de hadde begrenset med midler, var planen å sette opp kvernsteinen og samtidig gjenbruke en del gamle materialer. Blant annet fikk de tre flaggstenger fra Alskogs gjestgiveri. Dermed skulle de bare lage en enkel liten sak, få opp steinen og kanskje en plakat. Men mens de jobbet dukket det opp en mann som ga de penger, men med en betingelse om at det skulle gjøres ordentlig. Han kom også med mange gode innspill om hvordan de kunne tilrettelegge. Dette gjorde at de måtte begynne å tenke nytt, da de nå hadde råd til å gjøre litt mer ut av det. Etter hvert søkte de også penger fra Sparebanken Nord-Norge, dermed åpnet det seg nye muligheter hele tiden. Prosjektet og tilretteleggingen ble til etter hvert mens de jobbet. Selv om det ble til imens de jobbet med prosjektet, begynte det med en liten plan, ved at de tok litt inspirasjon fra Tirpitz muset på Håkøya (Informant 2).

Det er gjort en del tilrettelegging på stedet, der noe har kommet opp etter hvert. Det er blant annet satt opp plattinger, sittegrupper, bålpanne og gjerde mot sjøsiden. Det er også blitt kjørt inn grus og satt opp flere informasjonstavler. Når det kommer til informasjonstavlene, forteller de blant annet om kvenene og selve kvernsteinene. Noen av skiltene er på både

norsk, kvensk og engelsk, mens andre er bare på norsk og kvensk, eller bare norsk. Språklig er det litt forskjellig fra skilt til skilt. Ved ankomst til Kvenparken blir man møtt av et stort skilt som er skrevet på både norsk og kvensk. Videre blir man ført til området av en vei som er laget av grus. Det blir dermed inngangen til selve parken.

Figur 32: Inngangen til Kvenparken. Her er det kjørt inn grus og laget en sti inn mot området. Her ser man også kvenrosa på baksiden. Foto: Mona Nilsen

Informant 2 forteller at de har vært bevisst når det kommer til inngangsportalen ved at de har «kvenrosa» på baksiden. Dermed bruker de ikke bare forsiden av skiltet, men også baksiden. Dette gjør at folk legger merke til at det er noe her når de kjører nordover.

Inne på selve området møter man flere ulike skilt og formidlingsmateriale, for eksempel to skur som har tavler på begge sider. Der kan man blant annet lese om forfatter Idar Kristiansen, lese dikt skrevet av Marie Skogstad, se ulike ord og uttrykk oversatt fra kvensk til norsk og lese hvem som har vært med å bidra til prosjektet.

I et skur ved en av tavlene finner man en frasebok laget av kvenungdommen, se figur 33. Informant 2 forteller at de ser at den blir brukt, og at det er gjerne litt sånn ungdommelig språk.

Figur 33: Til høyre ser man en frasebok laget av kvenungdommen. Foto: Mona Nilsen

Det har også i senere tid blitt satt opp flere skilt, for eksempel et litt større skilt som du møter om du følger veien innover. Dette skiltet er skrevet på tre språk: norsk, engelsk og kvensk. Skiltet forteller om kvenenes historie og nevner ulike personer og forskjellig informasjon i forbindelse med det kvenske. Man kan for eksempel lese at: «Den 1. juni 2021 opprettet Kåfjord kommune landets første kvenpolitiske utvalg. Ordfører Bernt Erik Isaksen Lyngstad uttrykker et håp om at den kvenske kulturen og befolkningen i Kåfjord skal bli mer synlig og få en tydeligere plass i lokalsamfunnet».

Figur 34: Et av informasjonsskiltene man møter i nærheten av inngangen. Foto: Mona Nilsen.

Det som startet hele prosjektet, var funnet av en kvernstein. I dag består monumentet av to kvernsteiner, og disse kommer man til om man beveger seg lengre inn på området og ned mot havet. Her er det satt opp to forskjellige informasjonsskilt, skrevet på norsk, kvensk og engelsk. Det ene skiltet forteller om kvernsteiner, mens det andre forteller om kvenene. Det er QR-koder på skiltene som man kan scanne for å lese mer, noe som også var gjort på Spåkenes kystfort, se for eksempel figur 12.

Figur 35: To av informasjonsskiltene som står på hver sin side av monumentet. Foto: Mona Nilsen

I tillegg til monumentet og kvernsteinene er det plassert tre oppreiste trestammer på området. Disse skal representere «tre stammers møte», som en visuell markering av det kulturelle mangfoldet i området. De har tatt i bruk tre forskjellige flagg: det norske, det kvenske og det samiske. Det er også plantet forskjellige planter der ulike informasjonsskilt formidler hva de ble brukt til før i tiden. Disse finner man rundt på området. Dette er noe som er kommet opp i senere tid, så området har utviklet seg over tid.

Figur 36: Viser tre stammer som skal representere "tre stammers møte". Til høyre ser man en av vekstene som formidles på stedet. Dette viser det typiske oppsettet, med bilde, QR-kode og informasjon om hvilken plante det er og hva den ble brukt til. Foto: Mona Nilsen

5 Diskusjon

5.1 Innledning

I de foregående kapitlene har jeg presentert ulike teorier om kulturarv, hvilke aktører som er relevante i Kåfjord når det kommer til formidling og de fire forskjellige kulturminnstedene som jeg har sett på. Ved gjennomgang av materialet kan man se både likheter, men også ulikheter i hvordan de har valgt å tilrettelegge stedene, men også i hva de ønsker å formidle. For å forstå hvordan fortid blir formidlet ved de ulike kulturminnstedene, ser jeg det nødvendig å gå dypere inn på de ulike valgene aktørene har tatt, og diskutere hva disse kan bety. Herunder vil jeg gå dypere inn på valg slik som hvilken informasjon som møter besøkende, og hvilke historier de har formidlet til publikum. Har etnisitet vært et tema, og hvis ja, i hvilken grad? Her blir jeg også å diskutere hvem og hva som bestemmer hvilke steder og historier som skal formidles og hvordan dette skal gjøres.

Jeg har valgt å dele diskusjonskapitelet inn i flere deler, basert på problemstillingene mine. Selv om delene behandles hver for seg, henger de tett sammen og danner en rød tråd gjennom kapitelet. Første del handler om *hvordan* fortiden blir formidlet på stedene, der jeg blant annet ser på de ulike kulturminnstedene opp mot hverandre. Er det noen likheter og ulikheter i hvordan de har valgt å formidle fortiden? Her diskuterer jeg også hvilken informasjon de har valgt å formidle og de ulike valgene de har tatt.

Andre del handler om etnisitet, og om dette har vært et tema i tilretteleggingene – og i hvilken grad. Til slutt diskuterer jeg *hvem og hva* som spiller inn på hvilke steder og historier som blir valgt ut for formidling. Gjennom intervjuer med noen aktører som har jobbet med de ulike tilretteleggingene, har jeg fått mer innsikt i prosjektene, og jeg bruker derfor noen av deres svar i diskusjonen.

5.2 Hvordan blir fortiden formidlet på de utvalgte kulturminnstedene?

I kapittel 4 presenterte jeg de ulike kulturminnstedene, der man kan se både likheter, men også ulikheter i hvordan de har valgt å tilrettelegge og formidle fortiden på stedene. Jeg blir å diskutere forskjellige temaer, og se på hvilken informasjon de har valgt å formidle på stedene.

Det er flere ting man kan fokusere på, der det er blitt tatt valg i forhold til hva man ønsker å formidle og hvordan man har valgt å gjøre dette.

5.2.1 Bruk av informasjonsskilt

Et av mine hovedfunn var at alle kulturminnstedene har tatt i bruk informasjonsskilt, som ikke er overraskende, da dette er den mest etablerte metoden. Disse brukes for å gi informasjon til besøkende, og kan i mange tilfeller være den eneste informasjonen man møter når man besøker stedet. Hvordan informasjonsskiltene er utformet, hva som blir formidlet og hvilke illustrasjoner de består av blir en stor del av opplevelsen av stedet (Högberg 2012:132).

Å kommunisere gjennom skilt har en lang tradisjon (Högberg 2012:137), der disse blir brukt mye da de blir sett på som en nyttig og rimelig metode for å formidle natur- og kulturarv (Ababneh 2006:3). Dette kan tyde på at bruk av informasjonsskilt ved mine utvalgte kulturminnsteder kommer av at dette er en tradisjonell, kjent, trygg og rimelig metode. Samtidig er det en måte å formidle fortid på som ikke innebærer like mye ressurser og midler slik som hvis man ønsker å ha personer til stede.

Gjennom Temaplan for kulturminner (Kåfjord kommune 2020:13) påpekes det at tilrettelegging kan ta form gjennom andre løsninger, enn bare skilting og fysiske løsninger. Det kreves både økonomiske ressurser (økonomisk kapital) og samtidig vedlikehold, som innebærer innsats, noe som kan være krevende over tid. Dette viser at selv om informasjonsskilt har blitt sett på som tradisjonell og rimelig metode, så er det et økt fokus på andre løsninger. Det finnes dermed et potensial for mer varierte formidlingsmetoder enn det som benyttes i dag på stedene.

Smith (2006:67) påpeker at kommunikasjonen ofte foregår i en retning. I dette tilfelle gjennom informasjonsskiltene og tekstene disse består av, noe som kan føre til at besøkende tar inn informasjonen passivt. At informasjonsskilt dominerer kan kanskje forstås som en videreføring av det Smith (2006) omtaler som en «autorisert kulturarvdiskurs», der eksperter formidler kunnskap ovenfra og ned til publikum. Dette kan bidra til å opprettholde et tradisjonelt maktforhold mellom forvaltningen og allmenheten.

Ved for eksempel Spåkenes kystfort der de har intervjuet lokalbefolkningen og faktisk formidler noe av deres historier, bryter dette litt med denne diskursen, hvor «ekspertene» formidler ovenfra og ned. Aktørene formidler i større grad lokalbefolkningen sine historier, og dermed kan man se en endring i dette maktforholdet. Som nevnt tidligere er det jo fokus på demokratisering av kulturarven, og at befolkningen selv skal være med å bestemme over sin kulturarv, noe man kan se ved Spåkenes kystfort, ved at lokalbefolkningen har fått være med å styre hva som blir formidlet.

Informasjonsskiltene har likevel mye å si i formidlingen av fortiden, ikke bare i form av hva som står på dem, men også hvordan de er utformet og hvilke illustrasjoner de består av (jf. Högberg 2012:132). Man tolker fortiden og stedet basert på teksten som informasjonsskiltene består av. Högberg (2012:161) påpeker at informasjonsskiltene skaper stedet, samtidig som den gir informasjon til besøkende. Når man setter opp skilt ved et sted, endrer stedet seg, der det skiller seg ut fra resten og blir interessant. Kulturminnene får en sterk stilling i vår nåtid, der de blir født på nytt og får en ny rolle, en samfunnsmessig rolle. Stedet får en formell status som kulturarv (Geijerstam 1998:51). Dette kan man si har skjedd ved de ulike kulturminnstedene jeg ser på, i form av at de tilrettelegges og blir gjort tilgjengelig for andre, der skiltene formidler ulike historier, der noen har tatt valg om hva som skal formidles.

Men hva skjer når man bruker informasjonsskilt og formidler fortiden ved hjelp av disse? Når man bruker tekst gjennom informasjonsskiltene påvirker det hvordan man oppfatter fortiden, da de brukes for å forklare kulturminnene. Man tolker stedet basert på teksten. Figenscau (2016) påpeker, som nevnt tidligere, at markerte stier eller skilt formidler tillagte meninger og ferdigtolkede beretninger. Stedene blir fryst i landskapet som et passert øyeblikk, da domestisert gjennom formidlingen og museal virksomhet. Selv om han ser på dette i forhold til krigsminner kan dette være relevant i forhold til mine utvalgte kulturminnsteder, da alle er tilrettelagt ved hjelp av skilt, og man kan si at kulturminnene og stedet ikke «snakker» for seg selv, men det blir brukt tekst for å instruere hvordan fortiden bør forstås (jf. Petursdottir og Olsen 2019).

For eksempel består Spåkenes kystfort av markerte stier og skilt, noe som kan oppleves som et forhåndstolket landskap. Likevel bidrar informasjonsskiltene til undring og refleksjon, der

informant 1 påpeker at:

Du skal få lov til å bruke hodet ditt selv å tenke. Du skal ikke skrive ned alt. Du skal skrive små ting så de selv kan tenke litt. At det blir mer spennende. At det er liksom nesten som et spørsmålstegn [...] Så folk skal få lov å bruke sin egen fantasi litt og

Dette kan vise en tanke om en større inkludering av besøkende, slik at de ikke bare passivt tar til seg informasjonen ovenfra og ned, men at de selv kan være med å reflektere og tolke fortiden.

5.2.2 Språk og utforming av skiltene

Hvis man ser på skiltene i form av språk, ser man en stor variasjon. På Spåkenes kystfort blir skiltene ved inngangen formidlet på fire forskjellige språk: norsk, engelsk, samisk og tysk. Resten av skiltene blir formidlet på de samme språkene, utenom på tysk. Man kan se noe lignende på Holmenes gård, der de fleste skiltene er skrevet på norsk og engelsk, mens skiltet nært inngangen også er skrevet på samisk. Dermed er det bare et skilt som blir skrevet på samisk. Det kan se ut til at hovedskiltene, som er de skiltene man ofte møter først, er skrevet på flere språk, mens de mindre skiltene som står rundt på områdene er skrevet på færre. Ankerlia skiller seg ut fra de andre ved at alle skiltene blir skrevet på de samme tre språkene: engelsk, norsk og samisk. Her ser man ikke en forskjell fra skiltene nærmere inngangen, og de som står rundt om på området.

I Kvenparken ser man en større variasjon språklig, der noen skilt er både på norsk, kvensk og engelsk, mens andre er på bare norsk og kvensk, mens det finnes noen på bare norsk. De spesifikke skiltene - som man kanskje kan kalle hovedskiltene - som forteller om kvenene og kvernsteinen er derimot på norsk, kvensk og engelsk. Dette kan tyde på at hovedinformasjonen som de mener er viktigst å formidle er skrevet på alle språkene slik at alle kan forstå hva som blir formidlet. At det finnes flere informasjonsskilt som kun er skrevet på norsk kan bidra til at besøkende uten norskkunnskap kan føle seg ekskludert fra fortidsformidlingen. Det kan tolkes som at man har prioritert det lokale publikum i større grad. Skiltene som er skrevet på flere språk kan få mer oppmerksomhet, og nå en bredere målgruppe. Som Högberg (2012:140) peker på, kan språkbruken på informasjonsskilt – særlig

når det benyttes vanskelige ord eller faguttrykk – føre til at enkelte besøkende opplever seg ekskludert. Dette kan også sees i sammenheng med hvilket språk man bruker, spesielt hvis skiltene bare blir skrevet på norsk, som kan bidra til at noen føler seg utelatt.

I forhold til Spåkenes kystfort og språk forteller informant 1 at tysk utpekte seg ganske fort, sammen med engelsk da det er et verdensspråk. Samisk ble også brukt da det etter 1992 ble innført samisk språklov i kommunen, der språket ble likestilt med norsk. Det var noe som var vedtatt, og dermed kunne de ikke velge. Dette kan tyde på at bruk av samisk, da på Spåkenes kystfort og Ankerlia kommer fra den samiske språkloven.

Skiltene har ulik utforming basert på hvilket kulturminnested man besøker. Dette er naturlig da det er forskjellige aktører som har jobbet med de ulike prosjektene, og dermed blir det tatt ulike valg. To av kulturminnestedene, Spåkenes kystfort og Kvenparken, har tatt i bruk QR-koder. Dette gjør at man kan scanne disse og få mer informasjon. Man har begrenset med plass på skiltene, så det er en måte for å få plass til mer informasjon uten at det blir for mye. Likevel som nevnt tidligere, nevner informantene at disse ikke blir brukt i så stor grad. For eksempel påpeker informant 2 i forbindelse med Kvenparken at:

Ja, for det er jo en gammel, den er jo ikke ny den QR-kode, det har jo vært i masse år. Men det er ytterst få som står der. For der er lesestoff for en ca. 2 timer har vi funnet ut, bare der. Men det er utrolig få som bruker det. MEN, hvis du har tid, sånn som vi har av og til når vi jobber der, å snakke med folk, så står de gjerne der både 1 og 2 timer. Da får man i gang den gode samtalen. Så når det er snakk om formidling, så er det ingenting som klarer å erstatte den gode praten. Ingenting. Så det vi gjør nå, det er at vi er i ferd med å sette opp en ny plakat, der det er kjemisk fritt for QR-koder

Dette kan vise at selv om informasjonsskilt blir brukt som hovedmediet i forbindelse med formidling på stedet, er det også en bevissthet rundt hvordan en mer inkluderende formidling - der besøkende ikke blir passive mottakere av informasjonen som skiltene formidler - er viktig. Samtidig forteller informant 2 at:

Vi opplever daglig når vi snakker med folk der nede at de har lyst til å fortelle om sin

slekt og minner fra sin egen barndom [...] de har lyst til å snakke, men har ikke snakket så mye, men at her er det folk som jobber med det her, at her kan vi snakke

Ved å tilrettelegge og sette opp et monument har man åpnet opp for en samtale om det kvenske, og dette bidrar til at lokalbefolkningen kan tre frem og fortelle om sin barndom og slekt. Dette bidrar til en bevissthet rundt det kvenske og skaper rom for den gode samtalen.

Undersøker man utformingen på de forskjellige skiltene, følger de et likt design, der det er lett å se hvilke skilt som kommer fra hvilket kulturminnested. For eksempel på Spåkenes kystfort, følger alle skiltene en lignende utforming, der de har tatt i bruk illustrasjoner: både tegninger og historiske bilder. Ved Ankerlia har de hovedsakelig brukt historiske bilder, men ett unntak er informasjonsskiltet som forteller om kvartsgruva, der man kan se en tegning. De historiske bildene bidrar til at man får et innblikk i hvordan Ankerlia så ut før i tiden. Holmenes gård består av informasjonsskilt som følger samme design, men som vist på figur 8, skiller de små skiltene som står rundt om på området seg fra hovedskiltene som står ved inngangen. De har brukt tegninger som viser de ulike byggene.

Det er nok en del som har spilt inn på hvor mange skilt man har på stedet, hvilken utforming de har og hvilket språk man formidler på. Økonomi har nok vært viktig, der noen aktører har mer økonomisk kapital enn andre. Likevel er det flere steder man kan søke om penger til ulike formål, men besitter man mye sosial kapital der man har tilgang til flere nettverk, kan det være lettere å finne noen som kan hjelpe til økonomisk. De ulike målene aktørene har, hvem de samarbeider med og hvor mye kapital de besitter har spilt inn på hvordan informasjonsskiltene er utformet.

5.2.3 Andre tilrettelegginger

Bortsett fra informasjonsskiltene har stedene blitt tilrettelagt på andre måter. På Spåkenes kystfort blir man møtt av et kart over løypen, og det er dermed satt opp en løype som man kan følge. Som nevnt i kapittel 4.2 kom det frem av informant 1 at det blir som en «vandring i historien». Dette skiller seg litt fra de andre tilretteleggingene ved at det er lagt opp en løype som man kan følge, noe som gir føringer for hvor man kan gå. Som vi så tidligere i oppgaven er det ikke lagt noen føringer for hvor folk går, slik som stier, trapper eller andre

tilrettelegginger rundt selve smeltehytta og laboratoriet ved Ankerlia. Det er et kart på området, i et skur som består av en tavle med turistinformasjon, som vist i kapittel 4.4.3. Her kan man se kart over både Ankerlia og Holmenes gård, der man kan se hvor de forskjellige byggene/strukturene ligger. Likevel hvis man ikke er kjent i området og vet hvor de ulike strukturene ligger kan det være litt vanskelig å finne de. Selv når jeg besøkte Ankerlia var mange av strukturene og informasjonsskiltene litt gjemt av vegetasjon i terrenget og det var heller ikke en klar løype som man kunne følge som ville gjort det lettere å finne frem til de ulike strukturene.

Ved Kvenparken består området av mye forskjellig tilrettelegging, og ikke bare informasjonsskilt. Informant 2 påpeker at «Skal man få tak i folk og få de til å lese litt og sånt, så må du lage det litt koselig og ordentlig. Fin utsikt, fin sittegruppe». Det kan tyde på at valget om å plante blomster, lage sittegrupper og ordne det til en park, kommer av et ønske om å gjøre det koselig, ordentlig og mer attraktivt for besøkende.

5.2.4 Guiding og aktiviteter

Noe som skiller seg litt ifra de andre tilretteleggingene er Holmenes gård. Da dette anlegget er en del av et museum blir det også gjennomført ulike aktiviteter på stedet, samtidig som det er åpent i sommersesongen slik at man kan få en guidet tur eller gå inn i bygningene å se. Selv om de andre kulturminnstedene også kan bli brukt til undervisning i forbindelse med skoleklasser, og andre aktiviteter, så virker det som at det er mer sentralt ved Holmenes gård. Dette kan ha noe med hvilke aktører som jobber med de ulike prosjektene, da dette påvirker hvordan kulturminnstedene blir formidlet til publikum, og hvilke muligheter man har. Museer har ofte flere ressurser til å kunne tilby andre aktiviteter, dermed formidler de ikke bare gjennom informasjonsskiltene som står på området. Dette kan igjen sees i sammenheng med kapital, der museer består av fagfolk og besitter da en del kulturell kapital. De besitter også økonomisk kapital, og har muligheter til å få inn flere til å gjennomføre guiding på stedet.

I forbindelse med Kvenparken nevner informant 2 at de har blitt kontaktet før i forbindelse med guiding, og at de skal utdanne noen ambassadører i kvenforeningen slik at de har mulighet til det om de blir kontaktet av et reiseselskap eller noen som vil ha mer informasjon.

Informant 2 forteller at de kontaktet alle skolene i kommunen fra 5-6 klasse og oppover for en dag i Kvenparken. Informanten påpeker at:

Vi hadde jo også hele tiden i tankene at skulle vi lære noe om kvener og det dem hadde med seg av verdier så måtte vi nå frem til skolebarn [...] Så vi prøvde jo virkelig å nå skolen, spesielt i øverste klasser [...] Vet du, vi hørte ikke fra en eneste rektor på skolene der

Dette viser at aktørene ikke bare vil formidle gjennom informasjonsskiltene som står på området, men også gjennom ulike aktiviteter og guiding der man kan få mer informasjon og samtidig stille spørsmål. Man har ofte ikke plass til mye på de ulike skiltene, dermed kan man bruke området på flere måter og samtidig få formidlet fortiden.

Det som er spesielt med Spåkenes kystfort og Ankerlia er at områdene er en del av en større helhet. Det skjer dermed mer enn bare en formidling av fortiden på området, for eksempel ulike aktiviteter, der man ved Spåkenes har tur med Turbo og fugletitting. Informant 1 sier at: «Det hekkes så mye fugler, alle sorter der ute. Så selve Spåkenes plataået er jo kjempespennende»

Det blir påpekt, som nevnt i kapittel 4.4.3, at Ankerlia er utgangspunkt for en rekke vandreturer, for eksempel til gruveområdene eller Gorsabrua (Kåfjord kommune 2020:24).

På hovedskiltet på parkeringsplassen kan man lese at: «Fra Ankerlia går det et oppmerket løypesystem opp til Sabetjohk eller til fjellet Moskogaisa». Det viser tydelig, sammen med pekere som viser veien til ulike destinasjoner (se figur 37) at det også er et fokus på Ankerlia som turområde.

Figur 37: Skilt med pekere som finnes på området. Foto: Mona Nilsen

5.2.5 Valg av informasjon/historier

Når man tilrettelegger et kulturminneste er det flere valg som tas. Et av disse er hva man vil formidle ved stedet og hvilken informasjon man ønsker å ha med. For eksempel påpeker Nilsen (2003:346) at øyenvitneskildringer ofte danner bakgrunnen for fortellinger som formidles ved lokale stier. Dette kan man for eksempel se ved Spåkenes kystfort, der de formidler fortiden basert på fortellinger fra de som faktisk opplevde krigen og som var vitne til hva som skjedde ved og rundt kystfortet. Lokale stier formidler som regel kunnskap om den nære fortiden, slik som skog- og gruvedrift og andre verdenskrig, noe som man ser i Kåfjord ved for eksempel tilretteleggingen av Ankerlia og Spåkenes kystfort.

Lokalbefolkningen velger som regel nyere tids kulturminner som det interessante og det viser hva de anser som viktige historier å formidle (Nilsen 2003:337). Basert på de fire forskjellige kulturminnesteene jeg ser på ser man jo at nyere tids kulturminner og temaer som slik gruvedrift og andre verdenskrig har vært et viktig tema. Nilsen (2003:337-338) påpeker også at «amatørens» historier må bli av en annen karakter, og dermed velger man ofte noe nært, slik som andre verdenskrig eller bergdrift. At nære historier er tema, gjør det mulig for individuelle personer å tre frem i flere av de lokale tilretteleggingene. Lokalbefolkningen har ofte følelsesmessige bånd og kunnskap om hjemplassen sin. I forbindelse med Spåkenes kystfort påpeker informant 1 at: «Det er litt viktig at man ikke bare plukker noe, det må være noe som lokalbefolkningen kjenner seg igjen i. For det er jo på en måte demmes historie vi skulle formidle». Det viser at når de har tenkt over hvilke historier de vil formidle, og hvilken informasjon som skal være på skiltene, har et fokus på å få frem lokalbefolkningens stemmer og opplevelser vært viktig. Samtidig som man kan si at individuelle personer har hatt mulighet å tre frem i formidlingen, ved at deres stemme blir hørt.

Men hvilken informasjon formidler de ved de ulike stedene, og hvorfor? Det som er nevnt tidligere er at Spåkenes kystfort skiller seg litt ut fra resten, ved at de formidler fiktive fortellinger basert på virkeligheten. Informant 1 nevner at de har prøvd å lage skiltene slik at det blir mer spennende og at historiene er hentet fra enkeltepisoder som har skjedd der ute. Dermed har de hentet informasjon og historier fra intervju med lokalbefolkningen, men også fra en kassett opptak av andre intervjuer (Informant 1). Det ble også påpekt at befolkningen var opptatt ut av å få frem hvilken hverdag de hadde og hva det betydde for dem å ha så

mange tyskere i bygda. Som nevnt i kapittel 4.2 kan man lese på et av hovedskiltene at:

Krigen var en stor påkjenning for alle. Selv om tyskerne var okkupantene, fikk flere av disse problemer med å takle sin nye hverdag [...] Befolkningen i Djupvik lærte seg etter hvert til å leve med at bygda deres var okkupert. Det utviklet seg også en «viss» toleranse mellom enkelte tyskere og befolkningen i bygda. Mange tyskere var ufrivillig sendt fra Tyskland til Norge for å delta i krigen

De formidler dermed litt av forholdet mellom tyskerne og befolkningen, og at forholdet ikke alltid var negativt. Samme med at sykehusbrakka også ble brukt av befolkningen, der informant 1 påpeker at:

Dem hadde jo et eget lite sykehus. Ikke sånt sykehus som vi kaller det i dag, men mere et stort legekantor. Men det har faktisk lokalbefolkningen brukt, og det var veldig flinke tyske leger som var der [...] Så dem var jo takknemlig for det, og legen tok jo seg av lokalbefolkningen å. Så dem hadde jo på en måte nytte ut av dem og. Så det var jo ikke bare negativt, selv om det i utgangspunkter var negativt, så ble det jo ting dem kunne benytte, som gjorde bra for dem selv, for befolkningen der

Meld. St. 16 (2019-2020:21) påpeker at kulturmiljøforvaltningen skal bidra til at bevissthet og kunnskap om hele historien blir formidlet, også de delene som kan være vonde å minnes eller som utfordrer dagens verdisyn. Dette ser man ved et fokus på krigsminner, slik som kystfortet på Spåkenes kystfort. Grunnfortellingen om krigen har ofte vært veldig svarthvitt, hvor gråsoner og ubehagelig spørsmål i krigshistorien har kommet mer frem etter hvert, i og med at det har blitt vist en større interesse for akkurat dette. Det var for eksempel vanskelig å unngå daglig samhandling med «fienden», spesielt i bygdesamfunn nordpå og langs kysten, der det var store festninger, slik som kystfort (Stugu 2021:75). Dette kan vise at man har fått frem litt mer av «gråsonene» ved Spåkenes kystfort, hvor man ikke bare fremstiller tyskerne som «fienden», men også får frem hvordan forholdet mellom tyskerne og befolkningen var. Da det var et lite bygdesamfunn må det ha vært vanskelig å ikke hatt et visst forhold til tyskerne, hvor denne samhandlingen ikke alltid har vært negativ, for eksempel ved at befolkningen kunne benytte seg av en ny helsetjeneste. Samtidig viser det at historier som kan

være vonde å minnes, og som kanskje har hatt en annen verdi før, nå er blitt mer sentrale og viktige i dagens fortidsformidling.

Til forskjell fra Spåkenes kystfort kan man se et annet fokus ved Ankerlia og Holmenes gård. På Holmenes gård trekkes det hovedsakelig frem bygningsfunksjon, der informasjonen som formidles på stedet er hva de forskjellige bygningene ble brukt til og hva de ble bygd av. Som vist i kapittel 4.3.3 så formidler hovedskiltene nært inngangen mer generelt om gården, hvor de forteller om hvordan gården viser et sjøsamisk levesett basert på bruk av innmark, utmark og sjøen. Ved et av skiltene kan man for eksempel lese at: «Fjøsanellegget er rekonstruert og består av stall, høysjå og fjøsgang og fjøsgamme [...] Høylaen er bygd i en kombinasjon av laft og skjelter». Dette viser godt hva de formidler på skiltene. Noen av verdiene de formidler er gårdshistorie, tradisjonshåndverk, arkitektur og bygning.

Ved Ankerlia ser man noe lignende, hvor skiltene formidler en del om funksjon, for eksempel kan man lese om Smia: «I smia ble større mekaniske reparasjoner foretatt [...] Kvessing av bor var viktige gjøremål for smedene». Skiltene sier derimot lite om hvem som jobbet her, hvor menneskene blir nevnt som «arbeidere» og «kvinner i malmvaskeriet».

I Kvenparken formidles det ulike ting. Da dette prosjektet er litt nyere, er det fortsatt en prosess der stedet er i endring. Det begynte med funn av en kvernstein, som ble brukt som et symbol for å formidle det kvenske, hva de hadde med seg av verdier og jordbruk. Steinen symboliserer jordbruk, men det er også andre ting som formidles slik som ulike planter og hva de ble brukt til. Det er en formidling av «tre stammers møte» som er viktig i Kåfjord. Det viser at selv om det er fokus på det kvenske, tar de likevel med konteksten og hvordan vi er «et folk av flere folk», noe som informant 2 påpekte under intervjuet.

Informant 2 forteller også at de har hatt kontakt med fagfolk, og at de var litt motstridende, der de måtte velge det de tror var mest sannsynlig. Dermed har de hentet noe informasjon i forbindelse med steinsort og diverse fra fagfolk.

Man kan si at kildene som brukes for å lage informasjonsskiltene, ikke bare påvirker hva som blir fortalt, men også hvordan historien presenteres og hvilke perspektiver som får plass i

fortidsformidlingen. Er informasjonen hentet fra ekspertkilder, slik som historikere og arkeologer, eller er de hentet fra «amatører», lokale kilder fra mennesker som har opplevd stedet? Dette kan sees i sammenheng med forholdet mellom ekspert og amatør, der noen historier får autoritet fordi de kommer fra fagfolk, mens andre fordi de har lokal forankring og emosjonell verdi. For eksempel ved Spåkenes kystfort, der de har hentet mye fra lokalbefolkningen som opplevde krigen tett på, får historien lokal forankring og emosjonell verdi. De har dermed en kombinasjon av «faglig» og «lokal» informasjon på stedet.

Ved Ankerlia kan man lese nederst på skiltene: «Takk til Torleif Lyngstad for bistand på tekst og bilder». Informant 1 påpeker at han har blitt brukt mye i forhold til Ankerlia, ved at han har samlet inn mye materiale og bilder fra gruvedriften. Dermed baserer mye av informasjonen seg på hans arbeid, sammen med at bildene er hentet fra han.

Mitt utvalg av kulturminnsteder viser et utdrag av hvilke historier som formidles i kommunen. Basert på undersøkelsen av mitt materiale, dens tema og hvilken informasjon de formidler, gjenspeiler den historien til ulike grupper og omfatter forskjellige temaer. Kulturminner fra nyere tid og temaer som gruvedrift og krigshistorie formidles på Ankerlia og Spåkenes kystfort, mens etnisitet, slik som det sjøsamiske blir formidlet ved Holmenes gård, og det kvenske og da spesielt jordbruk blir formidlet ved Kvenparken.

5.3 Blir etnisitet formidlet ved kulturminnstedene?

Kulturminneforvaltningen i Norge handler ikke bare om å formidle og ta vare på norsk kulturarv, men også kulturarven til samene som urfolk, og de fem nasjonale minoritetene – jødene, kvenene, rom, romanifolket og skogfinnene (Meld. St. 16 (2004-2005):63). Samisk, kvensk og skogfinsk kultur har lenge vært usynlig i norsk kulturoffentlighet, og kulturinstitusjoner, sentre og museer har blitt viktige arenaer i formidling av deres historie og kulturarv (Sannhet og forsoningskommisjonen 2023:24).

Gruppene har historisk blitt utsatt for en hard fornorskningspolitikk som fikk store konsekvenser for blant annet deres språk og kultur. I sammenheng med kulturinstitusjoner, har disse gruppene ofte vært marginaliserte og usynliggjort i kulturoffentligheten (Sannhet og forsoningskommisjonen 2023:510). Også evakueringen og nedbrenningen av store deler av Finnmark og Nord-Troms under andre verdenskrig har bidratt til svekkelsen av samisk og kvensk språk og kultur (Sannhet og forsoningskommisjonen 2023:20). Da urfolk og nasjonale minoriteter ikke har vært de primære historieskriveren til statens historie, vil bevaring og formidling av deres kulturminner være viktige, da de dokumenterer deres tilstedeværelse, samtidig som de gir identitet og tilhørighet (Sannhet og forsoningskommisjonen 2023:524).

Da Kåfjord kommune, som nevnt tidligere, er kjent for sitt mangfold - der fortiden er formet av flere historier - er det interessant å se på om etnisitet blir formidlet på kulturminnstedene. Som vist tidligere, for eksempel gjennom Riksantikvaren (2025), skal formidlingen belyse hele historien, også historien til ulike etniske grupper.

5.3.1 Etnisitet som tema

Av mine utvalgte kulturminnsteder er det to som i hovedsak formidler etnisitet som tema. For eksempel ved Kvenparken, som består av et monument med to kvernsteiner, ser man dette tydelig. Informant 2 påpeker at hovedoverskriften «en vital del av Kåfjord» var bevisst for å vise at kvener fortsatt er her i dag, og for å unngå begrep som «innvandrere» eller «minne om», som kan vise til noe som har vært. På den måten får man frem at kvener er en vital del av Kåfjord, og at kvener fortsatt er her i dag. Ved spørsmål om hva man har hatt lyst å formidle, svarer informant 1:

Det er jo den kvenske tilslutningen til Kåfjord egentlig, for det viser at det kvenske har vært veldig sentralt i kommunen [...] De har jo vært veldig opptatt av det samiske i Kåfjord, men det viser seg at det kvenske også har lange røtter tilbake i kommunen

De trekker frem noen sentrale personer som har vært viktige, for eksempel Idar Kristiansen, da han var den første som gikk ut og sa «jeg er en stolt kven og litt av en Vagabånd» og lanserte uttrykket «vi er et folk av flere folk» (Informant 2). Dermed har de knyttet historien til en kjent person. Å få frem kverning av korn og jordbruk har vært viktig, samtidig med Nommedalselva som område, da det er funnet flere kvernsteiner her. Kvernsteinene blir brukt som symbol på jordbruk, noe som har vært viktig da kvenene kom med den teknikken til Nord-Norge og var flinke jordbrukere (Informant 2). Samtidig viser de til «tre stammers møte» ved at de har satt opp tre trestammer, som da viser til et etnisk og kulturelt mangfold i regionen. Dermed trekker de også frem samene som urfolk og hvordan både samene og kvenene har vært utsatt for undertrykkelse og en hard assimileringsspolitikk.

Informant 1 sier at:

der er i alle fall identitet alfa omega. Det er nå det prosjektet kan du si, kanskje i likhet litt med Holmenes å, der kommer identiteten veldig sterkt inn. Her (Kvenparken) snakker vi om kvensk, ikke verken norsk eller samisk, at det er viktig å få formidlet den kvenske identiteten her i kommunen

Hvis man ser bort fra Kåfjord kommune og blant annet Kvenmonumentet, blir det kvenske formidlet i Nord-Troms ved Nord-Troms museums hovedanlegg i Nordreisa: Kuivakoski - Tørrfoss kvengård⁶. I tillegg til Kuivakoski – Tørrfoss kvengård er Sappen Vanhakoulu – Gammelskolen i Sappen⁷ og Hotintalo - Hotti kvengård⁸ i Skibotn de eneste tre fredete kvenske kulturminnene i Nord-Troms (enkeltvedtaksfredning). Dette står i stor kontrast til de mange automatisk fredete samiske kulturminnene i både Kåfjord og Nord-Troms generelt. Per

⁶ Askeladden ID: 269434

⁷ Askeladden ID: 249292

⁸ Askeladden ID: 280960

i dag er det ingen kvenske automatisk fredete kulturminner i Nord-Troms, da fredningsgrena for disse er 1537. Dette står i kontrast til de tallrike automatisk fredete samiske kulturminnene, da disse har en fredningsgrense på 1917.

Ved Holmenes gård kommer etnisitet som tema tydelig frem, ved at det viser hvordan en typisk sjøsamisk gård så ut, der det blir formidlet en sjøsamisk tilpasning basert på kombinasjonen av utnyttelse av ressurser i utmark, innmark og på havet. Gården er den samiske delen av Nord-Troms museum og gjenspeiler da en del av «tre stammers møte», altså den samiske delen. Som påpekt i kapittel 3 er et av målene til Nord-Troms museum å synliggjøre det kulturelle mangfoldet ved å inkludere minoriteter eller grupper som er lite representert. Dette har de gjort ved å for eksempel tilrettelegge og formidle det samiske ved Holmenes gård.

Fysisk på Ankerlia formidles det ingenting om forholdene de levde under, hvem som jobbet der eller noe spesifikt om etnisitet, eller hvor de forskjellige kom fra. Ser man på de forskjellige informasjonsskiltene nevnes det for eksempel at: «I malmvaskeriet jobbet det en god del kvinner» og «Gruvedrifta i Ankerlia skapte mange arbeidsplasser den korte tida anlegget var i drift». Det sies ikke noe mer om hvem disse var, eller noe om etnisitet. Informant 1 sier at:

Selv om man har pratet mye og er litt opptatt ut av at kvenene har vært veldig mye involvert i alt med gruvedrift, så tror jeg ikke at skiltene gjenspeiler så veldig mye ut av det. Man har prøvd å tenke litt at okei, vi er en tre-språklig kommune egentlig, og man vet at der er samisk [...] så de har nok alltid vært mye involvert i hverandre. At etnisitetene har blitt blandet etter hvert

I kulturminnedelplanen til Kåfjord kommune (2020:8) påpekes det at Ankerlia har vært viktig fordi mange kvener kom til bygda for å arbeide i gruvene, men som vi har sett i kapittel 4, blir ikke dette formidlet ved kulturminnestedet. Det var ikke bare kvener som jobbet på Ankerlia, men de har ikke fokusert på å formidle etnisitet ved stedet, heller mer fokus på de forskjellige byggene og hva de ble brukt til. Ved spørsmål om etnisitet som tema ved tilrettelegging av Ankerlia svarer informant 1 at: «Nei, etnisitet har ikke vært helt det store. Det har nok egentlig vært hva slags bygninger man hadde der, hvem som dreiv det og hva de forskjellige

gruvene ble brukt til». Man kan si at temaet kanskje setter rammene for formidlingen. Industriformidling handler i stor grad om arbeid, økonomi og utvikling, og ikke etnisk tilhørighet. Informasjonsskiltene beskriver folk som «arbeidere» og «kvinner i malmvaskeriet», uten å gå inn på om de var kvenske, samiske eller norske. Dette gir en felles industrihistorie.

Hvis man ser på andre verdenskrig og krigshistorie, kan man se at den patriotiske grunnfortellingen dominerte. Å fremstille krigen på en viss måte, en hegemonisk fortelling om krigen der det ofte er en rollefordeling mellom helter og skurker har vært vanlig (Stugu 2021:39, 49). Det blir dermed fokus på befolkningens felles erfaringer, der noen hendelser og perspektiv blir formidlet oftere, og har vært regnet som viktigere å formidle. For eksempel så har krigen vært fremstilt veldig svart/hvitt, uten «gråsonene», noe grunnfortellingen har blitt kritisert for (Stugu 2021:48).

Hvordan krigen rammet, handlet først og fremst om hvor i Norge en oppholdt seg og hva en livnærte seg av, og i mindre grad om en var nordmenn, samer, kvener eller skogsfinner. En årsak til dette var at okkupasjonsmakten og Nasjonal samling i stor grad behandlet samer, kvener og skogsfinner på tilsvarende vis som resten av befolkningen (Sannhet og forsoningskommisjonen 2023:258). Fortellingene blir mer universelle, uavhengig av hvilken gruppe folk tilhørte. Selv om skiltene ikke sier noe om etnisitet eller merker historiene som «samiske» eller «kvenske», er det svært sannsynlig at fortellingene bygger på erfaringer fra folk med slik bakgrunn, da befolkningen i kommunen tradisjonelt har vært sammensatt. Ved Spåkenes kystfort sier informant 1 at dem aldri har sett på Spåkenes i forhold til etnisitet, at de ikke har hatt inntrykk av for befolkningen der ute at det har vært et tema i det hele tatt. Man kan si at etnisitet i stor grad blir formidlet når det er en integrert del av temaet, men tones ned i militær- og industrihistoriske sammenhenger.

Ofte blir minoriteter hierarkisert som en del av den offentlige minoritetspolitikken, som fører til ulike økonomiske handlingsrom for ulike grupper (Hämäläinen og Salamonsen 2024:96). For eksempel kan dette bidra til at noen minoritetsidentiteter blir viktigere enn andre, og at de får mer plass i fortidsformidlingen. Min analyse viser for eksempel at skiltene på Ankerlia er på norsk, engelsk og samisk, men ikke kvensk. Samtidig som at kvensk historie ikke blir

formidlet ved stedet. Dette kan kanskje tyde på en hierarkisering av minoritetene, der samene som urfolk er plassert høyere opp i hierarkiet, som kan forklares med at de har en annen status i forhold til dagens kulturminnelov, og ved at de har flere aktører (slik som Sametinget) som besitter en stor del makt og kapital, da sammenlignet med for eksempel Kvenforeningen. Samtidig blir ikke det samiske heller formidlet ved stedet, dermed kan man kanskje argumentere for at industrihistorie (norsk/universiell) historie prioriteres over etnisk identitet i denne konteksten.

Ofte kan ulike grupper, slik som kvinner, urfolk og ulike etniske minoriteter blir underrepresentert i kulturminnevernet. Det er et behov å for eksempel gi kvenske og skogfinske kulturminner et lovfestet vern på lik linje som samiske kulturminner, noe som vil synliggjøre og sikre deres historier og kulturarv. Det er mye interesse i Kåfjord når det kommer til det kvenske, og det kvenske blir ofte nevnt (for eksempel i historien om Ankerlia), men også i form av at mange hjalp til med byggingen og tilretteleggingen av Kvenmonumentet, som viser at det kvenske ikke er helt bortglemt, der en mulig endring av kulturminneloven kan gi disse kulturminnene mer oppmerksomhet.

Som nevnt tidligere, påpeker Kvidal-Røvik og Olsen (2024:133) at «tre stammers møte» som begrep i noen tilfeller kan bidra til at det kvenske ofte blir usynlig. Synlighet i offentligheten er viktig for etniske og nasjonale minoriteter, da dette styrker deres tilhørighet og anerkjennelse (Kvidal-Røvik og Olsen 2024:122). Selv om de ser på dette i forhold til reiselivsdiskursen, kan det overføres til synlighet i kulturminnevernet, der dette også har en betydning for både etniske og nasjonale minoriteter, men også urfolk. Ved en formidling av det kvenske ved Kvenparken og det samiske ved Holmenes gård, blir disse gruppene mer synlige og dette styrker deres tilhørighet. Men når begrepet om «tre stammers møte» brukes, er det viktig at alle gruppene blir synlige, også i kulturminnevernet.

I en kommune som Kåfjord, hvor det er lagt stor vekt på «tre stammers møte», er etnisitet et viktig aspekt ved noe av fortidsformidlingen. Spesielt to av kulturminnstedene, herunder Kvenparken og Holmenes gård, har et tydelig etnisk tema. Ankerlia blir også dratt frem som et viktig kulturminnsted i forhold til det kvenske, da mange kvener kom til bygda for å få jobb med gruvedriften (Kåfjord kommune 2020:8), men dette kommer likevel ikke frem i

fortidsformidlingen på stedet. Selv om de ikke har valgt å formidle det etniske aspektet på selve kulturminnesteedet, har etnisitet vært noe som har blitt trukket frem som en av grunnene til at man har hatt lyst å fokusere på Ankerlia og dens tilrettelegging. Ankerlia og Spåkenes kystfort har andre ting enn etnisitet som hovedtema.

5.4 Hvem og hva spiller inn på hvilke historier som blir formidlet og hvordan de velger å gjøre dette?

Det er forskjellige aktører som jobber med formidling av fortid, noe som ble vist i kapittel 3. Flere av disse er med på å bestemme hvilke historier som blir formidlet, men det er også andre faktorer som spiller inn på akkurat dette.

5.4.1 Makt/Kapital og ulike aktører

Et spørsmål jeg stiller meg selv er om det er noen aktører i kommunen som dominerer på grunn av ulike kapitaler, og om det er de autoritative som samsvarer med AHD. Eller er det slik at noen aktører får innpass gjennom for eksempel sosial kapital, selv om de mangler formell autoritet som noen andre aktører har? Som vi så i kapittel 3 er det ulike aktører som er sentrale når det kommer til formidling av fortid i Kåfjord kommune. Disse er viktige på ulike måter, og man kan si at de har forskjellige mengder av kapital. Jeg skilte mellom de mer «autoritative» aktørene i form av at de kanskje da har mer kapital og myndighet, og de «private aktørene» som kanskje har mindre makt, men samtidig har lokal kompetanse. Trekker man inn Smith (2006) og AHD-begrepet, i form av at det ofte er «eksperten» som kan si noe om fortiden, og at «autoritative» organer ofte formidler historien på en bestemt måte, vil man kunne tenke seg at det er de mer offentlige og autoritative aktørene som har mest makt til å ta ulike beslutninger, herunder hvilke steder som skal trekkes frem og hvilke historier som skal formidles. Men som vi har sett har det å demokratisere kulturarv blitt viktigere, med at man flytter makten til andre grupperinger. Det har blitt viktigere med samarbeid og et større fokus på at kulturarven skal være tilgjengelig for alle, og gjenspeile historier fra hele befolkningen, altså bort fra bare de «store historiene».

Sett i forbindelse med mine utvalgte kulturminnsteder, kan man trekke inn Kåfjord kommune sin Temaplan for kulturminner (2020), der de nevner at de har fått innspill fra befolkningen når det kommer til hva de skulle fokusere på. Dette kan vise hva lokalbefolkningen mener er verdifullt og viktig å formidle i kommunen. De påpeker også at deres fokus på bestemte kulturminner, ikke betyr at andre steder som ikke har blitt inkludert, ikke er like viktige. Ved Spåkenes kystfort har de som sagt fått frem historiene fra de som opplevde krigen, og som var vitne til hva som skjedde i og rundt kystfortet. Dermed får de frem de mer lokale stemmene, og passer sammen med at kulturarven også skal gjenspeile

historier fra hele befolkningen. Samtidig har kommunen for eksempel økonomisk kapital gjennom budsjettmidler, kulturell kapital gjennom at fagpersoner jobber der, og sosial kapital gjennom nettverk. Denne kombinasjonen plasserer kommunen høyt i makthierarkiet, i tråd med AHDs poeng om ekspertmakt og Bourdieus forståelse av kapital. Men mine funn og utvalgte steder bekrefter deler av AHD ved at autoritative aktører fortsatt har mye makt, men utfordrer den ved at man kan se at lokalbefolkningen har større innflytelse i noen valg og fortellinger enn Smith (2006) sitt rammeverk tilsier. At de får frem perspektivene og opplevelsene til noen av lokalbefolkningen som vitnet krigen og aktiviteten ved Spåkenes kystfort viser at de har hatt mulighet til å få frem sine stemmer og fortelle sine historier.

Hvis man ser på forholdet mellom aktør og ekspert, eller mellom offentlige/autoritative og private/ressurspersoner i kommunen, er den litt mer nyansert i et slikt lokalt område. Flere aktører får innpass gjennom andre typer kapital enn kulturell kapital som de fleste mer autoritative aktører besitter. For eksempel har de mer private aktørene, slik som Soleng, en del sosial kapital i form av nettverk, samtidig som han har en del lokal kompetanse. Han mangler kanskje en formell autoritet, slik som andre aktører som Sametinget eller kommunen besitter, men han får innpass gjennom andre typer kapital. Dette kan vise en større grad av demokratisering, men samtidig må han samarbeide med mer autoritative organer som viser den vedvarende makten til AHD. Informant 2 påpeker likevel at: «Også har vi selvfølgelig hatt mange privatpersoner som har gjort dugnadsarbeid». Dette kan peke på at engasjement, her fra privatpersoner, har vært viktig, spesielt når det kommer til formidling og tilrettelegging av det kvenske.

Selv om for eksempel Nord-Troms museum ikke har formell myndighet etter kulturminneloven, besitter de en del kulturell kapital ved at det er fagfolk som jobber der. Samme med økonomisk kapital, ved at de får offentlig støtte. De samarbeider også med mange andre aktører, slik som Sametinget. Dette plasserer de lengre opp i hierarkiet, enn for eksempel de private aktørene, eller befolkningen generelt.

5.4.2 Ulike verdier

Hvilke verdier man anser som viktige, spiller inn på hvilke steder og historier man anser som viktige å formidle. Trekker man inn Jernsletten (2019) kan man spørre seg om den estetiske

verdien ved et kulturminne kan spille inn på hva som blir representert i kulturminnevernet. Hvis man baserer seg på hva folk anser som vakker kan det innebære en nedvurdering av noen kulturminner. Ofte har kulturminner fra andre verdenskrig blitt sett på som lite vakker, og at de innehar lite verdi. Den vanlige holdningen til krigsminner etter krigen var at hvis man ikke kunne bruke disse kulturminnene til noe, så skulle de fjernes. De vakte vonde minner og få så noen verdi i å ta vare på disse. Unntaket var steder som det kunne knyttes norsk heltemot til, for eksempel Oscarsborg og Hegra festning (Stugu 2021:136). Men etter en stund kom det frem et annet syn på disse kulturminnene, der hva som ble regnet som verdiverdige og bevaringsverdige kulturminner endret seg. Det bevaringsverdige var ikke bare det gamle og vakre, men også nyere kulturminner, der kulturminner fra krigen har fått en viktigere plass som minnebærere, da tidsvitner var i ferd med å gå bort (Stugu 2021:137-139). Dette viser hvordan den offisielle diskursen (AHD) har endret seg i Norge, fra et fokus på monumentale og estetisk tiltalende elementer fra fortiden, til fokus på mangfold og demokratisering der temaer som før ble utelatt nå er i større grad inkludert i fortidsformidlingen. Hvis man ser på mine utvalgte kulturminner, er det i hovedsak kulturminner fra nyere tid, og man kan kanskje si at disse blir sett på som verdifull i kommunen.

Samtidig, som nevnt tidligere, betyr de ulike kulturminnene og stedene ulike ting for forskjellige grupper. Vi som mennesker gir de verdi og det vil være ulike syn på hvilke steder og kulturminner som er viktige (NOU 2025: 3: 119). Det vil si at samme kulturminneste kan tilskrives ulike verdier av forskjellige individer og aktører. Det vil alltid være noen steder som blir sett på som viktige, mens noen blir ekskludert. Det er ulike perspektiver på historien, der ulike grupper i Kåfjord (norske, samiske og kvenske) kan ha ulike perspektiver, som igjen kan ha påvirket formidlingen av fortiden. Dette kan man se i forhold til at kommunen formidler forskjellige historier: det sjøsamiske ved Holmenes gård, det kvenske ved Kvenmonumentet, og historien til flere ved Ankerlia, i og med at flere ulike grupper har jobbet her. Mitt utvalg av kulturminneste viser dermed at det er historien til mange ulike grupper og mennesker som har blitt formidlet, og at det igjen kan sees i sammenheng med «tre stammers møte» som har vært viktig i kommunen.

Man kan se en større grad av demokratisering, der makten til å si hva som er verdifullt og viktig å formidle ligger til en grad ved lokalbefolkningen, og ikke bare de mer «autoritative»

aktørene. Det er likevel en del ressurspersoner i kommunen, sett i sammenheng med Brekmoe (2004) som påpeker at det ofte er et hierarki der noen formidlere har større autoritet enn andre. Noen av ressurspersonene, eller de mer private aktørene har mye interesse for lokalhistorie og kan kanskje inneha mer kapital enn andre i befolkningen som ikke er like fremtredende med arbeid med historie og kulturarv.

Bourdieu (1986) som definerer samfunnet som preget av akkumulert historie og ressurser (kapital), påpeker at det oppstår hierarkiske ordnede posisjoner som bestemmes av mengden kapital man besitter. Dette betyr at selv om lokale stemmer får innpass og utfordrer AHD, er det ikke slik at alle lokale stemmer har like stor innflytelse. Aktører slik som Soleng og Lyngstad er dermed lengre opp i hierarkiet enn den generelle befolkningen, da de har høy grad av kulturell kapital i form av spesialisert lokal kunnskap, for eksempel via at informasjonen ved Ankerlia baserer seg i stor grad på Lyngstads arbeid med dens historie. Denne anerkjennelsen av kunnskap gir dem autoritet. Jeg vil si at de innehar en form for autoritet, basert på kompetanse og engasjement. Dette skiller dem fra det brede lag av befolkningen. Man kan si at de lokale stemmene som får innflytelse ikke er et tilfeldig utvalg av befolkningen, men individer som har akkumulert den nødvendige kulturelle eller sosiale kapitalen til å få gjennomslag for sine interesser. Men samtidig kan man se ved Spåkenes kystfort en større inkludering av befolkningen, ved at mye baserer seg på intervjuer fra de som opplevde krigen og var tett på kystfortet, slik at man både kan se hvordan aktører med mye sosial og kulturell kapital får innpass, men også andre som ikke besitter dette.

Kommunens forvaltningsområde er jo kulturminner som ikke er automatisk fredet, dermed har de da ved Temaplan for kulturminner (2020), valgt å fokusere på noen kulturminner. Likevel er det flere kulturminner og steder som ikke er automatisk fredet, slik at det igjen blir et valg av hva de skal fokusere på. Ved valg av for eksempel Ankerlia har de som sagt fått innspill av befolkningen, men også sett på tilgjengelige ressurser og behov. Da det var lite registrert og lagt inn i databasen Askeladden, så de at det var et stort behov for å gjøre dette ved Ankerlia og gruveområdene. De så også på området i sammenheng med reiseliv og friluftsliv, og det var også et stort engasjement for historien blant lokalbefolkningen (Kåfjord kommune 2020:8). Dermed kan man si at engasjement spiller inn på hva som formidles og velges ut for formidling. I forbindelse med kulturminnene til samene som urfolk, og kvenene

som nasjonal minoritet, har i hvert fall engasjement vært viktig, spesielt fra den lokale befolkningen. Her kan man trekke inn Riddu riddu, som nevnt i kapittel 3.3.2, ble startet lokalt av noen ungdommer, som senere ble en knutepunktfestival, som i dag er en viktig vitaliseringsarena for det sjøsamiske. Samme med for eksempel Kvenparken, der dette prosjektet ble startet av lokalt engasjement og gjennom noen ressurspersoner i kommunen.

At noen steder og historier blir valgt ut over andre, betyr ikke alltid at de er mer verdifulle. Det er alltid valg som må tas, og det er ikke slik at man har tid og midler til å formidle alt. Dermed blir det ofte gjort et utvalg basert på ulike kriterier. Ofte blir det valgt ut et tverrsnitt, og forskjellige historier for å vise mye forskjellig, og ikke bare en type historie. Da det er stort fokus på «tre stammers møte», fokuserer kommunen på å få frem dette ved å formidle ulike historier, fra ulike stemmer. Basert på mitt utvalg kan man se mange forskjellige historier, fra krigshistorie til gruvedrift.

5.4.3 Fredning og kulturminneloven

Et annet aspekt man kan trekke inn er fredning og kulturminneloven. Ofte blir automatisk fredete kulturminner sett på som mer verdifulle og de får da mer fokus. Arkeologens formidling med utgangspunkt i automatisk fredete kulturminner fra eldre perioder vil kunne føre til at de lokalt tilskrives en høyere verdi enn kulturminner fra nyere tid. De får da en høyere status, også understreket av at de er beskyttet gjennom loven mot ødeleggelse. (Myrvoll 2010:83-84). Kulturminner fra andre verdenskrig har som sagt ofte blitt sett på som «skammens byggverk», men har i senere tid fått mer oppmerksomhet. I Kåfjord kan man se at for eksempel Ankerlia og kulturminner fra andre verdenskrig har fått en del oppmerksomhet, selv om de ikke er fredet gjennom kulturminneloven. Disse kulturminnstedene viser en fortid som har vært en stor del av historien til kommunen, der igjen lokalbefolkningen viser et engasjement for dette. Det ble som sagt påpekt på Spåkenes kystfort at dette minner oss om det som har skjedd og at det ikke må bli glemt. Det kan se ut til at en tilrettelegging og fokus på krigsminnene kommer av et behov for at det ikke skal glemmes.

I forbindelse med kvenske kulturminner er de heller ikke fredet etter kulturminneloven, noe som kanskje kan forklare hvorfor det i mange tilfeller ikke har fått like stort fokus. Det er likevel en endring på vei ved at det kommer en ny kulturmiljølov, der Stortinget har bedt

regjeringen om å «utarbeide et forslag til endring i kulturminneloven som sikrer automatisk fredning av kvenske/norskfinske og skogfinske kulturminner i tråd med bestemmelsen for samiske kulturminner» (Innst. 30 S (2024-2025):65). Ved fraværet av automatisk fredning for kvenske kulturminner, har de historisk sett blitt plassert lavere i makthierarkiet. Dette fører til at enormt lokalt engasjement har vært viktig for å sikre at den kvenske kulturen også blir formidlet, for eksempel ved at privatpersoner har brukt sin mengde av kapital til å skape Kvenparken. Ved at samiske kulturminner, slik som på Holmenes gård, er automatisk fredete, får de større verdi og status.

Likevel kan man se at det ikke er bare de mer autoritative aktørene som har tatt valg og bestemt i forhold til hva som skal formidles og hvordan det skal gjøres. Lokalbefolkningen har hatt en rolle i dette, der både deres perspektiver (gjennom for eksempel en formidling av deres historier ved Spåkenes kystfort) og deres interesse (eksempel gjennom et fokus på Ankerlia) har blitt tatt i betraktning. En del «nøkkelpersoner» i kommunen som innehar mer kapital og ligger lengre opp i makthierarkiet, har jobbet sammen med andre privatpersoner og mer offentlige aktører i utarbeidingen av Kvenparken, som viser hvordan det er flere aktører med ulike mengder kapital og makt som jobber sammen.

6 Oppsummering og konklusjon

Formålet med denne masteroppgaven har vært å undersøke hvordan fortid formidles i Kåfjord kommune, gjennom en analyse av fire tilrettelagte kulturminnsteder. Med denne analysen har jeg undersøkt tilretteleggingen på stedet, herunder også hvilken informasjon og historier som formidles.

Samtidig har jeg undersøkt om etnisitet har vært et tema i tilretteleggingene, noe som har vært interessant da kommunen er kjent som kulturkommunen i Troms, og har en flerkulturell fortid. Det er ulike aktører i og rundt kommunen som jobber med fortidsformidling, og de har gjennom sine valg, formet fortidsfortellingene som møter publikum. Dermed har jeg også undersøkt hvem og hva som påvirker hvilke historier som formidles og hvordan det skal gjøres.

Gjennom dokumentasjonen av de fire kulturminnstedene og analysen av disse, har jeg lagt merke til noen hovedfunn. Stedene består av ulik grad av tilrettelegging, der formidling av fortid gjennom informasjonsskilt er metoden som dominerer. Skiltene kan være med å påvirke hvordan besøkende oppfatter fortiden, da tekstene brukes for å forklare stedet. Man ser at det er ulike temaer som formidles: det sjøsamiske levesettet ved Holmenes gård, det kvenske og da spesielt jordbruk ved Kvenparken, gruvedrift ved Ankerlia og krigshistorie ved Spåkenes kystfort, sett fra et perspektiv fra lokalbefolkningen. Samtidig har man ved Spåkenes kystfort inkludert temaer som kan sees på som «gråsoner», slik som forholdet mellom tyskerne og lokalbefolkningen, der den kan sies å være litt mer nyansert i et slikt område.

Holmenes gård som er hovedanlegget til Nord-Troms museum i Kåfjord kommune skiller seg ut ved at de ikke bare formidler gjennom informasjonsskilt på området, men også gjennom guiding og andre aktiviteter på stedet. Dette kan man i noen grad se ved Kvenparken, da de har planlagt å ha noen tilgjengelig hvis det dukker opp muligheter for guiding. Ankerlia og Spåkenes kystfort formidler ikke bare fortiden, men området blir også brukt på andre måter, slik som til fugletitting, eller som startpunkt for flere turer. Etnisitet er hovedtemaet for to av stedene, Holmenes gård og Kvenparken, hvor dette er fraværende på Ankerlia og Spåkenes kystfort.

Et hovedaspekt i masteroppgaven har vært valg, der jeg har stilt meg selv spørsmålet om det er de mer autoritative aktørene som har mest makt til å ta ulike valg, eller om man ser en større demokratisering der andre aktører slipper til. I forhold til Laurajane Smith (2006) og AHD-begrepet, og Bourdieu (1986) og kapital, kan man tenke seg til at det er de mer autoritative aktørene som besitter mest kapital som kan ta de ulike valgene. Samlet sett har min analyse vist at formidlingen preges av både mer autoritative aktører og stemmer, men også lokale. Da det er varierte temaer som formidles, fra ulike grupper til ulike perioder, samtidig som at lokalbefolkningen har fått mulighet til å tre inn i formidlingen, kan det tyde på at forholdet mellom «amatør» og «ekspert», eller mellom offentlige og private aktører kan sies å være litt mer nyansert i et slikt lokalt område. Samtidig har lokalt engasjement, særlig fra private aktører, spilt en viktig rolle.

En begrensning ved studien min er at utvalget av kulturminnesteder ikke er så stort, dermed viser det bare et lite utdrag av hva som formidles i kommunen. Jeg kan dermed ikke si noe generelt om formidling av fortid i Kåfjord basert på mitt utvalg, men jeg kan si noe om akkurat mitt utvalg, og hva de kan si i forhold til fortidsformidling. En mulighet i fremtiden er å se på andre typer formidling og utføre en større studie med et bredere utvalg av kulturminnesteder, noe som kan gi et mer representativt bilde av fortidsformidlingen i kommunen. Mitt utvalg og min studie viser derimot noe av fortidsformidlingen.

Samlet sett viser denne studien et utsnitt av hva som formidles i Kåfjord kommune, og bidrar til en økt forståelse av hvordan fortiden formidles i en lokal kontekst.

Referanseliste

Ababneh, A. (2016) Heritage Interpretation: Analysis Study of the Signage System Used at the Archaeological Site of Umm Qais in Northern Jordan. *Tourism planning & development*, 14(3), s. 297-317. DOI: <https://doi.org/10.1080/21568316.2016.1204361>

Berge, K.-R. (2019) *Lyngenlinjen: Hitlers siste skanse i Norge*. 1. utg. Vol 11. Skallestad: Ares forlag AS.

Berge, K.-R. (2015) *Regiment 193: fra Tyskland til Vestlandet langs norskekysten til Ishavsfronten 1940-1945*. Ankenesstrand: Forl. Kristiansen.

Bjerck, H. (2005) Kulturminner fra oldtid og middelalder, i Schanche, A., Torvanger, Å.M., Kollandsrud, M. og Nævestad, D. Hva er kulturminner? i Holme, J. (red.) *Kulturminnevern: lov, forvaltning, håndhevelse*. 2.utg. Oslo: Økokrim, s. 31-55.

Bourdieu, P. (1986) The Forms of Capital, i Richardson, J.G. (red.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, s. 241-258.

Breivik, C. og Antonsen, L. (2004) *Mearrasámi eallin Ivgus : Miessegietti mearrasámi dálllu = Sjøsamisk levestett i Lyngen : Holmenes sjøsamiske gård*. Samuelsberg: Sámi giellaguovddá Gáivuona suohkan.

Bugge, L. (2002) Pierre Bourdieus teori om makt. *Agora*, 20(3-4), s. 224-248. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN1500-1571-2002-03-04-13>

Bull, M. (2005) Skildringer fra livet i gruvesamfunnet. *Menneske og miljø i Nord-Troms*, s. 44-50.

Falch, T. og Selle, P. (2022) Sametingets relevans og rekkevidde. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 38(2), s. 43-59. DOI: <https://doi.org/10.18261/nst.38.2.1>

Figenschau, I. (2016) Krigsminner som kulturminner: redning eller klam omfavnelse? *Primitive tider*, 18, s. 199-215.

Fjørtoft, J.E. (1996) Tyske kystfort: «skammens byggverk» blir turistmål. *Fortidsvern* 22(4), s. 7-11.

Gauksstad, E. (2005) Fra antikvarisk interesse til en egen forvaltning, i Holme, J., Arisholm, T., Rossnes, G. og Guriby, R. Kulturminneforvaltningen i Norge, i Holme, J. (red.) *Kulturminnevern: lov, forvaltning, håndhevelse*. 2. utg. Oslo: Økokrim, s. 130-135.

Gauksstad, E. og Holme, J. (2005A) Hovedaktørene i kulturminneforvaltningen, i Arisholm, T., Rossnes, G. og Guriby, R. Kulturminneforvaltningen i Norge, i Holme, J. (red.) *Kulturminnevern: lov, forvaltning, håndhevelse*. 2. utg. Oslo: Økokrim, s. 136-147.

Gauksstad, E. og Holme, J. (2005B) Offentlig forvaltning utenfor kulturminneloven, i Arisholm, T., Rossnes, G. og Guriby, R. Kulturminneforvaltningen i Norge, i Holme, J. (red.) *Kulturminnevern: lov, forvaltning, håndhevelse*. 2. utg. Oslo: Økokrim, s. 156-160.

Geijerstam, J. af (1998) *Miljön som minne: att göra historien levande i kulturlandskapet*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Grepstad, O. og Thorheim, K.M. (2005) *Fotefar mot nord: en kulturhistorisk reise i Nord-Norge og Namdalen*. 3. rev. Utg. Oslo: Press Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag ved Nordland fylkeskommune, kulturetaten.

Hage, I. (1994) *Sjøsamiske buer og naust: fjærbuene i Birtavarre = Mearrasámi buvrrit ja návsttit: Biertavári fiervabuyrrit*. Olderdalen: Kåfjord kommune Troms fylkeskommune Nord-Troms museum.

Hämäläinen, S.P. og Salamonsen, A. (2024) Kultur i motvind? Kvener/norskfinner om utfordringer på veien mot en kvensk/norskfinsk identitet, i Kvidal-Røvik, T., Mathisen, S.R. og Olsen, K. (red.) *Tuulessa – I vinden. Kvensk kultur i familier, kulturindustri og museer*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 82-105.

Harrison, R. (2013) *Heritage: Critical Approaches*. London: Routledge.

Hauge, T. og Hauglid, A.-O. (1995) *De brente våre hjem: krig – brenning – nytt håp: en bildefortelling*. Sørkjosen: Nord-Troms museum.

Hauge, T., Solheim, F., Sivertsen, B. og Hauglid, A.-O. (1986) *Her bor mitt folk. En bildefortelling fra gamle lyngen*. Nord-Troms museum.

Hauglid, A.-O. (1983) Nord-Troms museum – et regionsmuseum for musea i Nord-Troms. *Menneske og miljø i Nord-Troms*, s. 41.

Hedeager, L. (2017) *Arkeologi: kort fortalt*. Oslo: Pax forlag A/S.

Högberg, A. (2012) The Voice of the Authorized Heritage Discourse: A Critical Analysis of Signs at Ancient Monuments in Skåne, Southern Sweden. *Current Swedish Archaeology*, 20(1), s. 131-167. DOI: [10.37718/CSA.2012.12](https://doi.org/10.37718/CSA.2012.12)

Hølleland, H. og Skrede, J. (2019) Regionreformen: demokratisering og politisering av kulturminneforvaltningen. *Heimen*, 56(2), s. 127-142. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1894-3195-2019-02-05>

Jansen, A.I. og Jensen, B. (2016) Bokas formål, kommunebegrepet og innholdet i boka, i Jansen, A.I. og Jensen, B. (red.) *Folkestyre eller elitestyre? Kommunereform i perspektiv*. Oslo: Res publica, s. 11-32.

Jernsletten, J. (2019) «Det vakre» som verneverdi – estetikkenes makt. *Ottar*, 65(2), s. 4-12.

Johnsen, B.E. og Pabst, K. (2011) Innledning, i Johnsen, B.E. og Pabst, K. (red.) *Formidling: bruk og misbruk av historie: Agderseminaret 2010*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, s. 11-15.

Kollandsrud, M. (2005) Bevaringsarbeid i kommunene, i Gaukstad, E. og Holme, J. Hovedaktørene i kulturminneforvaltningen, i Arisholm, T., Rossnes, G. og Guriby, R. Kulturminneforvaltningen i Norge, i Holme, J. (red.) *Kulturminnevern: lov, forvaltning, håndhevelse*. 2. utg. Oslo: Økokrim, s. 146-147.

Kvidal-Røvik, T. og Olsen, K. (2024) Kvenske forhåpninger på tampen av en vårflom? Kvensk synlighet i den offentlige reiselivsdiskursen, i Kvidal-Røvik, T., Mathisen, S.R. og Olsen, K. (red.) *Tuulessa – I vinden. Kvensk kultur i familier, kulturindustri og museer*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 121-138.

Larssen, E. (1976) *Lyngen bygdebok. Lyngen prestegjelds historie*. Vol. 1. Kåfjord, Storfjord, Lyngen og Tromsø kommuner.

Lyngstad, T. (2019) *Birtavarre gruber 1898-1919: i ord og bilder*. Birtavarre: Parelius forlag.

Lyngstad, T. (1998) Bergverksdrift i Kåfjordfjell Birtavarre Gruber 1898-1919. *Menneske og miljø i Nord-Troms*, s. 4-8.

Løkka, N. (2014) Demokratisk dialog i kulturminneforvaltningen – Et slag om fortiden? *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 17(2), s. 235-252. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2014-02-05>

Løkka, N. og Hylland, O.M. (2014) Kulturarv som kulturpolitikk – Innledning 2/2014. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 17(2), s. 164-167. DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2014-02-0>

Mathisen, M. (2005) Kystledene i Nord-Troms. Det mangfoldige havlandet. *Menneske og miljø i Nord-Troms*, s. 29-32.

Maure, M. (1988) Identitet, økologi, deltakelse – om museenes nye rolle, i Maure, M. og Gjestrum, J.A. (red.) *Økomuseumsboka – identitet, økologi, deltakelse: ei arbeidsbok om ny museologi*. Tromsø: Norsk ICOM, s. 16-32.

Myrvoll, E. R. (2010) Når arkeologi møter lokal kunnskap – etiske implikasjoner. *Nordisk museologi*, 2010(1), s. 78-95.

Nilsen, G. (2004) Nord-Troms museum 25 år, i Nilsen, G. (red.) *Kulturmøter i Nord-Troms*. Sørkjosen: Nord-Troms museum, s. 6-17.

Petursdottir, P. og Olsen, B. (2019) Tingenes verdi – museets arv. *Ottar*, 65(2), s. 31-40.

Schanche, A. (1995) Det symbolske landskapet – landskap og identitet i samisk kultur. *Ottar* nr. 4, s. 38-47.

Smith, L. (2006) *Uses of heritage*. London: Routledge.

Stugu, O.S. (2021) *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne*. Oslo: Det norske samlaget.

Waterton, E. og Smith, L. (2009) *Heritage, Communities and Archaeology*. London: Duckworth.

Annet (ulike planer)

Kåfjord kommune (2020) Temaplan for kulturminner 2020-2025. Kåfjord: Gáivuona suohkan Kåfjord kommune Kaivuonon komuuni.

Nord-Troms museum (2022) Årsmelding 2022

Nord-Troms museum (2019) Strategiplan 2020-2024

Nord-Troms museum (U.Å.A) Formidlingsplan 2022-2024

Norske kveners forbund (U.Å.C) Årsmelding 2021-2022

Senter for nordlige folk (2022) Årsmelding 2022

Avhandlinger

Brekmoen, L. (2004) *Fortellinger om fortiden. En analyse av kulturminneoppfatninger i marginale kystsamfunn i Nordland*. Masteroppgave. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.

Løkvoll, M.A.V. (2020) *Festivalledelse – Frihet under ansvar og fokus på nettverksarbeid. En kvalitativ studie av Tromsø Internasjonale Filmfestival og Riddu Riddu Festivála*. Masteroppgave. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.

Nilsen, G. (2003) *Brytninger mellom lokal og akademisk kulturminnekunnskap. En analyse av fortidsforestillinger i Nord-Troms og Lofoten*. Doktoravhandling. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.

Lover/Stortingsmeldinger/NOU/Innst.

Innst. 30 S (2024-2025) *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*. Kontroll- og konstitusjonskomiteen. (Hentet 17.oktober 2025).

Innst. 379 S (2019-2020) *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*. Familie- og kulturkomiteen. (Hentet 1.oktober 2025).

Kommuneloven (2018) *Lov 22. juni 2018 nr. 83 om kommuner og fylkeskommuner*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/lov/2018-06-22-83> (Hentet 16.juni 2024).

Kulturminneloven (1978) *Lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/lov/1978-06-09-50> (Hentet 22.mai 2024).

Meld. St. 16 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken: Engasjement, bærekraft og mangfold*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>

Meld. St. 49 (2008-2009) *Framtidas museum*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009/id573654/>

Meld. St. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2004-2005/id406291/?ch=1>

NOU 2025: 3 (2025) *Ny kulturmiljølov*.

NOU 2000: 22 (2000) *Om oppgavefordelingen mellom stat, region og kommune*.

Sameloven (1987) *Lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold*.
Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/lov/1987-06-12-56> (Hentet 11.mars 2024).

Sannhets- og forsoningskommisjonen (2023) *Sannhet og forsoning: grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*. Dokument 19 (2022-2023) Vol Dokument 19 (2022-2023). Oslo: Sannhets- og forsoningskommisjonen.
Tilgjengelig fra: [Sannhets- og forsoningskommisjonen - sluttrapport](#)

Internettkilder

Eriksen, P.V. (2023) Kan ikke få takket ham nok, *ruijan-kaiku.no*. Tilgjengelig fra:
<https://www.ruijan-kaiku.no/kan-ikke-fa-takket-ham-nok/> (Hentet 27.februar 2024).

Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven (2019) *Forskrift 15. februar 2019 nr. 127 om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven*. Tilgjengelig fra:
<https://lovdata.no/forskrift/2019-02-15-127> (Hentet 19.mars 2024).

Hoelseth, D.T. (2023) *Endring i Grunnloven § 108 (samene som urfolk)*. Tilgjengelig fra:
[https://lovdata.no/artikkel/endring_i_grunnloven_%C2%A7_108_\(samene_som_urfolk\)/4404](https://lovdata.no/artikkel/endring_i_grunnloven_%C2%A7_108_(samene_som_urfolk)/4404) (Hentet 19.mars 2024).

Koivulehto, L. (2019) Bestemor med fortellerevne fikk barnebarnet til å skrive, *ruijan-kaiku.no*. Tilgjengelig fra: <https://www.ruijan-kaiku.no/bestemor-med-fortellerevne-fikk-barnebarnet-til-a-skrive/> (Hentet 27.februar 2024).

Kåfjord kommune (U.Å.A) *Kultur, fritid og friluftsliv*. Tilgjengelig fra: <https://www.kafjord.kommune.no/kultur-og-fritid.6049814-423771.html> (Hentet 11.februar 2024).

Kåfjord kommune (U.Å.B) *Senter for nordlige folk*. Tilgjengelig fra: [Senter for nordlige folk - Kåfjord kommune \(kafjord.kommune.no\)](https://www.kafjord.kommune.no/senter-for-nordlige-folk) (Hentet 11.februar 2024).

Lanes, L. (2018) Torleifs drøm: - Vi må vite hvem vi er av, *nrk.no*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/kvensk/torleifs-drom-1.14073626> (Hentet 27.februar 2024).

Nord-Troms museum (U.Å.B) *Holmenes sjøsamiske gård*. Tilgjengelig fra: <https://ntrm.no/Museumsanlegg/Holmenes/> (Hentet 20.februar 2024).

Norske kveners forbund (U.Å.A) *Kåfjord kvenforening – Kaivuonon Kveeniseura*. Tilgjengelig fra: [Kaivuono – Kåfjord - Norske kveners forbund](https://www.kaivuono.no/kafjord-kvenforening) (Hentet 20.februar 2024).

Norske kveners forbund (U.Å.B) *Støtte til lokallag*. Tilgjengelig fra: [Støtte til lokallag - Norske kveners forbund](https://www.kaivuono.no/stotte-til-lokallag) (Hentet 20.februar 2024).

Regjeringen (2025) *ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/urfolkryddemappe/ilo-konvensjonen-om-urfolks-rettigheter-/id487963/> (Hentet 12.juli 2025).

Regjeringen (2022) *Nytt utvalg skal utrede ny lov om kulturmiljø*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nytt-utvalg-skal-utrede-ny-lov-om-kulturmiljo/id2920336/> (Hentet 21.mars 2024).

Regjeringen (U.Å.A) *Sametinget*. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dep/kdd/org/etater-og-virksomheter-under-kommunal--og-distriktsdepartementet/tilknyttede-virksomheter/sametinget/id444358/> (Hentet 1.mars 2024).

Regjeringen (U.Å.B) *Finansieringsordning for kap. 560, post 50 Samisk språk, kultur og samfunnsliv*. Tilgjengelig fra: [Finansieringsordning for kap. 560, post 50 Samisk språk, kultur og samfunnsliv - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/finansieringsordning-for-kap-560-post-50-samisk-sprak-kultur-og-samfunnsliv-regjeringen.no) (Hentet 13.mars 2024)

Regjeringen (U.Å.C) *Finansiering av kommunesektoren*. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommuneokonomi/finansiering-av-kommunesektoren/finansiering-av-sektoren-samlet-herunder/id552048/> (Hentet 21.april 2024).

Riddu-Riddu (U.Å.) *Om Riddu Riddu*. Tilgjengelig fra: <https://riddu.no/nb/om-riddu-riddu> (Hentet 28.februar 2024)

Riksantikvaren (2025) *Hvorfor og hvordan verner vi viktige kulturmiljøer og kulturminner?*

Tilgjengelig fra: <https://riksantikvaren.no/veileder/hvorfor-og-hvordan-verner-vi-viktige-kulturminner-og-kulturmiljoer/> (Hentet 14. oktober 2025).

Riksantikvaren (2020A). *Kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Planlegging etter plan- og bygningsloven*. Tilgjengelig fra: https://riksantikvaren.no/veileder/planlegging-etter-plan-og-bygningsloven/?utm_source=chatgpt.com (Hentet 10. oktober 2025).

Riksantikvaren (2020B). *Krigens kulturminner*. Tilgjengelig fra:

<https://riksantikvaren.no/fagomrader/krigens-kulturminner/> (Hentet 26. oktober 2025)

Riksantikvaren (2019) *Om kulturmiljø-forvaltningen*. Tilgjengelig fra:

<https://riksantikvaren.no/om-kulturminneforvaltningen> (Hentet 12.juni 2024).

Sametinget (U.Å.A) *Brosjyre om Sametinget*. Tilgjengelig fra: [sametinget-brosjyre-a4-norsk-230623.pdf](https://www.sametinget.no/brosjyre-a4-norsk-230623.pdf) (Hentet 22.mai 2024).

Sametinget (U.Å.B) *Sametingets kontorsteder*. Tilgjengelig fra: [Sametingets kontorsteder - Sametinget](#) (Hentet 19.mars 2024).

Senter for nordlige folk (U.Å.) *Om oss*. Tilgjengelig fra: <https://senterfornordligefolk.no/om-oss/#1518682580619-cb2c455f-18c5> (Hentet 11.februar 2024).

Soleng, S.A. (2023) *Kvenmonumentet*. Tilgjengelig fra: <https://bygdavar.com/2023/11/18/kvenmonumentet-3/> (Hentet 30.mars 2024).

Soleng, S.A. (2024) *Bygdavar.com*. Tilgjengelig fra: [Bygdavar.com – Olderdalen, bygda vår](#) (Hentet 27.februar 2024).

Stortinget (U.Å.) *Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen*. Tilgjengelig fra: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=94524> (Hentet 26. mars 2025).

Torleif Lyngstad (U.Å.) Tilgjengelig fra: <https://www.ankerlia.no/om-oss/> (Hentet 11.februar 2024).

Vaara, T. (2022) *Reagerer på universitetsmuseets manglende informasjon om kvenene*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/kvensk/kvenpolitisk-utvalg-vi-ha-en-fast-kvensk-utstilling-i-tromso-1.16153296> (Hentet 03. november 2025).

Vedlegg 1 Intervjuguide

Semistrukturert intervjuguide til prosjektet «Formidling av fortid i Kåfjord – en studie av utvalgte kulturminnsteder»

Informasjon

Hei! Før vi starter intervjuet vil jeg gjerne takke deg for at du tar deg tid til å delta. Intervjuet vil bli tatt opp med lydopptaker, og jeg vil transkribere det så snart som mulig. Lydopptaket og det transkriberte materialet blir oppbevart sikkert i henhold til gjeldende regler og vil bli slettet når masteroppgaven er levert og godkjent. Intervjuet vil nok ikke ta mer enn 1 time.

Kort om meg og prosjektet

Før vi begynner intervjuet, kan jeg kort fortelle litt om meg selv og prosjektet. Jeg heter Mona Helene Nilsen, og er masterstudent i arkeologi ved UiT-Norges arktiske universitet. I prosjektet mitt ser jeg nærmere på hvordan fortiden formidles ved noen kulturminnsteder i Kåfjord. Dette intervjuet er en viktig del av datainnsamlingen min. Jeg undersøker fire forskjellige kulturminnsteder: Spåkenes kystfort, Holmenes gård, Ankerlia og Kvenparken. Her ser jeg på tilretteleggingen av stedet, og hvordan fortiden blir formidlet til publikum. Jeg undersøker også om etnisitet har vært et tema i disse tilretteleggingene, og hvem og hva som spiller inn på hva som blir formidlet, og hvordan det skal gjøres. Har du noen spørsmål angående prosjektet eller intervjuet før vi starter?

Spørsmål til aktørene

Mulig å begynne med: Hvordan kom du først inn i arbeidet med dette prosjektet?

1. Hvorfor ble dette prosjektet til?

Mulig utdypende spørsmål: Hva var bakgrunnen eller motivasjonen for å starte prosjektet?) – Hva var det som satte i gang ideen, og hvem tok initiativet?

2. Hvilke verdier har vært viktige å formidle fra prosjektet?

Mulig utdypende spørsmål: Hvilke aspekter har dere ønsket å fremheve? Har verdiene endret seg underveis? – Hva har vært viktig å få frem? – hvilke verdier eller historier har dere ønsket å løfte frem?

3. Hvilke målgrupper har dere hatt i forhold til formidlingen av prosjektet?

Mulig utdypende spørsmål: Har dere hatt spesifikke målgrupper i tankene? – Hvem har dere ønsket å nå med formidlingen?

4. Hvilke formidlingsstrategier er valgt for å nå målgruppen?

Mulig utdypende spørsmål: hvilke medier og metoder er blitt brukt? for eksempel: skiltning. – Hvordan har dere valgt å formidle dette?

5. Er det andre aktører som har bidratt til prosjektet?

Mulig utdypende spørsmål: Har dere hatt noen samarbeidspartnere? Hvilke roller har de ulike aktørene hatt? – Hvem har dere samarbeidet med og hvordan har fordelingen av oppgaver vært?

6. Hvilke valg er blitt tatt når det kommer til formidlingsstrategi og valg av historier, som etnisitet?

Mulig utdypende spørsmål: Hvordan har dere valgt hvilke historier/perspektiver som skal formidles? Har etnisitet vært et tema i dette?

7. Er det noe som kunne ha vært gjort annerledes? I så fall hva? – Noe dere ville gjort annerledes i dag, hva og hvorfor? Noe som kunne vært endret på? Gjort på en annen måte?

Til slutt: Er det noe vi ikke har vært innom som du synes er viktig i denne sammenhengen?

